

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FARKLI DUYGULARI TANIMADA CİDDİ SERBEST
ZAMANA KATILIMIN VE İŞİTME ENGELİNİN ROLÜ
(KİŞİLİK VE DUYGUSAL ZEKA BOYUTLARIYLA)**

UTKU IŞIK

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
DOKTORA TEZİ**

KÜTAHYA

2017

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FARKLI DUYGULARI TANIMADA CİDDİ SERBEST
ZAMANA KATILIMIN VE İŞİTME ENGELİNİN ROLÜ
(KİŞİLİK VE DUYGUSAL ZEKA BOYUTLARIYLA)**

UTKU IŞIK

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
DOKTORA TEZİ**

**Danışmanı
Prof. Dr. Seydi KARAKUŞ**

KÜTAHYA

2017

KABUL VE ONAY

KABUL

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne:

Utku IŞIK'ın hazırladığı 'Farklı Duyguları Tanımada Ciddi Serbest Zamana Katılımın ve İşitme Engelinin Rolü (Kişilik Ve Duygusal Zeka Boyutlarıyla)' başlıklı Doktora Tez çalışması jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Programında Doktora tez çalışması olarak kabul edilmiştir.

07 / 06 / 2017

<u>JÜRİ ÜYELERİ</u>	<u>ANABİLİM DALI</u>	<u>İmzalar</u>	<u>İMZALAR</u>
Prof.Dr. Seydi KARAKUŞ (Danışman)	(D.P.Ü. Besyo Öğretim Üyesi)	Üye
Prof. Dr. Hayri ERTAN	(A.Ü. SBF Öğretim Üyesi)	Juri Başkanı
Doç.Dr. Adnan ERSOY	(D.P.Ü Besyo Öğretim Üyesi)	Üye
Doç. Dr. Serdar TOK	(C.B.Ü. SBF Öğretim Üyesi)	Üye:
Doç. Dr. Nurettin KONAR	(İ.Ü. Besyo Öğretim Üyesi)	Üye:

ONAY

Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhammet DÖNMEZ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında, bütün akademik çalışmalarında ve akademik hayatımın şekillenmesinde bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren; sadece akademik çalışma içerisinde değil gerçek yaşamdaki gereklilikleri de bazen beni uyararak bazen de cesaretlendirerek bir danışman ve hocadan çok daha fazlası olduğunu her zaman hissettiren hocam Prof. Dr. Seydi KARAKUŞ'a çok teşekkür ederim.

BESYO Müdürü olarak bana sağlamış olduğu çalışma ortamı ve her zaman bana güvendiğini bildiğim Doç. Dr. Adnan ERSOY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans hayatımın ilk yıllarından bu yana her zaman bana destek olan, akademik hayatımın her noktasında arkamda olacağından emin olduğum bu tezin hazırlanmasında da yardımını esirgemeyen hocam, abim, arkadaşım Doç. Dr. Serdar TOK'a çok teşekkür ederim.

İşitme engelli milli sporcuların antrenörlerine ulaşarak benim bu tezi çok daha rahat bir şekilde sonuçlandırmama yardımcı olan, lisans hayatımdan bu yana üzerimde sayamayacağım kadar çok emeği bulunan Doç. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ'a teşekkür ederim.

İşitme Engelliler Dünya Şampiyonasına görevli olarak katılmam noktasında bana vermiş olduğu destek ve sağladığı imkan için Doç. Dr. Nurettin KONAR'a çok teşekkür ederim.

İşitme engelli dostlarımızla tanışmamda ön ayak olan sevgili arkadaşım Öğr. Gör. Özge GÖBEL'e sonsuz teşekkür ederim.

Arş. Grv. Dr. Osman GÜMÜŞGÜL başta olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Tezin Türkçe kurallarına uygunluğu ve anlaşılabilirliği noktasında bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Esra KARAKUŞ ve Arş. Grv. Eda Nur KARAKUŞ'a teşekkür ederim.

Son olarak maddi ve manevi olarak beni koşulsuz her zaman destekleyen annem Saniye IŞIK ve babam Hasan IŞIK'a sonsuz teşekkür ederim. Siz olmasaydınız bu tez ortaya çıkmazdı. Umarım ilerde ben de sizin kadar iyi bir ebeveyn olurum.

Bu tez TUBİTAK 2211 Programı ve Ö.Y.P. Birim Koordinatörlüğünce desteklenmiştir.

ÖZET

Işık, U. Farklı Duyguları Tanımada Ciddi Serbest Zamana Katılımının ve İşitme Engelinin Rolü (Kişilik Ve Duygusal Zeka Boyutlarıyla). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kütahya. 2017. Bu çalışmanın amacı; serbest zamana ciddi olarak katılan işitme engelli milli sporcularla (amatör); spor yapmayan engelli bireyler (halk), profesyonel engelsiz bireyler (profesyonel) ve spor yapmayan engelsiz bireyler (halk) ile kişilik ve duygusal zeka boyutları açısından duygu tanımlamaları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymaktır. Çalışmanın örneklem grubunu; 18-24 Temmuz 2016 tarihinde Samsun ilinde düzenlenen İşitme Engelliler Dünya Şampiyonasına katılmış olan ve dövüş sporlarında mücadele eden toplam 64 milli sporcu ($X_{yaş}=26,15\pm 2,86$), İzmir Karşıyaka İşitme Engelliler Dayanışma Derneğine üye olan 55 sedanter işitme engelli birey ($X_{yaş}=28,76\pm 4,23$), Kütahya-Afyon-Eskişehir ve İzmir illerinde ikamet eden ve dövüş sporlarında en az 2 yıl milli düzeyde mücadele etmiş 60 milli sporcu ($X_{yaş}=24,25\pm 1,24$) oluşturmuştur. Son olarak sedanter normal bireylerin örneklem grubunu da son 2 yıldır düzenli olarak spor yapmayan 52 birey oluşturmuştur ($X_{yaş}=21,36\pm 2,12$). Seçilen tüm örneklem kolayda örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Çalışmada Somer, Tatar ve Korkmaz (2001) tarafından geliştirilmiş ve Tatar (2005) tarafından kısa formunun geçerliği ve güvenilirliği yapılmış olan 5 Faktör Kişilik Envanteri, Schutte ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen ve Tatar ve arkadaşları (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Schutte Duygusal Zeka Ölçeği ve SuberLap 5 ile dizayn edilen POFA testi ölçme aracı olarak kullanılmıştır (177, 169, 191). Veriler Windows Excel'de düzenlenmiş ve SPSS 22.0 programı yardımıyla analiz edilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda ciddi serbest zamana katılan engelli milli sporcuların normal engellilere ve normal işiten sedanterlere oranla duyguları tanıma noktasında daha başarılı olduklarını, engelli milli sporcuların duyguları tanıyarak tepki verme hızlarının engelli sedanterlere göre oldukça yüksek olduğunu, profesyonel sporun duyguları tanıma noktasında önemli bir değişken olduğunu, duyguların tanımlanması noktasında farklı gruplarda bireylerin kişilik ve duygusal zeka boyutlarından etkilendiğini, farklı duyguların farklı gruplarda tanınması noktasında duygusal zekanın ve kişilik özelliklerinin rolünü ve farklı duyguların

benzer duygularla karıştırıldığı bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçları, bize engellilerin spor ortamındaki yetilerini spor yapan engelliler vasıtasıyla göstermiştir. Duyguları tanıyarak renkli tuşlar yoluyla bu duyguları hatırlamak engellilerin görsel hafızalarının yüksek olduğunun da bir göstergesidir. İşitme engellilerin katılmış oldukları rekreatif faaliyetler; sağlıklı bireylerin sahip olduğu kişilik özelliklerine, duygusal zeka düzeyine ve onun paralelinde ki bazı kazanımların sağlanmasına neden olmuştur. Engellilerin sağlıklı sedanter bireylerden bile daha başarılı bir şekilde duyguları tanımlamış olmaları onların bu yetilerini spor ortamında daha geniş çaplı kullanmalarının yolunu açabilir.

Anahtar Kelimeler: Ciddi serbest zaman, Kişilik, Duygusal Zeka, Duygu Tanımlama

ABSTRACT

Isik, U. The Role of Serious Leisure Participation and Hearing Impairment in Recognising Different Emotions (With Dimensions of Personality and Emotional Intelligence). Dumlupinar University Graduate School of Health Sciences, Department of Physical Education and Sports, PhD Thesis, Kutahya. 2017. The aim of this study was to investigate whether there was any difference on the emotion definitions in terms of personality and emotional intelligence dimensions of hearing-impaired national athletes (amateur) participating in serious leisure activities; not practising any sports (public), professionals without any disability (professionals), and not disabled individuals not practising any sports. The sample group of the study was 64 combat sports national team athletes who participated Hearing Impaired World Championship in Samsun between 18th and 24th of July ($X_{age}=26,15\pm 2,86$), 55 sedentary hearing-impaired individuals who were members of Karsiyaka Hearing-Impaired Solidarity Association ($X_{age}=28,76\pm 4,23$), 60 national athletes competed for national team in combat sports at least for 2 years and abiding in Kutahya, Afyon, Eskisehir and İzmir ($X_{age}=24,25\pm 1,24$) and as sedentary normal group were 52 individuals not practising for last 2 years ($X_{age}=21,36\pm 2,12$). All selected samples were chosen with convenience sampling method. As data gathering tool, 5 Factor Personality Inventory developed by Somer (2001) and adapted to Turkish language by Tatar (2005); Schutte Emotional Intelligence Scale developed by Schutte and friends (1998) and adapted to Turkish language by Tatar and friends (2011); and POFA Test designed with SuberLap5 was used. The data were organised on Microsoft Excel and analysed on SPSS 22.0.

As a result of the research, it was found that disabled national athletes who participated in serious leisure activities were more successful at recognizing emotions than normal disabled and normal hearing sedentary individuals; disabled national athletes were faster at recognising emotions and reacting than disabled sedentary individuals; professional sport was significant variable at recognizing emotions; individuals from different groups were effected from personality and emotional intelligence at recognising emotions; the role of emotional intelligence and

characteristics recognising different emotions by different groups and different emotions can be confused with similar emotions.

The results of the research present that disabled individuals have skills on sports thanks to disabled individuals who practise, recognising emotions remembering the places of the emotions by colours and giving right replies present visual memories of disabled individuals are high. Recreational activities participated by hearing-impaired individuals contribute individuals' characteristics, emotional intelligence level and parallel goods. Disabled individuals had better scores than sedentary normal individuals and this result can contribute they can use these skills with sports.

Keywords: serious leisure, personality, emotional intelligence, recognising emotions

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
GRAFİKLER DİZİNİ	XI
TABLolar DİZİNİ	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XV
1. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Problem Cümlesi.....	3
1.3.1. Alt Problemler.....	4
1.4. Hipotezler.....	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Engellilik Kavramı.....	7
2.1.1. Engellilik Nedenleri ve Sonuçları	8
2.1.2. Engellilik Sınıflandırması	11
2.1.2.1. Zihinsel Engelliler	11
2.1.2.2. Bedensel Engelliler	15
2.1.2.3. Görme Engelliler.....	16
2.1.2.4. İşitme Engelliler	17
2.2. Ciddi Serbest Zaman	18
2.2.1. Ciddi Serbest Zamanın Özellikleri.....	19
2.2.2. Ciddi Serbest Zamanın Sınıflandırılması	21
2.2.2.1. Amatörler	23
2.2.2.2. Hobiciler.....	23
2.2.2.3. Gönüllüler	26
2.2.3. Ciddi Serbest Zaman ve Engellilik	28

2.3. Kişilik Ve Kişilik Kuramları	30
2.3.1. Beş Faktör Kişilik Modeli	35
2.3.1.1. Dil Özellikleri ve Beş Faktör Yapısı	36
2.3.1.2. Beş Temel Kişilik Faktörün Özellikleri	37
2.3.2. Kişilik ve Engellilik	42
2.4. Duygusal Zeka	44
2.4.1. Duygusal Zeka Nedir?.....	44
2.4.2. Duygusal Zeka Modelleri.....	46
2.4.3. Duygusal Zeka ve Engellilik.....	54
2.5. Duyguları Tanıma	55
2.5.1. Duyguları Tanımanın Önemi	55
2.5.2. Duyguları Tanımlamanın Kullanıldığı Alanlar	57
3. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM.....	59
3.1. Evren ve Örneklem	59
3.2. Veri Toplama Araçları.....	60
3.2.1. Kişisel Bilgi Formu	60
3.2.2. 5 Faktör Kişilik Envanteri Kısa Form (5FKE-KF)	60
3.2.3. Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği.....	61
3.2.4. SuberLap 5 ile Dizayn Edilen POFA (Pictures of Facial Affect) testi	61
3.3. Araştırma Tekniği Ve Protokol.....	63
3.4. Verilerin Değerlendirilmesi Ve Analizi	68
4. BÖLÜM: BULGULAR	69
4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	69
4.1.1. Katılımcıların Grup Dağılımları.....	69
4.1.2. Katılımcıların Yaş Ortalamaları.....	69
4.1.3. Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	70
4.2. Hipotez 1: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlamaları Arasındaki Fark	71
4.3. Hipotez 2: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlarken Ki Tepki Hızları Arasındaki Fark.....	73
4.4. Hipotez 3: Farklı Grupların Kişilik Özellikleri Açısından Farkları	75
4.5. Hipotez 4: Farklı Grupların Duygusal Zeka Düzeyleri Açısından Farkları	77

4.6. Hipotez 5: Katılımcıların Farklı Duyguları Benzer Duygular İle Karıştırıp Karıştırmama Durumları	79
4.7. Hipotez 6: Farklı Grupların Kişilik Özellikleri İle Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	80
4.8. Hipotez 7: Farklı Grupların Duygusal Zeka Düzeyleri İle Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişki	84
4.9. Hipotez 8: Farklı Grupların Duyguları Tanıma Noktasında Kişilik Ve Duygusal Zekanın Etkisi.	86
5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	92
5.1. Tartışma.....	92
5.1.1. HİPOTEZ 1: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlamaları Arasında Fark Yoktur	92
5.1.2. HİPOTEZ 2: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlarken Ki Tepki Hızları Arasında Fark Yoktur.....	93
5.1.3. HİPOTEZ 3: Farklı Gruplar Arasında Kişilik Özellikleri Açısından Bir Fark Yoktur	94
5.1.4. HİPOTEZ 4: Farklı Gruplar Arasında Duygusal Zeka Düzeyleri Açısından Fark Yoktur	95
5.1.5. HİPOTEZ 5: Katılımcıların Farklı Duyguları Benzer Duygular ile Karıştırmaları Arasında Fark Yoktur	96
5.1.6. HİPOTEZ 6: Farklı Grupların Kişilik Özellikleri ile Farklı Duyguları Tanımları Arasında İlişki Yoktur	97
5.1.7. HİPOTEZ 7: Farklı Grupların Duygusal Zeka Düzeyleri İle Farklı Duyguları Tanımları Arasında İlişki Yoktur	98
5.1.8. HİPOTEZ 8: Farklı Grupların Duyguları Tanıma Noktasında Kişilik Ve Duygusal Zekanın Ortak Bir Etkisi Yoktur	100
5.2. Sonuç.....	101
5.3. Öneriler	103
KAYNAKLAR	105
EKLER.....	124

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 4.1. Katılımcıların Grup Dağılımı	69
Grafik 4.2. Katılımcıların Cinsiyetlerinin Dağılımı.....	70
Grafik 4.3. Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı	70
Grafik 4.4. Grupların Duyguları Doğru Tanımadaki Ortalamaları.....	72
Grafik 4.5. Grupların Duygu Durumlarına Göre Tepki Hızlarının Ortalaması	75
Grafik 4.6. Grupların Kişilik Özellikleri.....	77
Grafik 4.7. Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki Farklar.....	79

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitimi.....	15
Tablo 2.2. Beş Faktör Kişilik Modellerinin Özellikleri	39
Tablo 2.3. Daniel Goleman'ın Duygusal Zekâ Boyutları ve Bunların Yapıtaşları ...	51
Tablo 4.1. Katılımcıların Farklı Duyguları Tanımlamaları Arasındaki Fark	71
Tablo 4.2. Katılımcıların Farklı Duyguları Tanımadaki Tepki Hızları.....	73
Tablo 4.3. Katılımcıların Kişilik Özellikleri Arasındaki Farklar	76
Tablo 4.4. Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki Farklar	78
Tablo 4.5. Engelli Milli Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	80
Tablo 4.6. Engelli Milli Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	81
Tablo 4.7. Engelli Sedanter Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	82
Tablo 4.8. Normal İşiten Milli Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	83
Tablo 4.9. Normal Sedanter Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	83
Tablo 4.10. Engelli Milli Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi.....	84
Tablo 4.11. Engelli Sedanter Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin	

Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi	84
Tablo 4.12. Normal Milli Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi	85
Tablo 4.13. Normal Sedanter Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi	85
Tablo 4.14. Engelli Milli Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	87
Tablo 4.15. Engelli Sedanter Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	88
Tablo 4.16. Normal İşiten Milli Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	89
Tablo 4.17. Normal Sedanter Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	90

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Ciddi Serbest Zamanın Sınıflandırılması	22
Şekil 3.1. Örneklem Grupları ve P-A-P Sistemi İçerisindeki Yerleri.....	59
Şekil 3.2. Duygular ve Anahtar Yüzleri	64

SİMGELER VE KISALTMALAR

CBZP : Ciddi serbest zaman Perspektifi

5FKE-KF: 5 Faktör Kişilik Envanteri Kısa Form

POFA : Pictures of Facial Affect

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi

Engelliler toplumun bir parçasıdır. Bu yüzden toplumdan ayrı düşünülmeden her yönüyle onunla bütünleştirilmelidir. Engelliler topluma kazandırılarak üretken bir hale getirilmeli böylece hem kendi sosyal gelişimlerini sağlayarak kendilerine, hemde üretken oldukları için topluma önemli katkılar sağlamalıdır. Bunun da en hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştireceği ortam spor ortamıdır.

Spor ortamında duyguların tanımlanabilmesi ile ilgili yapılan birçok çalışma sağlıklı bireyler üzerinde yapılmış, sağlıklı bireylerin bazı yetilerini geçici olarak engelleyerek bu sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır (10, 53, 134, 141). Spor ortamında duyguları tanıma noktasında engelli bireylerin nasıl tepki göstereceği daha da önemlisi görsel duygularını en fazla kullanan engelli grubu olan işitme engellilerin nasıl tepkiler göstereceği konusunda herhangi bir çalışma yoktur. Sporun duyguları geliştirdiği göz önüne alındığında sözel olmayan iletişim kaynağını kullanmak zorunda olan işitme engelliler arasında duyguları anlamak hayati bir önem taşımaktadır. Ekman 1972 yılında duyguların ifadesi konusunda farklı milletlerde yapmış olduğu çalışmada kültürler arasında farklılıklara rastlamış ve bazı toplumlar aynı yüz ifadelerini korkmuş gibi algılandıkları farklı toplumlar endişeli gibi algılamıştır (63).

Karşısındaki kişinin duygusunu anlamak spor ortamında onun stratejisini belirlemek ve kendi taktiğimizi değiştirme noktasında önem arz etmektedir. Ekman'ın (1972) bu bulguları spor ortamında P-A-P sistemi çerçevesinde incelenebilir. Profesyonel-Amatör ve halk yani sıradan insanların oluşturduğu bu sistem içerisinde; her grup farklı bir davranış sergileyebilir (63). Ayrıca bu gruplar duygusal zeka düzeyleri ve kişilik özellikleri açısından da bu davranışı etkileyen farklılıklar gösterebilir. Ciddi serbest zaman kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte P-A-P sistemi içerisindeki elemanlar da daha belirgin bir hal almışlardır. Ciddi serbest zaman katılımcıları ne halk ne de profesyoneldir daha çok amatör olarak yaptıkları aktivite katılımcılığı süreklilik kazandıkça, aktiviteye harcanan zaman ve ilginin artmasıyla ciddi bir hal almaktadır. Engellilerin spor ortamına girişi ve engellilerin spor yapması ilk olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşta gazi olan askerlerin

toplumsal hayata daha hızlı kazandırılmasıyla ilgili olarak olgunlaşmaya başlamıştır, yıllar geçtikçe çeşitli engel gruplarında çeşitli branşlarla engelliler, kendilerine yeni bir spor alanı yaratmışlardır. Engellilerin spor yapma nedenleri göz önüne alındığında onların birer serbest zaman katılımcısı oldukları anlaşılmaktadır; ancak bu alanda ilerleme sağladıkça, spordan fayda sağlamaya başladıkça, yaşamlarının bir parçası haline geldikçe bu serbest zaman aktivitesine ciddi olarak katılmaya başlamışlardır. Yani üst düzey engelli sporcular yapmış oldukları sporda birer ciddi serbest zaman katılımcısıdır.

Spor ortamında farklı sporları yapan katılımcılar ya da aynı sporu yaptıkları halde belli bir yetileri diğerlerine göre daha gelişmiş kişiler aynı duyguları farklı bir şekilde tanımlayabilirler. Spor odaklı yapılan çalışmaların özünde sporcunun performansını arttırmak, sportif ortama katılan bireyin yaşam kalitesini veya yaşam doyumunu arttırmak, engelli fertlerin spor ortamına katılmasını sağlayarak onları topluma kazandırmak hedeflenmektedir. Sportif performansın ve maç sonuçlarının duyguları, genel yaşamda hissetmiş olduğumuz duyguların da sportif performansı etkilediği, engelliler üzerinde sporun duyguları etkilediği düşünüldüğünde, spor ortamında duygu ve duyguları tanımlama oldukça önem arz etmektedir.

Sporda kişilik araştırmaları yıllardır araştırmacılar tarafından çok sık şekilde gerçekleştirilmiştir (61, 163, 46, 58). Ancak işitme engelli bireylerin kişilikleri hem araştırmacılar için çok fazla araştırma konusu olmamış hem de görsel yetilerinin ve duygu tanımla becerilerinin kişilikleri açısından değişip değişmediğine yönelik olarak yapılan herhangi bir çalışma literatürde rastlanmamıştır. Ayrıca bu farklılıkların duygusal zeka açısından da etkilenip etkilenmediğini bilmek de duygusal zekanın duyguları tanımlamada ne kadar etkili olduğunu bilmemiz konusunda bize yardımcı olacaktır.

Duygusal zeka, zekanın çok ötesinde bireyin yaşamında onun hem akademik hem de sosyal başarısını etkileyen bir olgudur. Duygusal zekanın spor ortamında kullanılması literatürde sıklıkla karşımıza çıkmakla birlikte; duyguları tanımada duygusal zekanın önemi çok fazla araştırılmış bir konu değildir.

Araştırma sonucunda elde edilecek bulgular, bize ciddi serbest zaman katılımcısı engellilerin normal engellilere oranla duyguları tanımada daha becerikli olup olmadıklarını, engelli bireylerin normal bireylere oranla duyguları tanıyarak

tepki verme hızlarında bir farklılık olup olmadığı, profesyonel spor yapan normal bireylerin ciddi serbest zaman katılımcısı engellilere ve normal bireylere oranla duyguları tanımada daha yetkin olup olmadığını, profesyonel sporun duyguları tanıma noktasında bir fark yaratıp yaratmayacağını, duyguları hangi kişilik özelliği yüksek bireylerin daha kolay ve hızlı tanımlayacakları ve bu tanımlamanın gruplara göre değişip değişmeyeceğini, kişilik açısından profesyonel sporcu, engelli sporcu, engelli birey ve normal bireylerin arasında herhangi bir fark olup olmayacağı ve buna benzer sorulara cevap bulmaya çalışılacaktır. Çıkan sonuçlar bize engellilerin spor ortamındaki yetilerini gösterecek, görsel hafızalarının yüksek çıkması durumunda bu konuda eğitilerek hem spor alanında hem de farklı alanlarda engellilerin daha aktif kullanımlarını, rekreasyon faaliyetlerinin engelliler için önemini ve sağlıklı bireylere göre yetilerindeki avantajlarını görmemizi sağlayacaktır. Bu şekilde engelli bireylerin rehabilitasyonu konusunda bize önemli bir yol gösterici olabilir. Ayrıca rekreatif aktivitelerinde yönetimi noktasında araştırmacılara kaynak oluşturabilir. Bunun yanı sıra bireylerin (Profesyonel-Amatör-Halk) kişilik özellikleri ve duygusal zeka düzeylerine göre duyguları tanıma becerileri anlaşılmasına çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; serbest zamana ciddi olarak katılan işitme engelli milli sporcuların (amatör); spor yapmayan engelli bireyler (halk), engelsiz milli sporcuların (profesyonel) ve spor yapmayan engelsiz bireyler (halk) ile kişilik ve duygusal zeka boyutları açısından duygu tanımlamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymaktır.

1.3. Problem Cümlesi

Sportif performansın arttırılabilmesi için bireylerin duygusal farkındalıklarının yüksek olması ve ihtiyaç duyulduğunda duygularını düzenleyebilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Jokela ve Hanin'de (1999) bu yargıyı destekler nitelikte başarılı sporcuların yarışma kaygılarının farkında olduklarını ve geçmişte yaşadıkları yarışma kaygısını doğrulukla hatırlayabildiği gibi ilerideki bir yarışmayla ilgili yaşayacağı kaygıyı önceden tahmin edebildiklerini bildirmektedir (97). Bu ifade sporcuların kendi duygularını algılayabilme becerilerinin

performanslarını etkilediğini düşündürmektedir.

Bireyin kendi duygularını algılayabilme becerisi ne kadar önemli ise karşısındaki rakibinin de duygularını anlaması da o derece önem arz etmektedir. Özellikle bireysel ve dövüş sporların da karşısındaki bireyin duygu durumunu anlamak onun bir sonraki adımını tahmin etmekle ilişkilidir ve sporcunun ona göre bir strateji izlemesini sağlayabilir. Eğer karşısındaki rakip korkuyorsa daha atak ya da karşısındaki rakip sinirlendiyse daha kontrollü bir şekilde onun hatalarını kollayabilir.

Kişilik özelliklerinin ve duygusal zekanın duyguları tanımada önemli bir öngörücü olduğu yapılan birçok çalışma ile öne sürülmektedir (29, 122, 41). Ancak spor ortamında ve engelli bireylerde de bu durum söz konusu olup olmadığı ve spor yapan engelli bireylerde herhangi bir farklılığın varlığı henüz araştırılmamıştır.

Bu bağlamda bu çalışmanın problem cümlesi; Ciddi serbest zaman katılımcısı olarak nitelendirebileceğimiz işitme engelli milli sporcular (amatör), normal işiten milli sporcular (profesyonel), spor yapmayan işitme engelli bireyler (halk) ve spor yapmayan normal işiten engelsiz bireylerin (halk) kişilik özellikleri ve duygusal zekaları açısından duygu tanımlama becerileri üzerinde anlamlı bir fark var mıdır?

1.3.1. Alt Problemler

- 1- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlamaları arasında anlamlı fark var mıdır?
- 2- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlarken ki tepki hızları arasında anlamlı fark var mıdır?
- 3- Farklı gruplar (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) arasında kişilik özellikleri açısından anlamlı bir fark var mıdır?
- 4- Farklı gruplar (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) arasında duygusal zeka düzeyleri açısından anlamlı fark var mıdır?

5- Katılımcıların farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) benzer duygular ile karıştırmaları arasında fark var mıdır?

6- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) kişilik özellikleri ile farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlamaları arasında ilişki var mıdır ?

7- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) duygusal zeka düzeyleri ile farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlamaları arasında ilişki var mıdır ?

8- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) duyguları tanıma noktasında kişilik ve duygusal zekanın ortak bir etkisi var mıdır ?

1.4. Hipotezler

1- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlamaları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlarken ki tepki hızları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3- Farklı gruplar (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) arasında kişilik özellikleri açısından bir fark yoktur.

4- Farklı gruplar (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) arasında duygusal zeka düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

5- Katılımcıların farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) benzer duygular ile karıştırmaları arasında fark var yoktur.

6- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) kişilik özellikleri ile farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlamaları arasında bir ilişki yoktur.

7- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) duygusal zeka düzeyleri ile farklı duyguları (mutlu, üzgün, korkmuş, kızgın) tanımlamaları arasında bir ilişki yoktur.

8- Farklı grupların (engelli milli sporcular, engelli sedanter bireyler, milli normal bireyler ve normal sedanter bireyler) duyguları tanıma noktasında kişilik ve duygusal zekanın ortak bir etkisi yoktur.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- 1- Bu çalışmada uygulanan yöntemin amaca uygun olduğu varsayılmıştır.
- 2- Seçilen örneklem grubunun araştırmanın evrenini temsil eder nitelikte olduğu varsayılmıştır.
- 3- Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu ve çalışmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.
- 4- Bu çalışmada yer alan katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri cevapların çalışmanın ciddiyeti dâhilinde, samimi ve gerçeklere uygun olarak verildiği varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1- Çalışmada yer alan engelli milli sporcular 18-24 Temmuz 2016 tarihinde Samsun ilinde düzenlenen İşitme Engelliler Dünya Şampiyonasına katılan sporcularla,
- 2- Çalışmada yer alan milli sporcular Kütahya-Eskişehir-Afyon ve İzmir illerinde ikamet eden ve dövüş sporlarıyla uğraşan ferdi sporcularla,
- 3- Çalışma katılımcıların ölçek maddelerine ve hazırlanmış olan simülasyona verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

2. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER

2.1. Engellilik Kavramı

Doğadaki hiçbir canlının birebir aynısı olmadığı gibi insanlar da fiziksel, sosyal, zihinsel ve ruhsal olarak birbirlerinden farklıdırlar. Fiziksel ve zihinsel olarak belirgin olarak ortaya çıkan bu farklılık insanlar için sosyal hayata bakışlarındaki yeterlilik ve yetersizliklerini belirleyen faktördür. Tabii bu yeterlilik ve yetersizlikler doğuştan sahip oluşan kavramlar değildir. Zaman içerisinde özellikle bireylerin gelişim dönemlerinde ortaya çıkan bireysel ve toplumsal beklentileri karşılayamamaları dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında ortaya çıkan kavram “herkes gibi olamama” durumudur. Bu kavram ile birlikte insanlar yeterlilik ve yetersizlik durumlarına göre sınıflara ayrılmıştır (93). İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli iş ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu iş ve sorumlulukların çeşitli problemler sonucu gerçekleşmemesi durumu “engellilik” olarak tanımlanmıştır (150). Engellilik konusunda farklı kaynaklarda engellilik ile aynı anlama gelen farklı kavramlar da kullanılmaktadır. Engellilik anlamında kullanılan diğer kavramların başında bozukluk, engelli, özürlü ve sakat kavramları gelmektedir (79, 206). Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesi’ne göre “Kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri (bedensel ya da sonradan olma) herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar” engelli olarak tanımlanmıştır (151). Yetim (2014) engelliliği, “bedensel fonksiyonlardaki hasarlar nedeniyle meydana gelen kayıpların yarattığı sosyal dezavantajlar” şeklinde tanımlamıştır (206).

Engellilik kavramı çeşitli problemler sonucu toplumdaki rollerimize yetersiz kalmamız sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kavrama ulaşılan kadar toplum olarak içinde bulunulan durumu tanımlayabilmek için dile getirdiğimiz çeşitli sözcükler kullanılmıştır. Bu sözcükler öncelikle “sakat”, devamında “özürlü” ve “engelli”, hatta devamında “özürlü” olarak kullanılmıştır. Ancak tüm bu sözcükler engelli bireyler tarafından kabul görmemiş sözcükler olarak kalmıştır. Bu sözcüklerin kabul görmemesinin sebebi engelli bireyleri bu sözcüklere olumsuz anlamlar yüklemiş olmasıdır. (79).

İnsanların çeşitli yetersizlikleri sonucu toplumdaki rollerini yerine getirememeleri toplumda problem oluşturmaktadır. Bununla beraber engelli bireylerin yetersiz oldukları taraflar sadece engelliler açısından değil toplum açısından da bazı problemlere yol açmaktadır. Çünkü engelli bireyler toplum beklentilerini karşılamak konusunda yetersiz kalmaktadır (150). Sadece toplum açısından değil ebeveynler açısından bakıldığında ise, doğumdan başlayıp tüm yaşam boyunca maddi ve manevi zorlukların başlangıcı olacaktır (190, 38).

Engellilik yaşamsal işlevleri yerine getirememe durumudur ve engellilik kavramı türleri açısından çeşitlidir. Yaşamsal rolleri yerine getiremem ile ilgili toplumda engel türüne bağlı olarak çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmeli ve bu engel durumu ortadan kaldırılmalıdır. 2010 dünya nüfus tahminlerine göre dünya nüfusu içerisinde bir milyar civarındaki insanın çeşitli engel türlerine sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca engelli bireylerin yaygınlığının geçen 40 yıl içerisinde artış gösterdiği rapor edilmiştir. Bunun yanında dünya genelinde 15 yaş ve üzeri bireylerin 785 milyon olduğu, bu sayının toplam nüfusun %15.6'sını teşkil ettiği belirlenmiştir (201).

2.1.1. Engellilik Nedenleri ve Sonuçları

Engellilik hususunun birçok nedeni bulunmaktadır. Bu sebeple çeşitli gruplandırmalar yapılmıştır. Bunlar engelliğin doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası nedenleri olarak üç başlık altında toplanmıştır (151, 48). Literatürde engelliğin nedenlerine ilişkin söz konusu başlıklar şu şekilde açıklanmıştır;

Doğum öncesi faktörler

- Aileden gelen bazı genetik rahatsızlık ve sorunlar,
- Akrabalar arasında yapılan evlilikler,
- Ebeveynler arasında kan uyuşmazlığı olması,
- Kromozomsal unsurlara bağlı ortaya çıkan sorunlar,
- Annenin küçük veya gereğinden büyük yaşlarda doğum yapması,
- Hamilelik döneminde doktor kontrolü olmadan bilinçsizce ilaç kullanmak,
- Hamilelik sürecinde annenin alkol, sigara ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar kullanması,
- Hamilelik esnasında annenin röntgen ışınları veya radyasyona maruz kalması,

- Hamilelik boyunca annenin yetersiz beslenmesi,
- Hamilelik esnasında annenin ateşli ve bulaşıcı hastalık geçirmesi,
- Annenin doğum yapmadan önce kaza, aşırı stres, travma veya zehirlenme vakalarından birisini yaşaması,
- Annenin doğum öncesinde yeterli düzeyde ve sayıda sağlık kontrolünden geçmemesi,
- Doğum öncesi dönemde annenin vitamin ve mineral alımının yetersiz düzeyde olması,
- Annenin çok fazla sayıda ve sık aralıklarla doğum yapması,
- Annede kalp, şeker ve hipertansiyon hastalıklarının bulunması.

Doğum esnasındaki faktörler

- Annenin uzman olmayan kişiler tarafından uygun olmayan ortamlarda doğum yapması,
- Annenin beklenen süreden önce veya güç doğum yapması,
- Yeni doğan bebeğin standartların çok altında bir ağırlıkta doğması,
- Doğum esnasında bebeğin doğum travması geçirmesi,
- Doğum gerçekleşirken bebeğin oksijensiz kalması.

Doğum sonrası faktörler

- Bebeğin ateşli hastalık geçirmesi,
- Bebeğin doğumdan sonraki süreçte sağlık testlerinin düzenli yapılmaması,
- Doğum sonrası süreçte bebeğin aşılarının zamanında ve düzgün yapılmaması,
- Doğumdan sonra bebeğin ağır sarılık geçirmesi,
- Bebeklik dönemi boyunca bebeğin yetersiz beslenmesi,
- Bebeklik veya çocukluk dönemlerinde travma veya kazalara maruz kalınması,
- Zehirlenmelere maruz kalma,
- Doğal afetler yaşama,
- Ebeveyn veya çocuk yetiştirilen çevrenin eğitim düzeyinin düşük olması,
- Bebeklik ve çocukluk döneminde bireyin ihmal veya istismar edilmesi (139, 48, 47, 9).

Engelliliğin nedenleri değerlendirildiği zaman, engellilik durumunun yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkabileceği gibi ilerleyen yaşlarda da ortaya çıkmasının söz konusu olduğu söylenebilir (79).

Engellilik durumu insan hayatını birçok alanda olumsuz yönde etkilemektedir (201). Bu sebeple dünyada ve Türkiye’de engelli bireylerin toplumla bir şekilde hareket etmesi sağlanamamaktadır. Bununla beraber engelli bireylerin toplumsal birlik içerisinde yer almaları zorlaşmaktadır (189). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından hazırlanan rapora ve literatüre bakıldığında araştırmalarda engelliliğin sonuçları ve engelli bireylerin karşılaştıkları olumsuzluklar aşağıdaki gibidir;

Daha kötü sağlık durumları: Engelli bireylerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyi normal bireylere göre düşüktür. Bunun nedeni eğitim hizmetlerinin düşük düzeyde olmasıdır. Bu durum gün geçtikçe elemine olamamakla beraber artış göstermektedir. Bu artış basit yöntemlerle bile tedavi edilebilecek hastalıkları bile çoğu zaman ölümcül hale dönüştürmektedir. Ayrıca engelli bireylerin maalesef çoğunluğunun şiddetle maruz kalmaları sağlık durumlarını her daim risk altına tutmaktadır. Bununla beraber rehabilitasyon araç ve ekipmanlarının yetersiz olması iyileşmenin yavaşlaması ve yaşam kalitelerini düşmesine sebep olmaktadır (201).

Düşük eğitim başarısı: Engelli bireyler için eğitim başarısı düşük olarak gözlenmekte ve bu gözlemlendiği halde olanaklar hale yetersiz kalmaktadır. Dünyada bilinen engelli bireylerin temel eğitim hizmetlerinden dahi yeterli düzeyde faydalanamadıklarıdır (201). Türkiye’de yapılan araştırmalara göre ise engelli bireylerin bir çoğu düşük eğitim düzeyinde hatta ve hatta büyük bir bölümünün okur- yazarlık seviyesinde bile olmadığı (151).

Daha düşük ekonomik katılım: Engelle sahip bireyler iş hayatında normal bireylere göre oldukça düşük düzeyde rol almaktadır. Bu durum, engelle sahip bireylerin ülke ve dünya ekonomisine katkılarının düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında, engelle bireylerin işsiz kalma olasılıklarının normal gelişim gösteren bireylere kıyasla 2.5 kat daha yüksek olduğu sonucu görülmektedir (201). Engelli bireylerin toplumda üretim istihdamına katılmamaları toplumla bütünleşmeleri önünde bir engel oluşturmaktadır (151).

Bağımlılığın artması ve katılımın kısıtlanması: Engelli bireyler genellikle aileleri ile yaşamakta olup, aile bireylerinin zaman içerisinde yaşlanması gibi

olumsuzlukların da engelli bireylerin bağımlılıklarını büyük ölçüde arttırmaktadır. Aynı zamanda bu durum aileri fertleri içinde olumsuzluk yaratmakta engelli bireylere bağımlılıkları arttığı için az çalışmalarına sebep olmaktadır. Bunun yanında engelli bireylerin aile fertlerinin işten ayrılmak olasılıkları bu bağımlılık nedeni ile artış göstermektedir (151).

Yoksulluk: Literatüre bakıldığında engelli bireylerin büyük çoğunluğunun yoksulluk içerisinde yaşadığı görülmektedir. Bu yoksulluk yüzdesinin sanayileşmiş ülkelerde engelli bireyler için yüksek oranda gözlemlendiği görülmektedir (151).

Kent yaşamında zorluklar yaşanması: Engelli bireylerin en büyük problemi günlük yaşamlarını idame ettirecekleri alanların kent planları çizilirken engelli bireylerin engel durumlarının göz önünde bulundurulmamış olmasıdır. Bu plansızlık engelli bireyleri toplumla bütünleşme ve rolleri yerine getirmek hususunda oldukça fazla zorlamakta, hatta çoğu zaman sahip oldukları engellerden daha büyük problemler olarak önlerine çıkmaktadır (26).

2.1.2. Engellilik Sınıflandırması

Öztürk'e göre "*doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi*" engelli olarak tanımlanmaktadır (151). Buradan da anlaşıldığı üzere engelli bireyler sahip oldukları engel durumları açısından çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Bu engellilik durumu genelleştirilerek işitme, görme, zihinsel ve bedensel engel şeklinde dört grupta ele alınmaktadır (54, 19).

2.1.2.1. Zihinsel Engelliler

Türlerine göre ayrılmış olan engel grupları arasından en çok karşılaşılan engel grubu zihinsel engeldir. Durumun böyle olmasına rağmen toplum bu engel grubu hakkında yeterince bilgiye sahip değildir. Maalesef ki toplum içerisinde zihinsel engelli çocukları hayatları boyunca hiçbirşey yapamayacakları düşünülmektedir. Ama bu tür düşünceler yalnızca önyargı kaynaklı ve gerçek dışıdır (94). Bunun yanında toplum içerisinde zihinsel engelli bireyler "yaşamak için başkalarına muhtaç olan birey", "zihin gelişimi geride olan birey", "sosyal yaşantısı engellenmiş birey",

“birtakım becerileri yerine getiremeyen birey” ve “ilgiye ihtiyacı olan birey” şeklinde tanımlanmaktadır (195). Zihinsel engelli bireyler engel düzeylerine göre bazı gruplara ayrılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) zihinsel engelli bireyleri şu şekilde gruplandırmıştır (140);

Zihinsel engelli birey: Zihinsel fonksiyonları ortalama değerlerin iki standart sapma altında bulunduğu için sosyal ve kavramsal özellikleri az gelişmiş, pratik uyum yeteneklerinde bazı sınırlılıklara sahip olan bireyler “zihinsel engelli birey” olarak tanımlanmaktadır. Zihinsel engelli bireylere ilişkin bu belirtilen genellikle 18 yaşına gelmeden ortaya çıkmaktadır.

Hafif düzeyde zihinsel engelli birey: Hafif zihinsel engel düzeyine sahip olduğu için özel eğitim hizmetlerinden sınırlı oranda faydalanabilen bireyler “hafif zihinsel engelli” olarak tanımlanmaktadır.

Orta düzeyde zihinsel engelli birey: Zihinsel fonksiyonlarındaki kısıtlılıklar nedeniyle temel akademik becerilerin kazanılmasında, bunun yanında günlük yaşam ve iş becerilerinin öğrenilmesinde sorunlar yaşayan, buna paralel olarak özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine ihtiyacı olan bireyler “orta düzey zihinsel engelli” olarak tanımlanmaktadır.

Ağır düzeyde zihinsel engelli birey: Zihinsel fonksiyonlarındaki kısıtlılıklara paralel olarak başta öz bakım becerilerinin öğretimi olmak üzere, hayatının tamamında yoğun ve tutarlı bir biçimde özel eğitim hizmeti alması gereken kişiler “ağır düzeyde zihinsel engelli” olarak tanımlanmaktadır (140).

Toplum içerisinde sıklıkla karşılaşılan zeka geriliği olan (mental retardasyon) bireyler ile Down Sendromlu, zeka geriliğine yol açan sorunlara maruz kalan bireyler zihinsel engelli olarak değerlendirilmektedir (151). Zihinsel engelli bireyler gruplandırılırken genellikle IQ zeka test skorları dikkate alınmaktadır. IQ puanı 50/55-70 arası olan bireyler hafif zihinsel engelli, IQ puanı 5/40-50/55 arası olan bireyler orta düzey zihinsel engelli ve IQ puanı 20/25-30-35 arasında olan bireyler ağır düzey zihinsel engelli olarak sınıflandırılmaktadırlar (105).

Zihinsel engelli bireyler belirtilen şekilde gruplandırılırken birçok zorluk ile karşı karşıya kalınır. Bu zorlukların başında zihinsel engeli tanımlama süreci bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde tarihsel süreçte bedensel yetersizlikler, görme yetersizlikleri ve işitme yetersizliklerin daha hızlı tanımlandığı ancak zihinsel

engelli bireylerin tanımlanmasının ve gruplandırılmasının hala güçlüklerle yapıldığı görülmektedir (101).

Zihinsel engelli bireyler normal gelişim gösteren yaşlılarından ayrılacak birçok nokta vardır. Zihinsel engelli bireylerin bazı alanlarda sahip oldukları özellikler şu şekilde sıralanmaktadır;

Öğrenme: Zihinsel engelli bireylerin öğrenme yetenekleri normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük düzeydedir. Zihinsel engelli bireylerin zihinsel fonksiyonlarında gerilik ve uyumsuz davranışları sıklıkla sergiledikleri bilinmektedir.

Dikkat Yetenekleri: Zihinsel engelli bireylerin dikkatleri kısa süreli ve dağınıktır. Bu nedenle zihinsel engelli bireylerin öğrenme yetenekleri düşük düzeydedir.

Anımsama Yetenekleri: Zihinsel engelli bireyler kısa süreli bellekteki bilgileri uzun süreli belleklerine aktarmada sıkıntı yaşamaktadırlar. Buna karşılık uzun süreli bellekte herhangi bir sorun yaşamamaktadırlar. Genellikle iyi öğrendikleri bilgileri uzun süre hatırlayabilirler.

Akademik Başarı: Zihinsel engelli bireylerin akademik başarı düzeyleri normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük düzeydedir. Özellikle okuma ile okuduğunu anlama noktasında ciddi sorunlar yaşamaktadırlar.

Dil ve Konuşma: Zihinsel engelli bireylerin oldukça büyük bir bölümü dil ve konuşma güçlüğü yaşamaktadır.

Mesleki Uyum ve Başarı: Hafif düzey zihinsel engelli bireylerin yoğun beceri gerektirmeyen ya da karmaşık işlemlerin yer almadığı işlerde çalışırken zorluk yaşamadıkları bilinmektedir. Ayrıca hafif zihinsel engelli bireyler hem iş ortamına hem de mesleklerine uyum sağlama konusunda ciddi sıkıntı yaşamazlar. Türkiye’de hafif zihinsel engelli bireylerin yaklaşık olarak 3’te 1’inin bu tür işlerde çalışabildikleri bilinmektedir. Ancak orta ve ağır düzey zihinsel engelli bireylerin herhangi bir meslek dalında çalışabilmeleri oldukça zordur. Bu bireyler ancak başkalarının denetiminde ve kontrolünde çalışabilirler.

Kişilik ve Sosyal Özellikleri: Zihinsel engelli bireyler eski yaşantılarındaki başarısızlıklar nedeniyle saygılı, yoğun yetersizlik ve engelleme duygusu içinde olurlar. Bu nedenle özgüvenleri düşük düzeydedir ve kendilerini ifade etmede

zorlanırlar. Ayrıca zihinsel engelli bireylerin kişilik özellikleri ve sosyal yönlerinde de bazı sorunlar görülmektedir (102).

Motorsal Gelişim Özellikleri: Temelde zihinsel engelli bireylerin sahip oldukları motorsal performans özellikleri diğer engel gruplarında bulunan bireylerden daha yüksektir. Ancak bireysel özelliklerine bağlı olarak bazı motorsal hareketleri uygulayabilme (reaksiyon zamanı, denge vb.) kapasiteleri zayıftır.

Zihinsel engelli bireyler yaşadıkları çevreye uyum sağlama konusunda birçok güçlükler karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun temelinde zihinsel engelli bireylerin hem zihinsel hem de fiziksel açıdan toplumun beklentilerini karşılayabilecek performans sergileyememeleri yatmaktadır. Bu nedenle zihinsel engelli bireylerin duygusal, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden gelişmeleri, bunun yanında temel hareket becerileri kazanmaları için çeşitli eğitsel etkinliklere katılmaları gerektiği belirtilmektedir (93). Bunun yanında günümüzde zihinsel engelli bireylere yönelik temel eğitim hizmetleri de sunulmaktadır. Sunulan eğitim faaliyetleri ile zihinsel engelli bireylerin mümkün olduğu kadar yardıma muhtaç olmadan yaşamaları amaçlanmaktadır. Bu nedenle öz-bakım, günlük yaşam, motor beceriler, dil ve iletişim becerileri ve bilişsel beceriler gibi beceri alanlarında yeterliklerinin üst düzeye çıkarılması için zihinsel engelli bireylerin temel eğitim hizmetlerinden de yararlanmaları gerektiği vurgulanmaktadır (207). Zihinsel engelli bireylerin zeka düzeylerine ve engel gruplarına göre dâhil edildikleri eğitim hizmetleri Tablo 2.1.'de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitimi

Zekâ Bölümü Puanları	Zekâ Düzeyi	Gidebileceği Eğitim Kurumu
110-90	Normal Zekâ	Normal sınıfta eğitim
89-70	Sınır Zekâ (Ağır Öğrenir)	Normal sınıfta eğitim
69-50	Hafif Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği	Kaynaştırma Eğitimi - Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
49-35	Orta Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği	Özel Eğitim Sınıfı veya Kaynaştırma Eğitimi - Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
34-20	Ağır Düzeyde Zihinsel Öğrenme Yetersizliği	Eğitim Uygulama Okulu - Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
19-0	Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Engelli	Klinik Bakım - Evde Bakım

Birbirinden değişik gruplandırmalarda da dahi olsalar zihinsel engelli bireyler yaşanan toplumun bir parçasıdır. Bu sebeple zihinsel engelli bireylerin toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması oldukça önemlidir. Bu bağlamda zihinsel engelli bireylerin toplum hayatı içerisinde uyumlu bir şekilde yer almaları ve toplumsal hayata bütünleşik yaşayabilmesi ülkelerin gelişmişlik düzeyi açısından önem teşkil etmektedir (54).

2.1.2.2. Bedensel Engelliler

Bedensel engel, insan yapı ve özelliklerinde fiziksel açıdan bir bozukluk veya yetersizlik oluşturan, bu nedenle fiziksel fonksiyonların kullanılmasını kısıtlayan engel türü olarak tanımlanmaktadır (47). Bedensel engel, çeşitli kaza ve travmalar sonucu sinir sisteminin zedelenmesi, bazı genetik sorunlar nedeniyle iskelet sisteminin fonksiyonlarını tam olarak yerine getirememesi sonucunda oluşmaktadır. Bedensel engelli bireylerde hareket etme konusunda kısıtlılık yaşanması en belirgin özelliğdir (149). Bedensel engeller doğum öncesi dönemde oluşabildiği gibi doğum esnasındaki travmalar veya doğum sonrası unsurlara bağlı olarak da ortaya çıkabilmektedir (47).

Öztürk'e (151) göre, iskelet ve kassal fonksiyonlarında yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişiler bedensel engelli olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda el, kol, ayak, bacak, parmak veya omurgalarında, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, kısalık, eksiklik, şekil bozukluğu, kemik hastalığı olanlar, felçliler, kas güçsüzlüğü, serabral palsi, spastikler ve sipina bifida olan bireyler bedensel engelli olarak kabul edilmektedirler.

Bedensel engelli bireyler engellilik düzeyleri paralelin toplumda yer alma çabası içerisinde olup, birtakım zorluklar yaşamaktadır. Bu sebeple bedensel engelli bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması, günlük hayatlarında rekreatif ve kültürel faaliyet ve programlara katılmalarına toplum hayatına katılma açısından önem teşkil etmektedir (104).

2.1.2.3. Görme Engelliler

Görme engeli, çeşitli klinik testler yapıldıktan sonra görme duyusundaki eksikliklere bağlı olarak tespit edilen ve farklı sınıflandırmaları yapılan bir engel türüdür. Bir birey, tüm tedavi imkânlarının uygulanmasına rağmen 20/70 ile 20/200 arasında görme düzeyine sahip ise bu kişiye "az gören" teşhisi konulmaktadır. Burada belirtilen 20/200 ile anlatılmak istenen, normal bireyin 200 feet uzaklıktan gördüğünü görme engelli bireyin 20 feet uzaklıktan gördüğüdür. Yasal açıdan bakıldığı zaman ise görme engeli sadece uzak mesafeyi görüp görmemeyi değil, aynı zamanda görme alanının da değerlendirilmesini ifade etmektedir. Bu nedenle yasal açıdan görme engelli bireylerin çok az bir bölümü görme yetisine tamamen sahip değildir. Bir insanın görme alanı ise gözler oynatılmadan ve baş sağa sola hareket ettirilmeden 180 derecedir (149). Görme engelli bireylerin bazen tek gözünde bazen de her iki gözünde görme kaybı bulunabilmektedir. Görme kaybı nedeniyle göz protezi kullanan bireyler ile renk körlüğü ve gece körlüğü (tavuk karası) olan bireyler görme engelli olarak tanımlanmaktadır (151).

Görme engelli bireyler günlük yaşamlarını sürdürebilmek için kendilerine yardım eden bireylerden yararlanmaktadırlar. (13). Çünkü görme engelli bireylerde düşme, çarpma ve yaralanma gibi riskler oldukça yüksektir. Görme engelli bireylerin risk alanları daha fazladır be çevre şartları onlara göre düzenlenmemiştir yada yetersizdir. Bu sebeple tek yaşamlarını sürdürmeleri sakatlanma riskini oldukça arttırmaktadır (12). Güler'e (2005) göre, görme engelli bireyler sahip oldukları

yetersizlik nedeniyle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki birçok ihtiyaını giderme konusunda zorluk yaşamaktadırlar (79). Buna göre, görme engelli bireyler fiziksel ihtiyaçlarının ve güvenlik ihtiyaçlarının bir bölümünü kendi başlarına karşılıama sorunu çekmektedirler. Bu sebeple görme engelli bireyler toplum içerisinde rahat hareket edememekte, rollerini yerine getirememekte ve bununla beraber sosyal hayatın içine girememektedirler. Tüm bunlar dolayısıyla görme engelli bireylerin yaşam kalitesi oldukça düşüktür.

2.1.2.4. İşitme Engelliler

İnsan doğası gereği yapıları uyarılara karşı bazı tepkiler refleksif olarak vermektedir. İ ve dış uyarılara tepki vermek için iyi bir işitme sistemine sahip olmak gerekmektedir. İşitme, ortaya çıkan bir sesin kulağa ulaşmasına, algılanan sesin kulağının alabileceği sınırlar içerisinde olmasına, sesin dış, orta ve i bölümleri (işitme yolu) aşarak beynin işitme merkezinde algılanmasına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Söz konusu işitme görevinin tam olarak yerine getirilememesi işitme kaybı olarak tanımlanmaktadır. Eğer işitme kaybı anadil renilmeden önce meydana gelmiş ise bireyde yaşam boyu dil ve konuşma yeteneğinin kazanılması zorlaşmaktadır (149). İşitme engelli bireyler genellikle işitme cihazı kullanmakta olup işitme engeli bazen tek bazen de çift kulakta görülebilmektedir (151).

İşitme engelli bireylerin sayısının sürekli olarak artış gösterdiği bilinmektedir. Amerika'da yaşları 12 ve üzerinde bulunan bireylerin yaklaşık olarak %12.7'sinde bilateral işitme kaybı olduğu tahmin edilmektedir (121). Bu kadar yüksek yaygınlığa sahip olan işitme engelinin birçok problemi de beraberinde getirdiği bilinmektedir (107). İşitme engelli bireylerde uygun eğitim materyallerinin kullanılmaması dil gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bunun yanında işitme engeli bulunan bireylerin yazma ve okuma becerileri de normal gelişim gösteren bireylere göre daha düşüktür (125).

Gelişen teknoloji ile birçok farklı firma işime cihazları üretmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak işitme engelli bireyler işitme yetersizliklerine ve türlerine göre çeşitli cihaz seçme olanağına sahiptirler. Diğer taraftan işitme engelli bireyler için uygun işitme cihazı ile gerekli amplifikasyonun sağlanması oldukça önemli olsa da, bilgi çağında işitme engelli bireylerin öğrenme-öğretme süreçlerinin teknoloji uygulamaları ile desteklenmesi sahip oldukları özel gereksinime en st düzeyde yanıt

verilebilmesi açısından oldukça önemlidir. İşitme engelli bireyler diğer engel gruplarına göre daha farklı bir konumdadır. Çünkü işitme engelli bireyler sahip oldukları işitme yetersizliğinin türü ve derecesi nedeniyle normal işiten akranlarına göre motor gelişim açısından denge ve koordinasyon sağlamada zorlanma, işitsel yaşantının az olmasına bağlı olarak bilişsel gerilik, dil gelişiminde yaşanan gerilik sebebiyle sosyal problemler, akademik problemler gibi birtakım sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sebeple işitme engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bazı özel ihtiyaçlar da beraberinde gelmektedir (25).

Toplum içerisinde normal gelişim gösteren bireyler işitme engellilerin sorunları hakkında fazla bilgiye sahip değildirler. Küçük yaşlardaki işitme engelli bireylerin en fazla sorun yaşadıkları alanların başında okul yaşamı gelmektedir. Okul yaşamında da en fazla sorun yaşanan alanların başında öğrenme problemlerinden ziyade iletişim becerilerindeki yetersizlik gelmektedir. İşitme engelli bireylerde söz konusu iletişim becerilerindeki yetersizlikleri üzerinde işitme kaybının derecesi, dili kullanabilme performansı, işitme engelli bireylerin nesnelere olan yaşantılarının süre ve kalitesi etkili olmaktadır (5).

İşitme engelli bireylerin yetersizlik durumları doğuştan gelmemektedir. Bununla beraber yaşlanmaya bağlı olarak da vücutta meydana gelen fonksiyonel değişikliklerin de işitme kaybına neden olmaktadır. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde 70 yaş ve üzeri bireylerin yaklaşık olarak üçte ikisinde işitme kaybı olduğu tahmin edilmektedir (121).

2.2. Ciddi Serbest Zaman

Serbest zaman, kişinin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zamandır. Kişinin kesin olarak bağımsız ve özgür olduğu zamandır. İş yaşamının dışındaki bir zamandır (211).

Ciddi serbest zaman ise Stebbins (1997) yapmış olduğu etnografik çalışmalar sonucunda şu şekilde tanımlamıştır: “*Özel bilgi, beceri ve deneyim gerektiren, oldukça önemli, ilginç ve tatmin edici olan amatör, hobi ya da gönüllü faaliyetler ile ilgili kariyer elde etmek amacıyla, seçilen etkinliğe sistematik bir şekilde katılım göstererek takip etmek için harcanan zaman dilimidir*” (6, 77, 186, 187, 172).

Bununla beraber Stebbins ciddi serbest zaman tanımlarken, ciddi serbest zamanın serbest zamanın tanımı içine sığmadığı ve ciddi serbest zaman katılımcılarının daha derin ieriksel ve haz alınan rekreatif faaliyetlere katıldığı söylenmiştir. Ayrıca farklı bir tanımda da ciddi serbest zaman; kariyer elde etmek amacıyla oldukça önemli, ilginç ve tatmin edici olan, kendine özgü bilgi, beceri ve deneyim gerektiren amatör, hobi ya da gönüllü faaliyetlerdir” (6, 77, 186, 187, 172, 106, 21) şeklinde ifade edilmiştir.

2.2.1. Ciddi Serbest Zamanın Özellikleri

30 yılı aşkın süredir Stebbins (1980, 1993, 1997, 2012) ciddi serbest zamanın doğasını disiplinler arası karşılaştırmalarla incelemiştir. Bu çalışmalar sonucunda Stebbins ciddi serbest zaman katılımcılarını serbest zaman katılımcılarından farklı kılan altı belirli karakteristik özellik olduğu saptanmıştır (181, 185, 186, 187). Buna göre ciddi serbest zaman katılımcıları;

- Serbest zamanda gerçekleştirilen faaliyet konusunda sebat ediyor (azmetmek),
- Kişisel ve kayda değer bir çaba harcıyor,
- Serbest zaman kariyeri elde etmek istiyor,
- Somut ve sürekli faydalar sağlıyor,
- Özgün normlar, inançlar veya değerler sisteminden oluşan sosyal bir dünya yaratmaya çalışıyor ve bu sosyal topluluğun üyesi haline geliyor,
- Seçilen aktivite ile aralarında güçlü bir bağ oluşuyor (6, 77, 186, 187, 172).

Bu özellikleri bakıldığında; ciddi serbest zaman katılımcısının katılmak için karar verdiği aktiviteye onun hayatını etkileyecek kadar bağlılık gösterdiği, günlük yaşamını bu çerçeveye değiştirdiği ve yaşamının merkez noktasına yerleştirdiği söylenebilir. Örneğin, kişiler destekleri takımlar için kötü hava şartlarına umursamadan gitmek zorunda hissediyor, yada bir dans gösterisini izleyebilmek için yorgun olduğu halde çok ciddi mesafelerde yol katediyor ve bazen ciddi ücretler ödüyor ve tüm bunları yapmak zorunda hissediyorsa kişinin burada ki bağlılık düzeyini görmek hiç zor değildir. Ciddi serbest zaman katılımcısının ilk karakteristik özelliği olan sebat etme bu şekilde açıklanabilir.

Bir diğerk özellik olan kişisel ve kayda değer bir çaba gösterme ile katılımcılarseçmiş oldukları aktivitelerde gelişim sağlamak için belirli girişimlerde bulunmaktadırlar. Örneğink kişi ciddi serbset zaman aktivitesi olarak Tango salon dansını seçti ise dans ederken hangi figürlerin yapıldığı ve becerilerinin nasıl gelişebileceği, nezaket çerçevesinde insanları nasıl dansa davet edeceği yada yorgun ve dans etmek istemiyor ise kişileri nasıl kurallar çerçevesinde geri çevireceğini internete yazarak yada kitaplardan araştırarak öğrenmeye çabalıyorsa ciddi serbest zaman katılımcılarının bir özelliğine sahip olmaya başlıyor demektir.

Serbest zaman aktivitesi olarak yine dans etmeyi seçen bir genç daha önce yapamadığı figürleri çözüp bir partner ile dans etmeye başladığında başarıya ulaşmış olur. Bununla birlikte partneri ile hatta bazen gruplar halinde dans gösterileri yapmaya başlayan gençler bu alanda kariyer anlamında adımlar atmış olurlar. Bu beceri öğreniminin zorlukları kişiler için hedefe ulaşmada süreklilik oluşmasını sağlayacaktır.

Birey eğer yapmış olduğu aktivite sonucunda kendini gerçekleştirme, güçlenme/kuvvetlenme, kendini ifade etme, yenilenme/canlanma, başarma duygusu, benlik algısı, sosyal etkileşim ve ait olma, katılım sonucunda fiziksel ürün elde etme (resim, bilimsel bir çalışma, mobilya gibi), zevk ve eğlence gibi faydalara sahip oluyorsa ciddi serbest zaman katılımcısının özelliklerinden birine daha sahiptir (6). İçinde bulunduğu aktivite sayesinde mutlu olduğunu hissediyorsa bu aktiviteye sürekli yapma eğiliminde bulunacak ve bu sayede de kazanmış olduğu faydaların devamlılığını sağlayacaktır.

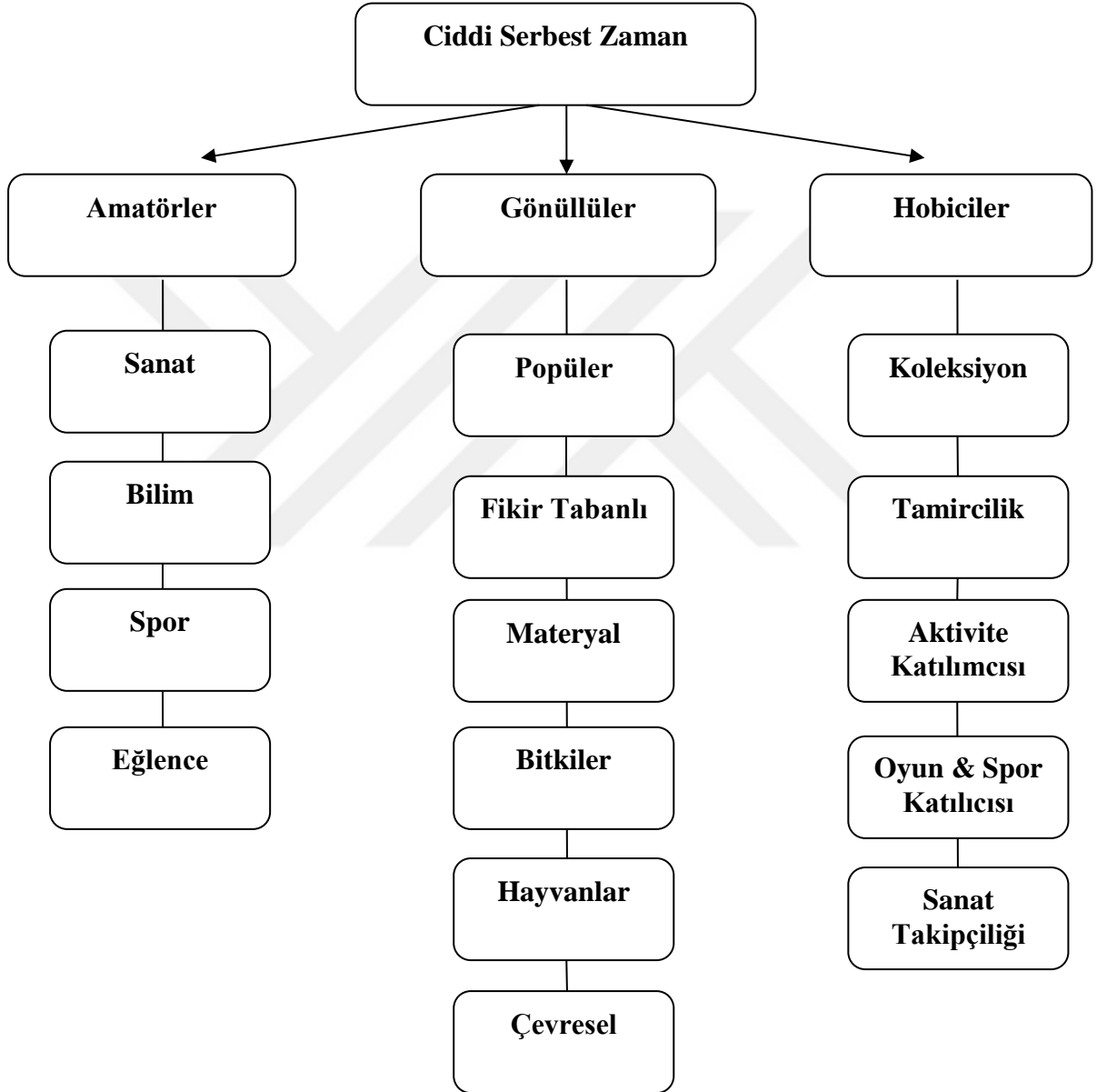
Ciddi serbest zaman katılımcısının bir diğerk özelliği ise sosyal bir dünya yaratmaya çalışmak ve sosyal dünyanın bir parçası olmaya çalışmaktır. Serbest zaman aktivitesi olarak motosiklet kullanmayı seçmiş bir kişinin tek başına bu aktiviteyi gerçekleştirirken bir motosiklet grubu gördüğünde o grubun parçası olmaya çalıştığı görülmektedir. Zamanla bu grupta lider konumuna gelmeye çalışabilir. Grubun motosiklet sürme dışındaki aktiviteleri dışında da grupla bir sosyal yaşam aktivitesi gerçekleştirmek isteyecektir. İşte bu noktada farklı sosyal aktiviteler ile de var olunmaya çalışıldığında sosyal yaşamın bir parçası olduğundan söz edilebilir. Serbest zaman aktivitelerinin sürdürülmesinin en kolay yolu sosyal yaşam ortamının oluşturulmasıdır.

Ciddi serbest zamanın son ayırt edici özelliği ise aktivite ile kişi arasında güçlü bir bağ oluşturulmasıdır. Artık katılımcının seçmiş olduğu aktivite onun bir parçası olmuş, girmiş olduğu değişik ortamlarda o aktivite ile kazanmış olduğu faydalardan ve aktivitenin detaylarından çevresine bahsetmeye başlamıştır. Amatör ciddi katılımcılar üzerine yapılan araştırmalarda, amatörlerin seçtikleri ciddi serbest zaman etkinliğinden heyecanla ve ilgiyle bahsettikleri ortaya çıkmıştır. Fakat kayıtsız serbest zaman etkinlikleri katılımcılara ayırt edici bir kimlik sağlamak için oldukça sıradan, olağan, kısa süren ve geçici özelliğe sahiptir (6, 181, 182).

Çalışmaya bakıldığında ciddi serbest zaman katılımcılarının karakteristik tüm özellikleri birbiri ile kesişmektedir. Kişi seçmiş olduğu aktiviteye katılarak kendine sosyal yaşam alanı sağlamış olur ve bunun sürekliliği kişiye fayda sağlar. Ortaya çıkan faydayı daha da arttırmak için katılımcı çaba ve zaman harcar ve bu şekilde aktivite ile daha fazla bilgiye ulaşır. Devamında bu aktivite hayatının parçası olur ve tüm zamanını aktiviteyi yaptığı zamana göre hayatını planlamaya başlar. Bu belirleyici özellikler katılımcıları kayıtsız serbest zaman katılımcılarından ayırmada kullanılan en önemli noktalarıdır.

2.2.2. Ciddi Serbest Zamanın Sınıflandırılması

Ciddi serbest zaman katılımcıları göstermiş oldukları faaliyetler açısından sınıflandırılmaktadırlar. Hartel (2013) bu sınıflandırmayı aşağıdaki şekilde yapımıştır (88).

Şekil 2.1. Ciddi serbest zamanın sınıflandırılması

Kaynak: *The Serious Leisure Perspective Website*, www.seriousleisure.net.

2.2.2.1. Amatörler

Profesyonelleşme herhangi bir uğraşmayı amatörlikten resmiye taşımak ve bunun için üst düzey beceri sahibi olmak demektir. Ama profesyonelleşme ciddi beceri gerektiren bir durumdur, bu süreçte gelinen noktaya modern amatörlik diyebiliriz. Modern amatörlik ilerleyen zamanlarda kişiler için yalnızca bir serbest zaman faaliyete olmaktan uzaklaşarak hayatlarının büyük bir parçası haline geliyor. Katılımcılar sanki meslekleriymiş gibi bağlılık gösterebiliyorlar. Bunun yanı sıra sanat, bilim, spor ve eğlence gibi alanların temel mesleki çalışmaları ile modern amatörlüğü birbirine paralel bir gelişim göstermeye başlamıştır (181). Yani bu alanları profesyonel meslek olarak seçmiş kişilerin bu alana sağladıkları değişimler, bu alanla amatörce ilgilenen kişileri de etkilemiştir.

Amatörleri diğer ciddi serbest zaman katılımcılarından ayıran en önemli özellik, amatörlerin profesyonel-amatör-halk (P-A-P: Professional-Amateur-Public) sisteminin bir parçası olmasıdır. Amatörler ile profesyoneller ve halk arasında bağımsız bir fonksiyonel ilişki mevcuttur. Amatörler öyle yada böyle profesyonel mesleştahlarıyla birleşirler ve birbirlerine bağlıdırlar. Amatörler, profesyonellerle ya da halkla ya da her ikisiyle de birçok yönden ilişkilidir. Amatörler de profesyoneller gibi halka hizmet etmektedirler. Aynı zamanda amatörler, profesyonelleri yapabileceklerinin en iyisini halka sunmaları konusunda teşvik ederler ve abartılmış teknik ve hareketlerini dizginleyerek mükemmeliyeti kaybetmemeleri konusunda direnmelerini sağlarlar. Profesyonelliğin başlangıç noktası amatörlik olduğundan bu ikili birbiriyle kaçınılmaz olarak ilişki içerisindedirler. Amatörler ile profesyoneller arasında hem maddi hem de organizasyonel açıdan bir ilişki bulunmaktadır. Amatörlerin profesyonellerle antrenman yapması ya da amatörlerin ilerleyerek profesyoneller arasına katılması bu ilişkiyi ortaya koyan örneklerdendir (6, 185). Yani amatörler ile profesyoneller arasında iki yönlü bir ilişki mevcuttur. Amatörlerin profesyonellikten önceki adım olması onları diğer ciddi serbest zaman katılımcılarından ayırmaktadır.

2.2.2.2. Hobiciler

Katılımcılar serbest zaman faaliyetlerini yerine getirmek zorunda olmadıklarını bildikleri halde , bu uğraş üzerinde ciddi çaba ve zaman göstermektedir. Başka bir söylemle, hobiciler aktiviteye yeni başlamış yahut yalnızca

zaman geçirmek için bunu yapan katılımcılar değışdirler. Hobi, insanlara faydalı psikolojik ve fiziki açıdan kişiye yarar sağlayan ve kişinin uzmanlaştığı alandır (6, 181).

Şekil 2.1.'deki aktivitelerden de anlaşıldığı gibi katılımcı bu aktivitelere katıldıkça uzmanlaşmaya bazılarında ortaya ürünler koymaya bazılarında da derin bilgi sahibi olmaya başlarlar. Katılımcının uzmanlaştığı alanlar olması, onun bu alanda parasal bir kazanç sağlaması anlamına gelmez; dolaylı olarak maddi kazanımlar elde edebilir fakat asıl amaç aktiviteyi gerçekleştirerek mutlu olabilmektir.

Hobiciler ve amatörler birbiri ile benzer gözükse de farklılık göstermektedirler. Bununla beraber hobiciler profesyonel olmamakta ve etkinlikler ile ilgili parasal getiriler, etkinliğin sağladığı diğer faydalarla kıyaslandığında ikinci plandadır. Hoviler profesyonel olmaktan uzakta amatör etkinlikler gibidir, parasal beklentiler oldukça düşük düzeydedir. Bu sebeple hobi ve amatör etkinlikler ek gelir getiri kaynağı olarak düşünülemez.

Stebbins (1992)' e göre Hobiciler 4 kategori altında sınıflandırılırken, Hartel (2013) bu sınıflandırmaya sanat takipçiliğini de dahil etmiştir (181, 88). Bu sınıflandırmalardan ilki koleksiyonculardır. Belli bir fabrikanın ürettiği eski silahlar, pul, nadir bulunan kitaplar ve eserler , iğne koleksiyonu biriktiren koleksiyoncular bu malzemelere yönelik ticari, sosyal, fiziksel ve tarihi bilgilere sahiptirler. Katılımcılar koleksiyonunu yapmış oldukları ürünleri satmayı düşünmezler bu ürünleri sosyal çevreleri içinde statü kazanmak için kullanır ve devamlı olarak koleksiyonlarından bahsederler. Kayıtsız (gayri-ciddi) koleksiyoncular ise kibrit kutusu, bira şişesi ya da flama gibi malzemeler biriktirirler. Bu tür koleksiyoncuların biriktirdikleri malzemeler ticari, sosyal ya da fiziksel koşullar açısından bilgi gerektirmeyen, estetik ya da teknik olarak değer görmeyen, üretim ve kullanımlarıyla ilgili anlayış geliştirmeyi gerektirmeyen özelliklere sahiptir. Bu nedenle, bu tür koleksiyonculuk "meşgale" olarak isimlendirilmekte ve kayıtsız serbest zamanın bir parçası olarak sınıflandırılmaktadır (6, 181).

Model uçak yapanlar, kuaförler (profesyonel olmayanlar), mobilya ya da oyuncak yapımcıları, otomobil tamircileri, tekne yapanlar, terziler, şiir yazarlar, örgücü ya da dokumacılar, oyma sanatçıları, ev yenileyen ya da değıştirenler

(tekrarlayan bir aktivite olarak), evini herhangi bir ustaya vermeden boyayanlar ve el sanatlarıyla uğraşan (profesyonel bir beceri gerektirmeyenler) hobiciler, ikinci kategori altında sınıflandırılmaktadırlar (210). Bununla birlikte; bu kategoriye hayvan besleme ve sergilemeyi de dahil edebiliriz. Örneğin belirli türdeki güvercinleri besleyerek onların becerilerini arttırmaya çalışmak, güvercinlerin sergilemiş olduğu hareketleri çevresine gösterme girişimine girmek bu tür bir hobiciliğe örnek olarak verebiliriz.

Hobicilerin üçüncü kategorisi aktivite katılımcılarıdır. Aktivite katılımcıları seçmiş oldukları aktiviteye düzenli olarak katılmaktadırlar. Bunlar genellikle; balık tutma, kuş yakalama, dağcılık, avcılık, dans, amatör planör uçuşu, vücut geliştirme, yelkencilik, dalga sörfü, video oyunları gibi aktivitelere katılmaktadırlar. Bu aktivitelerin yanı sıra halk oyunları aktiviteleri de eğer profesyonel bir çaba içermiyorsa bu kategori içerisine dahil edilebilir.

Kano yarışları, dart, okçuluk, kaya tırmanışı gibi rekabet içeren fakat futbol, basketbol, tenis kadar ciddi bir profesyonellik içermeyen sportif faaliyetler bu kategorinin aktivitelerini oluşturmaktadır. Rekreatif etkinlik olarak otellerde oynatılan sportif faaliyetler amatörle içinde incelenen sportif faaliyetlerden ayrılmaktadırlar. Bu kategorideki hobiciler spor ya da oyun katılımcıları olarak isimlendirilmektedirler.

Spor, sanat, bilim ve eğlence alanlarından bulunan pek çok hobi geçmişten günümüze geliş sürecinde hem temel ihtiyaçları içerisinde ve nihayetinde de mesleki alanlar içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır. Mesleki hayat içerisinde bu değişiklikler vuku bulduğu için hobi yapmaya karşı istekleri olmayan ve onlara zaman ayırmak istemeyen insanlar zaman içerisinde amatör olarak hobi yapan bireylere dönüşmüşlerdir. Bu durum gerçekleşmeden önce, aktivitelerin başladığı ilk zamanlarda aktivitelere katılmış olanlar serbest zaman aktivitelerine zaman ayırabilecek düzeyde maddi gücünü elinde bulunduran kişilerdi. Tüm bu katılımcılar genellikle amatör centilmenler olarak adlandırılmışlardır. Bir başka ifadeyle, ortaya çıkan profesyonellik ortaya çıkmış olan amatörlükle paralel olarak yürütülmekteydi. Pap (professional-amateur-public) sistemi vasıtasıyla, amatörler hobilerindeki tam zamanlı çalışmalarda ne üretebileceklerini öğrendiler.

Pap sistemi yoluyla üretilen aktiviteler, yapıldığı alana bağlıdır. Bunun anlamı da: Daha büyük oranda üretkenlik, artan karmaşık bilgi, enstürimantasyon, yeni mükemmel performans standartları, büyüme ve bir araya getirilmiş antrenman ihtiyaçları gibi pek çok şeyi kapsamaktadır.

Hobicilerin son kategorisi sanat takipçileri ise kendi şehrinde olan tiyatro faaliyetlerini takip eder, belirli bir ressamın sergilerini kaçırmamaya çalışır, bir yönetmenin tüm filmlerini izler ve yönetmenin filmlerdeki ortak bakış açısını ortaya çıkarmaya çalışırlar. Katılımcılar farklı sanat dallarıyla da ilgilenebilirlerken sadece belirli bir sanat dalında da uzmanlaşma eğiliminde olabilirler. Belki farklı şehirlerde ki özel bir sergiyi görmek için de bir çaba içerisinde olabilirler.

2.2.2.3. Gönüllüler

Ciddi Serbest Zaman teorisinde gönüllük faaliyetlerin önemi büyüktür. Gönüllülük ilk olarak iki tutum ile motive edilmektedir: “fedakarlık ve menfaatçilik” (210). Bireyler başkasına yardım ederek ciddi çıkarlar ve faydalar edinmektedirler. Ciddi gönüllüler (kariyer gönüllüleri) için bu tür aktiviteler, belli bir yerde, belli bir zamanda belirlenmiş bir işi yapma gibi zorunluluklar doğurmaktadır. Fakat bu zorunluluklar ciddi serbest zamandan elde edilen faydalarla karşılaştırıldığında gönüllü için önemli olmamaktadır (65, 182).

Amatör ve hobicilerden farklı olarak gönüllülükte altruizm yani sosyal fedakarlık ve başkalarını düşünme söz konusudur. Diğer bir fark ise gönüllülerin yer aldığı organizasyonlarda yerine getirmeleri gereken görevlerdir. Bu görevler ve başkalarına yardım etme, gönüllüleri topluma faydalı bireyler olarak diğerlerinden farklı kılmaktadır. Gönüllülerden farklı olarak, amatör ve hobicilerin ticari, bilimsel, sportif, artistik ve eğlence aktiviteleri kültürel olarak katkı sağlama odaklıdır. Başkalarına yardım etme ya da başkaları için özveride bulunma gibi eylemler amatör ve hobiciler için ikincil bir amaç taşımaktadır, çünkü öncelikle kişisel fayda sağlamayı amaçlamaktadırlar (6, 181).

Gönüllük, kelime anlamından da anlaşılacağı gibi gönülden yapılan, kişinin kendi dışındaki canlılara herhangi bir kazanç yada karşılık beklemeden , bireysel ya da grup halinde herhangi ticari bir beklenti olmadan gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Gönüllükte esas olan diğer sınıflandırmalarda olduğu gibi herhangi bir baskı

olmadan, fiziksel veya psikolojik bir gereksinime ihtiyaç duyulmadan yapılan faaliyetlerdir.

Gönüllük çeşitlerinin hepsi birbiri ile yakından ilişkilidir; son günlerde olan bir doğal afet sonucunda oradaki çocuklara psikolojik destek vermek için deprem bölgesine giden bir psikolog, onları eğlendirmek için orada bulunan bir sirk grubu popüler olaylar karşısında gönüllüklerini göstermişlerdir. Şirketlere hiçbir maddi destek istemeden danışmanlık yapan emekli bir profesör, ıslah evlerinde ki suçlularla geleceklerini planlama noktasında onlara yardımcı olan bir sosyal hizmetler danışmanı, kimsesiz çocukların hakkını savunan bir avukat; çalışarak kazanmış oldukları bilgi ve fikirlerini gönüllük çerçevesinde insanlara yardım etmek için kullanmışlardır. Materyal gönüllüğü ise durumu olmayan bir öğrenciye burs veren bir öğretim görevlisi, soğuktan korunması için onlara kaban, bot alan gönüllülerdir. Bunların yanında organ, kan, doku bağıışı yapan kişilerde bu gönüllük çerçevesinde incelenebilir. Sokak köpeklerini ceplerinden para alarak besleyen, onlara kış aylarında barınmaları için küçük kulübeler yapan bireyler, tüm hayvanların haklarını korumak için dernekler kuran kişiler bu çalışmalarını gönüllük esasıyla yapmaktadırlar. Bir başka gönüllük çeşidi de çevreye olan duyarlılıktır, çevrenin kirlenmemesi için çöp toplama kampanyaları yapan topluluklar, deniz altındaki pislikleri toplamak için dalış yapan dalgıçlar çevresel gönüllülerdir.

Sonuç olarak tüm bu sınıflandırmaları aşağıdaki tabloda ki gibi sınıflandırabiliriz;

Tablo 2.2. Ciddi Serbest Zaman Sınıflandırılmasındaki Farklılıklar

Farklılaşan Amaçlar	Amatörler	Hobiciler	Gönüllüler
Motivasyon	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kişisel çıkar 2. Toplumsal çıkar 3. Altürizm 4. Maddi çıkar 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kişisel çıkar 2. Toplumsal çıkar 3. Maddi çıkar 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Altürizm 2. Kişisel çıkar
Kurumsal Rol	1. Profesyonelliğe yakın	1. Kurumsal bir rolü yok	1. Devredilen işler
Katkı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tatmin 2. Kültürel 3. Yardım 4. Ticari 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tatmin 2. Kültürel 3. Ticari 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yardım 2. Tatmin

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere amatörler ve hobicilerin aktivitelere katılım için onları motive eden faktörler ile onlara sağladıkları katkılar sıralama açısından benzerlik gösterirken, gönüllüler için öncelikler daha farklıdır. Amatörler için kişisel çıkarlar (kendini gerçekleştirme, mutlu olma) öncelikli iken gönüllüler için bu durum altürizm olarak karşımıza çıkmaktadır. Amatörler ve hobiciler de tatmin duygusu ve kişiye kattığı haz ve fayda ilk sırada iken gönüllük esasına dayalı gönüllülerde bu duygu ikinci sıradadır.

2.2.3. Ciddi Serbest Zaman ve Engellilik

Patterson (2001), engelli bireyler için serbest zaman deneyiminin önemli olmadığı fikrine meydan okumaktadır (157). Ciddi serbest zaman aktivitelerinin karmaşık ve zor olduğunu, engelli insanları da içeren bütün insanlar için, bu gibi aktivitelerin benlik algısı ve özsaygının bir kaynağı olabileceğini öne sürmektedir. Bu durum daha geniş bir toplumda büyük bir kabul görme ve sosyal katılım sağlamaktadır.

Patterson, ciddi serbest zaman anlayışını engellilik ve teraputik rekreasyon çalışma ve uygulama alanı içinde genişletmeye devam etmiştir. Örneğin, engelli insanlara hizmet eden toplum temelli kuruluşlar, serbest zaman rehberliği ve eğitim hizmetlerini eğitilmiş serbest zaman rehberleri kiralarak müşterilerini destek vermektedirler (156). Engellilere genel itibarı ile tavsiye edilen serbest zaman aktiviteleri ciddi serbest zaman perspektifinde incelenen proje tabanlı serbest zaman aktiviteleridir. Patterson (2001), serbest zaman eğitim programlarımızı eğitilmiş engelliler için ciddi serbest zaman aktiviteleri üzerine yoğunlaştırmamız gerektiğine dikkat çekmektedir (157). Bu gibi aktiviteler özgüven, özsaygı oluşumuna katkı sağlayabilmekte ve daha geniş bir toplumda büyük bir kabul görme ve sosyal katılıma öncülük etmektedir. Aitchison (2003), genelde engelli insanlar için takip eden serbest zamanın hastalık riskini azalttığı gibi fiziksel sağlık ve zindeliği de arttırabileceğini eklemektedir (3). Bu nedenle ötürü serbest zaman eğitimindeki programlar için bu tavsiyeye proje temelli serbest zamanı da ekleyebiliriz.

Nörolojik rehabilitasyon alanına bakacak olursak serbest zaman sinirsel rahatsızlıklardan dolayı acı çeken insanları iyileştirmede kullanılan araçlar arasındadır. Nörolojik problem yaşayan bireyler için iyileştirme programları onlara daha geniş bir topluma tekrar katılmalarına yardım etme amacı güderler. Serbest zaman bu bireylerin ilgilerini geliştirir aynı zamanda serbest zaman eğitiminde kesin bir aşama kat ederler. Bu programlar daha sonra hastanın kapasitesini fiziksel buluşmaya yükseltmeyi hedefleyen bazı mesleki tedaviler içerir. Sadece yeme, tuvalete gitme, temizleme, giyinme gibi kişisel bakım ihtiyaçları değil aynı zamanda rutin iş ve aktivitelere uygun serbest zaman ihtiyaçlarını da karşılama yetisine sahip olma şansları vardır. Böyle programlar sayesinde sinirsel rahatsızlıkları olan insanlar artık boşluğa sürüklenmemekle birlikte hayat devam ederken onun dışardan akıp gidişini izlememektedirler. Nörolojik rehabilitasyon programlarının birine katıldıktan sonra daha iyi bir yaşam mümkün hale gelmektedir.

Serbest zaman bakış açısından, gelişim için hala atılması gereken adımlar yer almaktadır. Buna rağmen üzerinde durulan süreç bu alanda başarılı olmuştur. Bu amaçla, Stebbins (2001) nörolojik rehabilitasyonda ciddi serbest zaman perspektifinin rolünü incelemiştir (182). Nörolojik rahatsızlığı olan bireyleri

iyileştirmek için bir araç olarak serbest zaman güzelce ortaya koyulmuştur. Ancak, bu alandaki önemli sürece rağmen, problemler serbest zamanın bu amaçla kullanıldığı tarzda kalmıştır. Öncelikle, çözümlenmemiş problem; özel rahatsızlıkları olan insanların hangi serbest zaman aktivitelerinin nasıl tanımlanacağıdır. Diğer bir problem de ısrarcılar ve baskın yerel düşünceler için nasıl bir yöntem belirleneceğidir. Üçüncü olarak son gelişmelerden çoğunun haberdar olmadığını varsayarsak doktorları gelişmeler hakkında bilgilendirmektir. Bu ilk problemi çözmeye yardımcı olur ve ikincisine adapte olunmasını sağlar. Stebbins, teorik anlamda çözüm olarak CBZP' ni (Ciddi Serbest Zaman Perspektifi) işaret etmektedir. Nörolojik rehabilitasyon için ortaya sunulan bazı çıkarımlar yine Stebbins tarafından işaret edilmektedir. Bu çıkarımlar, doktorların hastalarına serbest zamanın kesin türlerini tanıtmaya, hastaları seçilen türlere yönelmelerine teşvik etmesine, yine doktorlara hastaları için bir İdeal Serbest Zaman Etkinliği Yaşam Biçimi (İSZEYB) geliştirmelerine olanak sağlar.

2.3. Kişilik Ve Kişilik Kuramları

Anlam bütünlüğü ve genişliği açısından birçok bilimin etrafında toplanan kişilik kavramı, bir insanın bütün ilgilerini, tutumlarını, yeteneklerini, konuşma tarzını, çevresine uyum biçiminin özelliklerini içerir. En geniş kavramlardan biri olan kişilik, bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Kişilik kavramı psikoloji biliminin etraflıca araştırılan dallarından biridir. Çünkü kişilik kavramı, tarihten bu güne birçok tanıma sahip olmuş, üzerine kuramlar geliştirilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Kişilik kavramının en eski tanımlarına bakıldığında kişilik teriminin kökeninin “persona” sözcüğüne dayandığını görmekteyiz. Persona kelimesinin asıl anlamı, Latin dilinde, tiyatro okuyucularının kullandığı “maske”dir Ünlü Romalı düşünür Çiçero'nun (M.Ö. 106- M.Ö. 43) persona sözcüğünü dört ayrı biçimde ele aldığı görülmektedir:

- 1- Kişinin belirli bir biçimde görünmesi, ancak öyle olamaması,
- 2- Kişinin yaşamında oynadığı rol,
- 3- Kişinin yaşamında oynadığı rol için gerekli tüm özellikler,
- 4- Görünüş ve asalet, (112)

Kişilik, insan yapısının, duygusal durumunun, davranış biçimlerinin, ilgilerinin, yeteneklerinin ve diğer psikolojik özelliklerinin en karakteristik ve orijinal bütünüdür. Kişilik, bireyde yapıların, davranış biçimlerinin, ilgi ve eğilimlerin, ruhsal davranışların ve yeteneklerin en karakteristik bir bütünlemesidir (146). Kişilik bireyi diğerlerinden ayıran karakteristik davranışlar biçimi topluluğudur. Gelişen hayat ve yaşanan tecrübeler ile kişilik süreç içerisinde değişiklik gösterebilir (152). Kişilik tek başına anlamayan, zihinsel, duygusal, bedensel ve fizyolojik olguların bütünleşmiş halidir. Bireyin kişiliği biyolojik ve psikolojik faktörlerin etkisiyle oluşur ve bireyin kendine özgü diğerlerinden farklı yanlarını belirler (82). Kişilik, tarihten bu yana bilim insanları açısından merak konusu olmuş ve incelenmeye devam edilmiştir. Çünkü insanın doğasına bakıldığından kimileri korkak, çekingen, karamsar iken, diğerlerinin atılgan, sıçakkanlı, neşeli olduğu görülmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak soğukkanlı, içe dönük, canlı, neşeli, özgür, bağımlı, karamsar gibi çok çeşitli kişilik nitelikleri olduğu söylenmiştir (115).

Kişilik bireylerin doğuştan gelen özellikleri ile yaşam sırasında sosyal hayattan aldığı özelliklerin toplamını oluşturur. Kişi doğarken karakteri ile doğar, karakter müdahale edilemeyen genetik bir özelliktir. Karakter kavramı zaman içerisinde değişmez. Karakter doğuştan var olan özelliklerden ve çevrenin etkisi ile bireyin kişiliğinde ortaya çıkan kuvvetli eğilimlerdir (208).

Kişiliğin çok kapsamlı bir kavram oluşu, bireyin biyolojik ve psikolojik, kalıtsal ve edinmiş bütün özelliklerini, güdülerini, duygularını, isteklerini, alışkanlıklarını ve davranış kalıplarını içinde bulundurulmasından dolayıdır. Bu özellikleri şu şekilde genelleleyebiliriz: Doğuştan getirdiği kalıtsal özellikler, yetiştiği sosyal çevreden kazandığı özellikler, bireyin içinde bulunduğu kültüre özgü ortak görgü ve değerler, bireyin yalnız kendine özgü olan bireysel görgü ve değerleridir (143).

Kişiliğin oluşumunda birçok faktör rol oynamaktadır. Bunlar, genetik (fizyolojik-biyolojik), kültürel, aile hayatı , sosyal yaşam, durumsallık ve diğer faktörler karşımıza çıkmaktadır.

Kişilik üzerine yapılan araştırmalarda; bireylerin demografik özellikleri ile kişilikleri arasında bir ilişki anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Kişi yaşadığı

sosyal evreden etkilenmektedir ancak her ne kadar yaşanan çevreden etkileşim gerçekleşse de yaş ve cinsiyete göre toplumda genellemeler yapılabilmektedir. Örneğin Dünya'nın her yerinde orta yaşlı insanların daha ağırbaşlı ve yaptıkları hareketlerin daha anlaşılır olması beklenirken yine benzer şekilde küçük çocuklar yaptıkları davranışlardan dolayı sorumlu tutulmazlar.

Önemli faktörlerden bir diğeri ise kültürel alt yapıdır ve kişiliğin oluşumunda aileden sonra en önemli katkı sağlayan toplumsal süreçtir. Kişilerin bazı davranışları toplumlar değiştikçe, gelenekler değiştikçe değişecektir. Bireyin idealleri, ilgileri kültürel ortam çerçevesinde şekillenebilir.

Araştırmalara bakıldığında aile yaşantısının kişilik üzerindeki önemli faktörlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Genelde bireyler aile içerisinde öğrenilmiş davranışları ile toplum da var olurlar, tabi bunu aksi durumlar da zaman zaman gerçekleştirebilir. Anne-babanın demokratik bir yapıya sahip olması, çocuğa karşı baskıcı olmaması, kararlar verilirken objektiflik esasına uyulması, gerçekçi ve her türlü ortama uyum sağlayabilen bireyler şeklinde yetiştirildiğinde bireylerin sosyal ilişkiler açısından kolay iletişime geçtiği görülmektedir. Benzer şekilde daha baskıcı bir aile içinde yetişen çocukların davranışları da buna paralel olarak değişiklik gösterecektir.

Belli bir sosyal yapı içinde her bireyin eğitim ve benzeri gelişme faktörleri açısından farklı olanaklara sahip olması, kişilik farklılıklarını doğurmada da etkindir. Bireylerin, sosyal gruplara bağlılık dereceleri kişiliklerinin gelişmesinde etkili bir faktördür (208).

Kişiliği belirtilen faktörler dışında da etkileyen olgular bulunmaktadır. Bununla birlikte gelişen dünyada yeni medya organları , gazete ve dergiler kişiliği ve davranışları etkilemektedir.

Kişiliğin tek bir tanımını yapmak imkansızdır. Çünkü tarihten günümüze kadar birçok farklı tanım yapılmıştır. Aynı zamanda kişiliği etkileyen faktörler açısından da tek bir genelleme yapabilmek çok doğru olmayacaktır. Bu sebeple bilim insanları kişilik ile birçok tanımlama ve kuram ortaya çıkarmıştır. Bunlardan tüm dünya'da genel kabul görmüşlerin yanında halen tartışılan kuramlar da vardır.

Bu kuramlardan ilki özellik (trejt) kuramıdır. Kişilik yapısı üzerine yapılan ilk çalışmalarda, bireyin temel özelliklerini belirten ve devamlılık gösteren bazı

karakteristik özellikler üzerinde durulmuştur. Bunlar arasında en popüler olanlar utangaçlık, saldırganlık, uysallık, tembellik, isteklilik, güvenilirlik ve sakinlik olarak belirlenmiştir.

Özellik teorisini ortaya atan ve savunan araştırmacılar, kişilikte bulunan davranış eğilimleri olarak tanımladığımız kişilik özellikleri yerine ‘‘treyt’’ kavramını kullanmışlardır. Kişiliğe ve davranışa bir bütünlük ve devamlılık kazandıran treytlere hakkındaki ilk kapsamlı araştırmalardan birisini de Allport gerçekleştirmiştir. İnsanları karşılaştırıp onlar arasındaki ortak ve genel nitelikleri saptayarak araştırmalarına başlayan Allport, daha sonra, her insanda varolup da, diğer insanlarda bulunmayan yalnızca kişiliğe özgü olan treytlere saptamıştır (4). Burger (2006) tarafından da belirtildiği üzere bu yaklaşım, insanlar arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştırır ve insanların belli bir treyt sürekliliğinde diğer insanlara göre bulunduğu konumu gösterir. Treyt yaklaşımını genelde bireyin kişiliğinin çocukluktan beri gelişimini değil, yetişkin kimselerin kişiliklerinin hangi yönde birbirinden farklı olduğu üzerinde çalışırlar (33).

Burger (2006)’a göre; Eysenck kişiliğinin bu yaklaşımını gelişmesinde katkı sağlayan başka bir psikologtur (33). Eysenck bir bireyin kişiliğinde yer alabilecek temel boyutları dışadönüklük, nevroz ve psikotiklik olmak üzere 3 temel kategoride toplamıştır. Eysenck’in dışadönük olarak betimlediği kişiler atılgan, aktif, konuşkan, cana yakın yani genel olarak sosyal diyebileceğimiz kişilerdir. İçedönük kişiler ise dışadönük boyutun tam tersi olarak çekingen, sessiz, içekapanık, bulunduğu ortamda yakın arkadaşları dışında başkaları olunca sıkılan yani sosyal olmayan kişilerdir. Eysenck’in ikinci bir boyut olarak belirttiği nevroz boyutuna dahil olan kişiler duygusal, kötümser, kaygılı, huzursuz ve kararsız olurlar. Bu kişiler ufak sorunlarla karşılaştıklarında dahi normalden daha fazla duygusal bir tepki gösterirler. Eysenck’in belirttiği sonuncu boyut olan psikotiklik boyutundaki kişiler ise saldırgan, bencil, mesafeli, soğuk, anlayışsız, başkalarıyla ilgilenmeyen, genel olarak başkalarının haklarına ve iyiliğine duyarız olarak betimlenir (8).

Başka bir yaklaşım ise sosyal öğrenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda; durumsallık , çevre ve davranışının önemi vurgulamaktadır (4). Sosyal öğrenme kuramcıları için davranış, kişisel ve çevresel değişkenler arasındaki sürekli bir

etkileşimin sonucudur. Sosyal öğrenme kavramı ilk defa 1947 yılında Julian Rotter tarafından kullanılmıştır. Rotter'in kuramı dört ana kavram üzerine oturmaktadır,

- a- Davranış potansiyeli,
- b- Beklenti,
- c- Pekiştireç değeri,
- ç- Psikolojik durum.

Rotter'e göre insan, yaşamdaki deneyimlerini etkileyebilir. Ama bununla birlikte dış uyarıcılar ve pekiştiriciler de davranışları etkilemektedir. İnsanlar, pekiştireci iç denetim ve dış denetim odaklı olmak üzere ikiye ayırmıştır (51).

Sosyal davranış kuramının ilkelerini incelersek, insanlar sosyal davranışı da tıpkı başka bir davranışın öğrenilmesi gibi aynı şekilde ve aynı ilkelere göre öğrenmektedirler. Hatta, farklı durumlarda değişik davranışlar sergilemeyi de öğrenmektedirler. Durumsallık açısından bakılırsa öğrenme felsefesinde insan bir durumda dürüstlüğü öğrenirken , diğer bir durumda bu davranışı öğrenemeyebilir.. O halde, davranışın özel ve ayırıcı niteliklerinin saptanabilmesi için izlenebilecek tek yol, kişinin belli durumlarda neler yaptığının araştırılmasıdır. (74).

“İnsancıl (Fenomenolojik) kişilik kuramlarının temelini ise Adler'in, kişinin en iyiye ulaşmak için sürekli çabaladığı yönündeki görüşü oluşturmaktadır” (Morris, 2002). Fenomenolojik yaklaşıma göre insan özünde iyidir ve olumlu yönde gelişmeye açıktır. Bu yaklaşıma göre bireysel farkların temel sebebi bireyin kendine güveni ve bireysel sorumluluk duygusudur. Bu sebeple fenomenolojik yaklaşım bireyleri hayat içindeki tutumlarından ve sonucunda ortaya çıkacak olan durumlardan sorumlu tutar (142).

Fenomolojik yaklaşım, davranışın şimdiki ve geçmişteki yaşantılarından etkilenmesinin yanı sıra kişinin bu yaşantılara atfettiği anlamlardan da etkilendiğini öne sürer. Bu sebeple ilgi noktası gerçeğin kendisi kişinin geçerlik algısıdır, dolayısıyla kişinin davranışını anlamak için onun içsel alt çerçevesini çıkarmak gerekir. Sonuç olarak fenomenel saha, kişinin yaşantılarının tümünün özetidir.

Yukarıda bahsedilen kuramlar dışında insan davranışlarının, sahip olduğu özelliklerle, içinde bulunduğu çevreyi birlikte ele alarak, açıklanabileceği görüşünü savunan etkileşimsel yaklaşım; insan doğasına ilişkin iyimser bakış açıları ve kişinin özgür iradesine inanarak kim olduğundan ve nasıl davrandığından kişiyi sorumlu

tutan varoluşçu yaklaşımdır. Bunlar dışında da bilim adamları tarafından tartışılan çok sayıda kuram vardır; fakat en bilinen kuramlar bu çerçevede şekillenmiştir.

2.3.1. Beş Faktör Kişilik Modeli

Son yıllarda kişilik üzerine yapılan çalışmalarda araştırmacıların, yeni bir bakış açısı olan beş faktör kişilik modeli ile ilgilendikleri görülmektedir. Model başlangıçta, Galton tarafından 1884 yılında önerilmiş ve 1936'da Allport ve Odbert tarafından araştırılmıştır. 1957'de Raymond Cattell, Allport ve Odbert'in çalışmalarından yola çıkarak "16 Personality Factor" kişilik analizini oluşturmuştur. Norman gibi araştırmacılar deneysel çalışmalarla konu üzerine odaklanmışlardır (148). McCrae ve Costa (1989), kişiliği, bireyin farklı durumlarda ortaya koyduğu davranışları açıklayan, sürekliliği olan, kişilerarası, duygusal, motivasyonel, deneyime dayalı etkileşim tarzı olarak tanımlamıştır (212). Beş faktör kişilik modelinin araştırmacılar tarafından benimsenmesinin ve kişilikle ilgili araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılmasının nedenleri olarak; (i) modelin boylamsal ve ampirik çalışmalara dayalı olması, (ii) ölçülen özelliklerin zamana karşı sürekliliğini koruması, (iii) bazı biyolojik temellerinin olması, (iv) farklı kültür ve gruplarda geçerliliğinin ortaya konması ve (v) psikometrik açıdan kullanımının ve değerlendirilmesinin kolay olması söylenebilir (213).

Beş faktör kişilik modeli, kişiliğin beş temel boyuttan/ faktörden oluştuğunu öne sürmektedir. Model, temel olarak bireylerin kişilik yapılarını tanımlamak için gündelik dilde kullanılan sıfatların faktör analizi sonucu gerçekleştirilmiştir. Beş faktör kişilik modeli, geniş bir yelpazede yer alan kişilik yapılarını entegre etmesi ve böylelikle farklı yönelimlere sahip araştırmacılar arasındaki iletişimi kolaylaştırması; kişilik özellikleriyle davranışlar arasındaki ilişkilerin sistematik bir biçimde incelenebilmesine olanak sağlaması ve kişiliği beş alt faktöre dayandırarak genel bir tanımlama oluşturması açısından ilgi çekicidir (74).

Allport ve Odbert, İngiliz dilindeki kişiliği tanıyan 4,504 sıfatı belirlemiştirlerdir. Raymond B.Cattell bu sınıflamaları temel olarak eş anlamlıları gruplayıp başkalarını da ekleyerek 171 iki uçlu sıfat çifti geliştirmiştir. Bunları da daha sonra kümeleme analizi kullanarak 35'e indirgemıştır. Faktör analizi sonucunda da bunların 16 faktörden oluştuğunu bulmuştur. Ancak Cattell'in sıfatları farklı bir

yöntemle faktör analizine tabi tutulduğunda bu faktörlerin sayılarının beş olduğu ortaya çıkmıştır (75). Daha sonraları da birçok farklı araştırmacı kişilikte yer alan 5 faktörün varlığını kanıtlar nitelikte bulgulara ulaşmıştır. Ortaya konulan beş faktör şunlardır: I) Dışadönüklük/İçedönüklük, II) Yumuşak başlılık (Uyum), III) Sorumluluk-özdenetim, IV) Duygusal Dengesizlik (nevrotiklik) ve V) Gelişime açıklık (bazen kültür veya zeka olarak da isimlendirilir) (8). Bu beş genel boyutu ve bunların içerdiği kişilik özellikleri hiyerarjik bir sıralama içerisinde incelenmektedir.

Beş Faktör Kişilik Modelinin, kişilik özelliklerinin kapsamlı bir modeli olarak, geniş bir kabul görmesi dört kanıtla dayanır. Bu kanıtlar şu şekildedir;

- Boylamsal ve gözlemciler arası çalışmalar beş faktörü göstermektedir ve bu beş faktör davranış kalıplarını açığa çıkarma gücünü ve etkisini uzun süre korumaktadır.

- Her bir faktörle ilgili kişilik özelliklerinin çeşitli kişilik sistemlerinde bulunur ve doğal dillerdeki kişilik özellikleri tanımlarıyla tutarlılık gösterir.

- Bu beş faktör farklı yaş, cinsiyet, ırk ve dil gruplarında bulunmuştur, bununla beraber farklı kültürlerde farklı şekillerde ifade edilebilmektedir.

- Beş faktör bazı biyolojik temellere sahiptir (74).

Son yıllarda yapılan çalışmalarla genel anlamda kabul görmüş olan bu model kişiliği anlamamıza bize kolaylık sağlamakta ve kişilik özelliklerini sınıflandırmada önemli bulgular ortaya koymaktadır.

2.3.1.1. Dil Özellikleri ve Beş Faktör Yapısı

Beş faktör modelinin altında yatan temel varsayım, insanların gösterdikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı, konuşma diline sözcükler halinde yansıtacağı ve bu sözcüklerden yola çıkarak insanın kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflamanın oluşturulabileceğidir. Bu varsayımdan hareketle, kişilik özellikleri arasında en önemlilerini belirlemede bir kaynak olarak araştırmacılar doğal dillerdeki sözcük dağarcığına yönelmişlerdir. Eğer kişilik özellikleri arasında insanı tanımlayan en önemli vasıflar dünya dillerindeki sözlüklere ayrı terimler olarak yerleştirilseydi o zaman sözlükler bu birikmiş halk kültürünün merkez deposu olarak ortaya çıkacaktı. Farklı dillerin hepsi insan niteliklerinin aynı tiplerini tanımlayan terimleri içerir. Bu, her dilde tanımlanan insan özelliklerinin evrensel olup olmadığı ile ilgili önemli bir konu olarak karşımıza

çıkmaktadır. Modern dünya dillerinin her biri bireysel farklılıkları tanımlayan binlerce terim içerdiği ve bu terimler her bir dil işlevinde hemen hemen eş anlamlı olduğu için, belli başlı faktörler altında toplanabilen böyle terimler arasındaki ilişkileri ortaya çıkartmak gerekmektedir. Böylece terimlerin altında yatan faktörler diller arasında karşılaştırılabilir ve herhangi bir faktörün önemli kültürler üzerindeki mevcudiyeti tarafından ölçülebilir (176).

Kişilik özelliklerini incelemek isteyen araştırmacılar, Francis Galton'un, insanların sergiledikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı ve kendilerini sözcükler halinde yansıatacağı hipotezinden hareketle kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflama (taksonomi) oluşturmaya çalışmışlardır. Bu nedenle 1920'lerden beri konuyla ilgilenen psikologlar, kişilerin fenotipik kişilik özelliklerini ayırt etmede bu zengin kaynağa yönelmişlerdir (175).

Somer ve ark. (2001) aktardığına göre; Goldberg (1993) çalışmasında beş faktör modelinin evrensel olarak kabul edildiğine ilişkin bir fikir birliğini ifade etmiştir (177). McCrae ve Costa ise (1991), farklı toplumlarda beş faktör kişilik modelini incelemiş ve bu modelin evrensel olduğunu savunmuştur (135). Digman (1990) ve Block (1995) kişilik özellikleri yapısını en iyi ifade eden modelin beş faktör kişilik modeli olduğu konusunda birleşmişlerdir (56, 31).

Görüldüğü üzere beş faktör kişilik yapısı her dilde tanımlanan insan özelliklerinin evrensel olup olmadığı ile ilgilidir ve bu özelliklerin evrensel olduğu yönünde güçlü kanıtlara sahiptir. Yukarıda sayılan kişilik kuramlarında da olduğu gibi beş faktör kişilik modelinde insanların kişiliklerini net bir şekilde ortaya koyabilen bir modeldir.

2.3.1.2. Beş Temel Kişilik Faktörün Özellikleri

Somer ve ark. (2001)'lerinin aktardığına göre; Digman (1997) beş faktör modeli ile ilgili on dört ayrı çalışmayı değerlendirmiş ve faktör analizlerinin sonucunda çıkan özelliklerin ana boyutların varlığının artık neredeyse kesinlik kazandığını vurgulamıştır (177). Buna ek olarak, beş faktörün kendi aralarında iki büyük faktör dizisinde organize olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Bu iki büyük faktörü "faktör alfa (α)" ve "faktör beta (β)" olarak isimlendirmiştir. Faktör alfa, yumusak başlılık, sorumluluk ve duygusal denge; faktör beta, dışadönüklük ve deneyime açıklıktan oluşmaktadır. Digman, ayrıca bu iki büyük faktörün

kaynaklarıyla ilgili bir açıklama da sunmuştur. Ona göre Alfa (yumuşak başlılık, sorumluluk, duygusal denge), sosyalleşme sürecini, Beta (dışadönüklük ve deneyime açıklık) ise, kişisel gelişimi temsil etmektedir.

Beş Faktör Kişilik Modeli'nden yola çıkarak oluşturulan ve normal kişilik özelliklerini ölçmeyi amaçlayan Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE) kapsamında her bir faktöre ait alt boyutlar yer almaktadır. Bu özellikler ve alt boyutlara ait özellikler Tablo 2.3.'de görülmektedir.

Tablo 2.3. Beş Faktör Kişilik Modellerinin Özellikleri

Düşük Puan Özellikleri	Faktör Adı			Yüksek Puan Özellikleri
Mesafeli, ciddi, dikkat çekmeyen, yalnızlığı seven, kararlarını başkalarına dayandırmayan	İçe Dönük	DIŞADÖNÜKLÜK (D)	Dışa Dönük	Canlı, girişken, sosyal, hareketli, çöşkulu, rahat, doğal, iyimser
İnsanlara güvenmeyen, işbirliğinden çok yarışmaya eğilimli, bağımsız mücadeleci, uyanık, tepkisel, şüpheli, kendini düşünen	Dikbaşı	YUMUŞAMAK BAŞLILIK/ GEÇİMLİLİK (Y)	Yumuşak Başlı	Çatışmadan kaçınan, hassas, merhametli, geçimli, sakin, insanlara güvenen, işbirliğine yatkın
Esnek, plansız, çabuk karar veren, fevri, kurallara çok bağlı olmayan	Düşük Öz Denetim	ÖZ-DENETİM/ SORUMLULUK (ÖD)	Yüksek Öz Denetim	Düzenli, planlı amaçlı, kararlı, tedbirli, sorumluluk sahibi
Kendine güvenli, engellerle başa çıkmada etkili, sakin, uyumlu, telaşsız	Tutarlı Duygusal Durum	DUYGUSAL TUTARSIZLIK (DT)	Değişken Duygusal Durum	Hassas, duygusal, endişeli, gergin, dirençsiz, fevri
Muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel	Somut Pratik	GELİŞİME AÇIKLIK (GA)	Gelişime Açık	Analitik düşünen, duyarlı, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık, yaratıcı

Dışadönüklük - İçedönüklük (Extraversion - Introversion)

Bu faktörün özellikleri Eysenck'in, dışa dönüklük boyutu ile büyük ölçüde benzerlik göstermekte ve temel olarak; canlı, girişken, sosyal, hareketli, coşkulu, rahat, doğal, iyimser, sosyal olma gibi özellikleri içermektedir. Dış dünyaya açık bireylerdir. Etkindirler, aktiflerdir ve oldukça duygusaldırlar (8). Dışadönük bireyler, bir şeylerle meşgul olmaktan, dinç bir şekilde hareket etmekten ve hızlıca konuşmaktan hoşlanırlar. Bu kişiler, kendilerini harekete geçiren ortamları tercih ederler, sık sık heyecan peşine düşerler. McCrae ve Costa (1985) tarafından geliştirilen kişilik envanterinde, dışadönüklük boyutunu sıcaklık, toplumu sevme, heyecan arama ve olumlu duygular alt ölçekleri ile temsil edilmiştir (74).

Kişilerin dışadönük boyutundaki özelliklere sahip olmayarak mesafeli, ciddi, dikkat çekmeyen, yalnızlığı seven, kararlarını başkalarına dayandırmayan gibi dışadönük kişilerin sahip olduğu özelliklere ters özelliklere sahip olması onların dışadönüklük özelliklerinin düşük olduğu ya da başka bir deyişle içedönük olduklarını göstermektedir.

Yumuşak Başlılık/Uzlaşılabilirlik - Hırçınlık / Antagonizm (Agreeableness Hostility)

Yumuşak başlı, uzlaşılabilir veya uyumlu olarak isimlendirilen bireylerin kişilik özellikleri genellikle kibar, nazik, esnek, güvenilir, iyi mizaçlı, işbirliğine yatkın, affedici, yumuşak kalpli ve hoşgörülü olma özellikleriyle birlikte düşünülmektedir. Dostça yaklaşımları olan, işbirlikçi, güvenilir, alçak gönüllü, destekleyici, esnek, diğer insanlarla duygusal yakınlık kuran insanlardır. Rekabetten çok uzlaşmaya önem vermektedirler (148). Kişiler arası çatışmalara girmekten kaçınırlar, girseler dahi bu çatışmayı çözmek için güç kullanmak ve baskı uygulamaktan yana olmazlar.

Yumuşak başlı bireylerin özelliklerine karşıt olan kişiler hırçın veya dikbaşlı olarak nitelendirilmektedirler. Bu bireyler yumuşak başlı kişilerin özelliklerine zıt olarak insanlara güvenmeyen, işbirliğinden çok yarışmaya eğilimli, bağımsız mücadeleci, uyanık, tepkisel, şüpheli, kendini düşünen kişilerdir. Somer ve ark. (2001)'na göre bu boyutta düşük puan alan kişiler kötümser, kaba, güvensiz, işbirliğine kapalı, intikamcı, merhametsiz, sinirli ve çıkarıcı olarak tanımlanmaktadır (177).

Özdenetim/Sorumluluk-Yönsüzlük/Dağınıklık (Conscientiousness-Undirectedness)

Somer (1998)'e göre Öz denetim/ Sorumluluk boyutunda yüksek ortalamalar elde etmiş olan bireyler disiplinli, gayretli, düzenli, programlı, azimli, hırslı, çalışkan, dikkatli, kontrollü, tedbirli, iradeli, prensip sahibi gibi özelliklerle tanımlanırlar. Düşük düzeyde bulunanlar ise gayretsiz, tembel, gevşek, sorumsuz, beceriksiz, dağınık, dalgın, dikkatsiz, dengesiz gibi özellikler taşırlar (148). Costa ve McCrae (1998) öz denetim/sorumluluğun ilerletici ve ketleyici olarak iki temel grupta incelenebileceğini düşünmüşlerdir (44). Bu sınıflandırmaya göre başarı ve görev bilinci ilerletici, düzen ve öz-denetim ketleyici grupta yer alan davranışlara örnektir (8).

Sorumluluk sahibi insanlar, sorunlarla baş edebilmek için hazırlıklı, etik ilke ve değerlere belirgin bir biçimde bağlı, başlanan bir işi bitirebilme becerisine sahip olma eğilimindedirler. Onların sorumluluğu ve güçlü kararlılık duyguları hedeflerine başarıyla ulaşmalarına yardımcı olur ve insanların takdirini kazanmalarını sağlar.

Sorumsuz kişiler ise herhangi bir işi bitirme konusunda isteksiz, plansız bir şekilde çalışan, kararlarını alırken çok boyutlu düşünmeden fevri ve çabuk karar veren bir yapıya sahiptirler.

Duygusal Tutarsızlık-Duygusal Tutarlılık (Emotional Stability-Unstability)

Duygusal Tutarsızlık faktörü, çeşitli araştırmalarda endişeli, güvensiz, endisiyle uğraşan, sinirli, kaygılı gibi terimlerde tanımını bulan bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. McCrae ve Costa (2003), kişilik psikologlarının, özellikle Eysenck'in Duygusal Tutarsızlık terimini psikolojik huzursuzluğu deneyimlemeye yatkınlıkla karakterize edilen normal bir kişilik boyutu olarak kullandıklarına işaret etmektedirler (136). Duygusal denge faktörünün karşıt ucu olan nörotizm, endişe, kızgınlık, utanma gibi üzüntü verici duyguları içeren olumsuz bir duygu alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Watson ve Clark (1984)'a göre duygusal dengesi düşük olan kişiler çevreyi daha olumsuz algılamaya eğilimlidir (199). Özellikle belirsiz nitelikteki uyaranları negatif veya tehdit edici nitelikte görmeye eğilimlidirler. Duygusal olarak tutarlı olan bireyler ise kendine güvenli, engellerle başa çıkmada etkili, sakin, uyumlu, telaşsız

kişilerdir. Karşılaştıkları bir sorun karşısında duygusal olarak hızlı tepkiler vermezler ve verdikleri tepkiler arasında tutarsızlık söz konusu değildir.

Gelişime Açıklık-Gelişmemişlik (Intelligence/Openness to Experience-Unintelligence)

Gelişime açıklık düzeyi yüksek olan bireyler, meraklı, hayal gücü kuvvetli, alışılmadık değerlere ve değişik fikirlere istekli kişilerdir. Bu bireyler, gelişime açıklık düzeyi düşük olan bireylere göre bütün duyguları daha canlı bir biçimde tecrübe ederler. Buna karşın gelişime açıklık seviyesi düşük olan bireyler, düşünce ve davranışlarında geleneksel, beğenilerinde tutucu, inançlarında kesin ve değişmez olmaya eğilimlidirler. Bu bireyler, davranış tarzları belirli ve duygusal anlamda tepkisizlerdir (15).

Costa ve McCrae (1992), deneyime açıklık ile ilgili kişilik özelliklerini analitik, karmaşık, liberal, geleneksel olmayan, orijinal, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, merak, özgünlük, fikirlere açıklık ve sanata duyarlılık olarak belirtmiştir (45). Ayrıca, ölçülen zekanın, hem derecelenen zekadan, hem de deneyime açıklık boyutundan ayrı bir faktör olduğu sonucuna varmışlardır.

Deneyime/gelişime açık bireyler, kurallar konusunda esnekler, geleneksel cinsiyet rollerini reddederler, sınanmaya ya da sınavlara karşı gelişmiş bir mizahi duyguları vardır. Yeni deneyimlere karşı içsel bir ilgi gösterirler. Kuralların mutlak ve koşulsuz bir biçimde yerine getirilmesi gerektiği inancını paylaşmamakla birlikte, kendilerini tanımlarken de bağımsız ve özgün olmayla ilgili kavramlar kullanırlar.

Deneyime kapalı bireyler ise, kişiler arası ilişkileri açısından geleneksel bir bakış açısına sahip olup, kural ve ilkelere katı bir biçimde bağlılık gösteren, yaratıcı olamayan, hayal kuramayan, maceralardan hoşlanmayan, otoriteye mutlak itaat eden, tutucu ve standart-alışılmış iş ya da davranış kalıplarını benimseyen bireylerdir (74).

2.3.2. Kişilik ve Engellilik

İşitme engellilerle ilgili şimdiye kadar yapılmış olan çalışmalarda genellikle ilk dönemde anne ve babalarıyla yaşamış oldukları iletişim sorunları ve anne ve babaların yaşadıkları stres düzeylerinin işitme engellilerin gelişimi üzerindeki etkileri incelenmiştir (127, 161, 91).

Bazı araştırmacılar, "İletişim yönteminin (işaretler veya konuşma) kendi başına dil, biliş ve sosyal becerilerin geliştirilmesinde belirleyici bir faktör olmadığını belirtmişlerdir" (200, 91). İşitme engelli bireylerde bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim duyuların tam olarak kullanılamamasından etkilenir (173). İşitme kaybının derecesi de iletişim erişimini etkileyebilir ve daha az geliştirilmiş bilişsel beceriler, kelime bilgisi ve dil akıcılığı uzun süreli bir etki ortaya çıkartabilir (127).

İşitme engelli üniversite öğrencilerinin akademik başarısını etkileyen kişisel faktörleri araştıran bir araştırma projesinin sonuçlarına göre (7) 400'den fazla işitme engelli bireyin yaklaşık %60'ı akranlarına oranla daha düşük akademik başarılarla sahiptirler. Motivasyon, öz disiplin ve derslere çalışma ile ilgili zorlu çalışma alanlarında normatif bir grup akran grubundan farklı olacaktır. Bu bulgulara dayanarak, işitme engelli bireylerin normal bireylere oranla daha düşük özdenetim özellikleri göstereceği düşünülmektedir.

İşitme engelli bireylerin daha kötü sosyal ilişkilerinin ve sosyal uyumsuzluk sorunlarının olduğu bilinmektedir (103). Dil engelli nedeniyle, toplumsal durumların anlaşılmasında, bu nedenle de daha yavaş bir oranda sosyal deneyim kazanılmasında ve sıklıkla toplumsal durumlara uygunsuz yanıt verilmesinde işitme engelinin rolü yüksektir (37, 173). Bu özellikler, ergenlik döneminde hırçınlığın artmasına yani yumuşak başlılığın azalmasına neden olabilir.

İşitme engelliler, kendilerini daha fazla dürtüsel olarak ifade ederler, daha kötü bir duygusal düzenlemeye sahip olurlar ve işiten arkadaşlarına göre daha fazla korku ve endişe hissederler (37, 111, 120). Bu davranışlarda onların güvensizlik ve utangaçlık gibi daha fazla nevroitik davranışlar göstermesine neden olur.

Mevcut araştırmalar, İşitme engellilerin akranlarıyla daha az etkileşime girdiğini, etkileşimde daha az zaman harcadıklarını ve işiten çocuklara göre daha kısa etkileşimde kaldıklarını belirtmektedir (109, 113). İşitme engelliler sıklıkla sosyal davranış normlarının altında bir puan almaktadırlar. Bu kabul edilmiş sosyal davranışların nedeni, belki de dışa dönük kişilik özelliklerinden daha azına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu özellik diğer şeylerin yanı sıra toplumsallık ve atılganlıkta içerir.

Yukarıda belirtilen çalışmalar çerçevesinde, işitme engelli bireylerin normal bireylere göre özdenetimi daha düşük, daha az dışadönük, daha fazla nevrotik ve daha fazla hırçın kişilik özellikleri göstermesi beklenmektedir.

2.4. Duygusal Zeka

2.4.1. Duygusal Zeka Nedir?

Zeka kavramı her ne kadar geçerli bir tanıma sahip olsa da zamanla insanların hayat şartları ve iletişim modellerinin değişmesi ile zekanın detaylı bir şekilde açıklanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Salt zeka olduğu elbette ki ortadadır ancak zekanın türleri de detaylı olarak açıklanmalıdır. Bu noktada, Gardner'ın (1983) zekâyı tek bir yetenek olarak görmekten ziyade çeşitli boyutlardan oluştuğunu öneren çoklu zekâ modeli ön plana çıkmıştır (72). Gardner (1983) zekâyı, her insanda kendine özgü bulunan yetenekler ve beceriler bütünü olarak tanımlar (72). Gardner'ın (1983) bu zekâ tanımının diğer zekâ tanımlarından farkı tanımdaki bireysellik vurgusundan yola çıkarak ego ve benliketkisinde kalan geniş bir beceriler bütünü olarak da önermesidir (72). Gardner'in (1983) bilişsel zekâyı duygusal etmenleri de katarak oluşturduğu Çoklu Zekâ Modeli'nden birisi de bireysel zekâdır (72). Bireysel zekâyı bireyin kendi duygularını, eğilimlerini anlama yani birey içi ve diğer insanların tepkilerini, gereksinimlerini anlama yani bireyler arası olarak ikiye ayırabiliriz. İşte bireysel zekânın bu iki özelliği duygusal zekâyı oluşturduğu düşünülen unsurlara çok benzemektedir. Aslında duygusal zekâ kavramını bahsedilen Gardner'ın (1983) çoklu zekâ modelinden çok daha eskilere, Thorndike'nin (1920) sosyal zekâ modeline de dayandırabiliriz (72,193). Thorndike (1920), insan ilişkilerine dayandırdığı sosyal zekâyı, farklı cinsiyetten yetişkinleri ve çocukları anlama ve idare edebilme becerisi şeklinde nitelendirmiştir (193). Daha sonrasında Derksen ve arkadaşları (2002) ise, sosyal zekâyı bilişsel ve davranışsal iki ana faktörden oluştuğunu önermişlerdir (55). Bilişsel olan zihinsel bir beceri kabul edilmiş; insanları anlama ve idare edebilme yeteneği olarak açıklanmıştır (72). Davranışsal olan ise somut olmayan veya sözel zekâdan farklı olarak tanımlanmıştır (55). Bu tanımlamalara rağmen sosyal zekânın, kendine has ve genel zekânın bir parçası olup olmadığı ise halen yanıtlanmamış sorulardan biridir. Bu sorunun cevaplanamaması ve zihin ile ilgili olan bazı faktörlerin genel zekâ ile de

açıklanamaması duygusal zekâ gibi farklı tanımların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Fakat duygusal zekâ kuramını geliştiren Mayer ve Salovey (1993) dahi duygusal zekânın sosyal zekânın bir türü olabileceğini iddia etmişlerdir (131). Duygusal zekâyâ neden gereksinim duyulduğu ve ortaya çıkışı anlaşılır olmakla birlikte konumlandırmasıyla ilgili belirsizlikler söz konusudur. Duygusal zekâyı en basit şekliyle duygu ve zekânın bileşimi olarak tanımlayabiliriz (132).

Schulte ve arkadaşları (2004), duygusal zekânın genel zekâdan farklı olmadığını iddia etmesine rağmen Lopes ve arkadaşları (2005) duygusal zekâyı, duygusal bilgileri işleyebilme becerileri olarak tanımlamışlardır (168, 123). Mayer ve arkadaşları (1999) ise, duygusal zekâyı tanımlamak için dört farklı beceriyi ifade etmişlerdir (133). Bunların ilki olan duyguları anlayabilme; kişinin başkalarının ve kendisinin duygularını çeşitli araçlar vasıtasıyla anlayabilmesidir. İkincisi duyguları kullanabilme; doğru düşünmek ve iyi iletişim kurmak için duyguların doğru kullanılabilmesidir. Üçüncüsü duygusal süreçleri anlayabilme; duygusal süreçlerin iyi anlayabilme ve farklı durumlarda doğru tepki verebilmedir. Son olarak duyguları ifade edebilme; duygusal anlamda zorlayıcı durumlarla başa çıkabilmedir. Bar-On ve arkadaşları (2006) ise, duygusal zekânın beş ana yetenekten oluştuğunu önermişlerdir. Bu beş ana yetenek; bireyin kendisini anlama ve ifade etmesi, başkalarını anlama ve onlarla ilişki kurabilmesi, duygularını yönetmesi, değişime uyum sağlaması ve iyi bir ruh hali yaratabilmesidir (22). Duygusal zekâyla ilgili farklı tanımlar olmasına rağmen tamamına yakınında duygusal zekâ, başarılı olabilmek veya çevresel şartlara uyum sağlayabilmek için gerekli yetenekler bileşimi olarak görülmektedir. Bu tanım da duygusal zekânın performans üzerinde etkisi olabileceği düşüncesini doğrumuştur. Bu sebeptendir ki duygusal zekânın ölçülmesi ve performans üzerindeki etkilerinin incelenmesi araştırmacıların ilgisini çekmiştir.

Duygusal zekânın düzenlenmesi ise ilk olarak Mayer ve Salovey (1993) tarafından, diğer bilişsel beceriler gibi duygusal alan içinde problem çözmek olarak açıklanmıştır (131). Sonraki kuramlar bu düzenlemeyi kişilik özellikleri, güdüsel yönler ve davranışları kapsayarak genişletmişlerdir. Son olarak ise Petrides ve Furnham (2000), duygusal zekâ özellikleri ve duygusal zekâ becerileri olarak iki model önermiştir (160). Duygusal zekâ özelliklerini, duygu yüklü bilgileri hatırlama, işleme ve kullanma becerilerine ilişkin bireyin kendini algılaması olarak tanımlarken,

duygusal zekâ becerilerini ise bireyin gerçekte o an varolan duygu yüklü bilgileri hatırlama, işleme ve kullanma becerileri olarak tanımlamışlardır. Petrides ve Furnham (2000), duygusal zekâ özelliklerini ve duygusal zekâ becerilerini, aynı bireysel özellikleri temel alan iki farklı modelden ziyade ayrı kavramlar olarak analiz etmişlerdir (160). Bu analiz duygusal zekâ özellikleri ve duygusal zekâ beceri ölçümleri için farklı modellerin ortaya çıkmasıyla örtüşmektedir. Duygusal zekâ özellikleri ölçümleri için bu çalışmada kullanılan Schutte ve arkadaşlarının (1998) geliştirdiği kişisel anket formu kullanılırken, duygusal zekâ becerileri ise Mayer ve arkadaşlarının (2004) geliştirdiği performans testleriyle ölçülmektedir (169, 130).

2.4.2. Duygusal Zeka Modelleri

Mayer ve Salovey'in duygusal zekâ modeli

Mayer ve Salovey yaklaşık 12 yıllık araştırmalarından sonra pekçok çalışma ortaya çıkmış ve yalnızca duygusal zeka kavramı üzerinde durulmayıp birçok ölçek de geliştirilmiştir. Bu sırada birçok duysal zeka tanımı yapılmış ancak onların belirledikleri model bugün ki duygusal zeka modelinin temelini oluşturmuştur (49).

Mayer ve Salovey'in (1997) dört seviyeli modeli en eski modeldir. Bu modele göre duygusal zekâyı oluşturan öğelerden her biri, diğeriyle birlikte duygusal zekâyı yükseltici nitelikte yetenekleri taşımaktadır (132). Bunlar hiyerarşik bir sıraya göre dizilmekte olup, her bir basamak bir önceki ile yakın ilişki içindedir. En alt basamak, duyguyu algılama ve ifade etme gibi basit becerileri içerirken, en üst basamak ise duygunun daha yoğun bilinçli işlemleriyle ilgilidir (147). Mayer ve Salovey'in dört boyutlu duygusal zekâ modeli aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır:

Duyguyu Algılamak: Bireyin farkındalık duygusuna sahip olarak kendi duygularını anlaması, bu duygusal ihtiyaç ve duygularını başkalarına aktarabilmesi yeteneğidir. Duyguları algılama aynı zamanda duyguların dürüst ve dürüst olmadığını ayırt etmeyi içermektedir (209). Mayer ve Salovey'in modelinde duygusal algılama en düşük düzeydir ve bireyler duygularını etkili bir şekilde tanımlayabildikleri zaman meydana gelmektedir. Bu yetenek önemlidir; çünkü bir birey duygularını tam ve doğru olarak yorumlayabilirse duygusal etkileşimin olduğu durumlara tepki vermede daha hazırlıklı olabilmektedir (59).

Duyguyla, Düşünceyi Desteklemek: Duygu ve düşünce arasındaki bağlantıyı bilmek, kişinin kararlarını yönlendirmesinde kullanılabilir (204).

Kişinin duygularını öncelikle değerlendirebilmesi ve hafızasına yardımcı olabilmesi için ortaya çıkarabilmesi gerekmektedir. Kişi, bu şekilde olumlu ve olumsuz mutluluk, öfke gibi duygularını sosyal yaşamdaki üretkenliğini arttırabilmek için kullanabilmektedir (49).

Duyguyu Anlamak: İki duyguyu aynı anda hissetmek gibi karışık duyguları anlayabilme, birinden diğerine geçişi tanımlayabilme yeteneğidir (81). Duygusal zekâ düzeyi yüksek olan bireyler, farklı duyguları ayırt etme ve farklı durumlardan ortaya çıkacak duyguları algılayabilme yeteneğine sahiptirler; sevdiğimizi kaybettiğimizde hissettiğimiz üzüntü gibi (59).

Duyguyu Yönetmek: Bu yetenek, kişiliğin dayanağıdır. Çünkü duygular, bireyin amaçları, kendini tanıması, bilmesi ve sosyal farkındalığı bağlamında yönetilmektedir. Küçük çocuklara bile, sinirlendiklerinde 10'a kadar saymaları öğretilmektedir. İnsanlar yetişkin olmaya başladıkları yaşlara geldiklerinde, soğukkanlı olmayı başarmak ve kendi kendini rahatlatmak gibi duyguları yönetmekle ilgili yeteneklerini geliştirmiş olmaktadır (204).

Bar-on'un duygusal zekâ modeli

Danimarka'daki Uygulamalı Zekâ Enstitüsü'nün başkanı ve İsrail'deki çok çeşitli enstitülerin danışmanı olan Dr. Reuven Bar – On, “duygusal bölüm” (EQ) adı altındaki duygusal zekâyı ölçen ilk kişidir (209). Dr. Reuven Bar-On, duygusal zekâyı, —bireyin çevresinden gelen baskı ve taleplerle başarılı bir şekilde baş edebilmesinde bireye yardımcı olacak, kişisel, duygusal ve sosyal yeterlilik ve beceriler dizini şeklinde tanımlamaktadır (1).

Kişisel Boyut: Kendine saygı, duyguların farkında olma, bağımsızlık, kendini gerçekleştirme, kendini ifade edebilme yeteneklerinden oluşmaktadır.

Kişiler Arası Boyut: Sosyal sorumluluklar, insanlarla ilişkiler, eş duyum yeteneklerinden oluşmaktadır.

Uyumluluk: Problem çözme, öznel ve nesnel farkındalık, esneklik yetenekleridir.

Stresle Başa Çıkabilme: Tepkilerini kontrol edebilmek, gerginliğe karşı sakinlik gösterebilmektir.

Genel Ruh Durumu: Mutluluk ve iyimserliktir.

Reuven Bar-On'un modeli, temelde duygusal zekâyı “çevreden gelen talep ve baskılarla başa çıkma yeteneğini etkileyen bir dizi kişisel, duygusal ve sosyal yeti” olarak betimler (76). Bar-On modeli, gerçek yaşam sonuçları ve etkili performans üzerinde odaklanmaktadır. Bar-on duygusal zekâ modelinde, bazı insanların duygusal açıdan neden daha iyi durumda olduğunu ve bazı bireylerin hayatın içinde diğerlerinden daha başarılı olduğunu belirlemeye çalışmıştır. On'un duygusal zekâ modeli: duygusal zekâ ve sosyal zekâ modellerini kapsamaktadır ve temel olarak bilişsel olmayan zekâ faktörlerine yoğunlaşmıştır. Bar-On'un kuramsal çalışması, zihinsel yeteneklerle (kişinin kendinin farkında olması), zihinsel yeteneklerden ayrı kabul edilen bazı özellikleri(kişisel bağımsızlık, kendine saygı, ruh hali) birleştirdiği için karma bir modeldir (205).

Bar-On, hayattaki başarıyla ilgili olan birçok kişiliği, psikoloji kaynaklarından araştırmıştır. Bunun sonundaysa başarıya dair beş ayrı işlev belirlemiştir. Bar – On modelinde duygusal zekâyı (209); kişisel, kişilerarası, uyum, stres yönetimi ve genel ruh hali olmak üzere beş boyutta incelemektedir. Bu beş boyut da kendi arasında alt boyutlara ayrılmaktadır.

Bar-On Modeline ait Duygusal Zekâ Boyutları ve onları oluşturan yetenekler aşağıda açıklanmıştır (144):

Kişisel Farkındalık Boyutu: Kişinin kendi iç dünyasını tanıması, kendi tercihlerini yapabilmesi, sahip olduğu kaynakların ve gücün farkında olması anlamına gelmektedir.

Kişilerarası İlişkiler Boyutu: Kişinin diğerleri ile ilişkilerinde sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, empati kurabilmesi, sosyal sorumluluğa sahip olması ve kişiler arası iyi ilişkiler kurabilme becerisi bu boyutta yer alan davranışlardır.

Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu: Kişinin çevrenin talepleriyle başa çıkma, yeni durum ve şartlara uyum gösterme inancı, esnek olabilme ve problemleri çözebilme becerileri bu boyutu oluşturmaktadır.

Stres Yönetimi Boyutu: Çalışma ortamında kişinin strese toleransı ve stresi kontrol altına alabilme, stresi kendi kaynaklarını kullanmada olumlu bir şekilde kullanabilme becerilerini içermektedir

Genel Ruh Hali Boyutu: Yaşam hakkındaki memnuniyet ve mutluluğu, iyimser olabilme becerileri bu boyut altında toplanmaktadır.

Bar-On duygusal zekâ modeli; duygusal zekâ ve sosyal zekâ modellerini kapsayan bir modeldir. Çünkü Bar-On'un temel olarak yoğunlaştığı konu bilişsel olmayan zekâ faktörleridir. Bu faktörler; zekânın kişisel, duygusal, sosyal, hayatta kalma boyutlarını içermektedir. Bu faktörlerin ortak paydası; kişinin gündelik hayatla başa çıkabilmesi açısından bilişsel zekâdan daha etkin olmalarıdır. Bar-On bu unsurları ölçebilmek için Duygusal Katsayı Envanter'ini (EQ-i) geliştirmiştir. Bu dökümlerle kişilerin başarı potansiyelini ölçmeyi ve IQ ölçümlerinin eksik bıraktığı yanları tamamlamayı hedeflemiştir (209).

Robert K.Cooper ve Ayman Sawaf'ın modeli

Bu model, duygusal zekâyı, örgüt ortamında irdeleyerek, özellikle duygusal zekâ ve liderlik ilişkisi üzerinde durmaktadır. Cooper & Sawaf'ın modeli de Bar-On'un modeli gibi zihinsel yeteneklerin (duygusal dürüstlük gibi) yanı sıra bunların dışındaki bazı kavramları (geleceği yaratmak gibi) içermekte olduğu için karma bir modeldir. Cooper ve Sawaf'ın modelinin boyutları pekçok zaman birbirlerini ya da benzer kavramları içermektedir (örneğin; fırsatı sezinlemek ve pratik sezgi gibi). Bu model kuramsal sorunlara sahip olmakla beraber işletmelerde duygusal zekânın yerine yönelik önemli kimi bilgiler sunmaktadır (49). Cooper ve Sawaf (2000) duygusal zekâyı dört köşe taşından oluşan bir modelle açıklamaktadır (43):

Duyguları Öğrenmek: Duygusal dürüstlük, enerji, duygusal geribildirim, pratik sezgiden yola çıkarak kişisel etkinliklerden yararlanır.

Duygusal Zindelik: İçtenlik, inanırlık ve esnekliğinizi inşa ederek güven çemberinizi genişletir, çatışmaları dinleme ve yönetme yeteneğinizi artırır.

Duygusal Derinlik: Yaşamınızı ve işinizi, potansiyeliniz ve amacınızla uyumlu hale getirmek ve bunu doğruluk, adanmışlık ve sorumlulukla desteklemek için yollar önerir.

Duygusal Simya: Sorun ve baskılarla birlikte yaşama ve (fırsatları yakalamak, önceden görmediğimiz çözüm yöntemlerini ortaya çıkarmak ve yeteneklerinizi kullanmak suretiyle) gelecek için rekabet etme gücünüzü artırır, yaratıcı güdülerinizi geliştirir.

Goleman'ın duygusal zekâ modeli

Goleman'ın modeli, Mayer ve Salovey'in modelinden yola çıkıp, bunu geliştirerek, duygusal zekânın; insanın kendi hislerini tanımak, başkalarının hislerini tanımak, kendi kendini motive etmek, içindeki duyguları ve ilişkilerdeki duyguları iyi yönetmek yeteneklerinden oluştuğunu göstermektedir (49). Goleman'ın "Duygusal Zekâ, Neden IQ'dan Önemlidir?" ve "İşbaşında Duygusal Zekâ" adlı eserlerinde duygusal zekâyı incelerken, Mayer ve Salovey'in M1 modelini temel alıp oluşturduğu duygusal zekâ modeli beş başlık altında toplamaktadır. Bu unsurlar ayrıntılı olarak Duygusal Zekâ Bileşenleri başlığı altında incelenmiştir.

Tablo 2.4. Daniel Goleman'ın Duygusal Zekâ Boyutları ve Bunların Yapıtaşları

Boyutlar	Boyutun Tanımı	Yapı Taşları
1.Kişinin Kendi Duygularının Farkında Olması.	Kişinin herhangi bir duyguyu hissettiğinde onu tanıyabilme, izleyebilme ve bu bilgiyi kararlarını verirken kullanabilme yeteneği.	Kişinin özgüven uyabilmesi. Kişinin gerçekçi bir şekilde kendini değerlendirebilmesi
2.Kişinin Kendi Duygularını Yönetmesi	Kişinin duygularını ve tepkilerini uygun bir şekilde yönetebilme, kendini sakinleştirebilme ve olumsuz duygular kontrolden çıkmadan önce onlarla başa çıkabilme yeteneği. Kişinin olumlu sonuçlar elde edebilmek için kısa vadede zevklerinin tatminini erteleyebilme yeteneği.	Kişinin güvenilir ve dürüst olabilmesi. Kişinin belirsizliğe karşı rahat olabilmesi. Kişinin değişikliğe açık olabilmesi.
3.Kişinin Kendini Motive Etmesi	Kişinin duygularını ve tepkilerini uygun bir şekilde yönetebilme, kendini sakinleştirebilme ve olumsuz duygular kontrolden çıkmadan önce onlarla başa çıkabilme yeteneği. Kişinin olumlu sonuçlar elde edebilmek için kısa vadede zevklerinin tatminini erteleyebilme yeteneği.	Kişinin başarıya yönelik güçlü bir istek duyabilmesi. Kişinin başarısızlığın karşısında bile iyimser olabilmesi. Kişinin kendini örgüte adayabilmesi.
4.Empati(Eş duyum)	Kişinin diğer kişilerin duygu ve düşüncelerinin tarafsız bir şekilde farkında olabilme yeteneğidir. Kişinin kendisini başkasının yerine koyabilme yeteneği	Kişinin yetenek geliştirme ve korumaya yönelik uzmanlık geliştirebilmesi. Kişinin kültürler arası hassaslık duyabilmesi.
5.Sosyal Beceriler	Kişinin sosyal durum ve ilişki ağlarını iyi kavrayabilme, diğer kişilerin duygularını yönetebilme ve diğer kişilerle sorunsuz geçinebilme yeteneği.	Kişinin liderliği yönetmede etkinlik gösterebilmesi. Kişinin ikna edici olabilmesi. Kişinin takımları oluşturabilmesi ve onlara liderlik edebilmesi.

IZOF (Bireysel Optimal İşlevsel Bölge) Modeli

Sporda uyarılmışlık-performans ilişkisini açıklamayı amaçlayan önemli kuramsal yaklaşımlardan biri Bireysel Optimal İşlev Görme Bölgesi yaklaşımıdır. Kuram, Sovyet spor psikoloğu Yuri Hanin (1997) tarafından, spor özelinde geliştirilmiştir (85). Spor psikolojisi alanındaki araştırmacılar bu kuramdan genellikle IZOF şeklinde söz ederler. IZOF, kuramın İngilizce adının (Individual Zone Of Optimal Functioning) kısaltılmasıdır. Bu çalışmada da, kuramın adı bu şekilde ifade edilecektir. Kuramın amacı uyarılmışlık-performans ilişkisini açıklamak olarak ifade edilmişse de, IZOF ile ilgili güncel alanyazın incelendiğinde bu ifadenin yanlış değilse de bir miktar eksik olduğu görülmektedir. IZOF 'un amacını güncel alanyazın eşliğinde daha doğru açıklamak gerekirse " *performansı kolaylaştıran veya zarar veren olumlu (hoş) ve olumsuz (nahış) duygusal deneyimleri belirlemek* " ifadesi uygun olacaktır (166). Bu cümledeki kilit nokta olumlu ve olumsuz duygulardır. Hanin (1997), sadece kaygının performans üzerindeki etkisini ele almamaktadır (85). Hanin (1997); korkunun, öfkenin, tükenmişliğin ve hatta sporcunun tanımlayabileceği her türlü duygunun performans üzerindeki etkisini anlamaya çalışmaktadır (85).

Kuramın amacına dikkat edildiğinde Hanin 'in olumsuz duyguları performans için kolaylaştırıcı olabileceği veya olumlu duyguların performansa zarar verebileceği olasılığını ciddi bir biçimde göz önünde bulundurduğu anlaşılabilir. Başka bir deyişle Hanin, Martens 'in aksine kaygı tepkisinin performansa her zaman zarar vereceği öngörüsüne sahip değildir. Hatta olumlu veya hoş duyguların performansa zarar verebileceği olasılığını göz önünde bulundurmaktadır. IZOF 'un diğer kuramlardan ayrıldığı bir başka nokta ise birey odaklı oluşudur. Sporda kaygı-performans ilişkisine dair spor psikologları tarafından geliştirilmiş Martens ve arkadaşlarının (1982) Çok Boyutlu Kaygı Kuramı veya Hardy 'nin (1990) Catastrophe modeli gibi diğer kuramlar grup odaklı yaklaşımlardır (128, 87). Yani, bu çerçeveden yapılan araştırmalarda üretilen bilgi bir ana kitleye genellenilmeye çalışılır. Oysa IZOF 'un böyle bir amacı olmadığı gibi adından da anlaşılacağı üzere kuram birey odaklıdır. Belirli bir sporcunun iyi veya kötü performansı ile ilgili duygusal deneyim belirlenmeye çalışılır. Dolayısıyla, IZOF duygu durum ve sportif performans ilişkisinin yönü ve gücü hakkında genel bir hipotez öne sürmez. Aksine, her sporcu

için iyi veya kötü performansa yol açan duygusal deneyimin farklı olduğunu savunur (84).

IZOF, sporcuların iyi ve kötü performanslarıyla ilişkili duygusal deneyimlerini beş boyutta ele almaktadır. Bu beş boyut: içerik, biçim, yoğunluk, zaman ve bağlamdır. IZOF'un duyguları ele alış biçimindeki bir diğer önemli nokta ise duyguların sınıflandırılma şeklidir. IZOF duyguları haz (olumlu - olumsuz) ve işlevsellik (performansı kolaylaştırıcı - zorlaştırıcı) açısından 4 sınıfta toplamaktadır. Bu sınıflar: *olumlu / kolaylaştırıcı*, *olumlu / zorlaştırıcı*, *olumsuz / kolaylaştırıcı* ve *olumsuz / zorlaştırıcı* dır (86).

Bu sınıflamada dikkat çeken nokta, daha önce de belirtildiği gibi, olumsuz duyguların performans için yararlı olabileceği veya olumlu duyguların performans için zararlı olabileceği beklentisidir. IZOF yaklaşımı çerçevesinde yarışma öncesindeki duygu durumu belirleyebilmek için sporcudan geçmişteki en iyi ve en kötü performansını gösterdiği yarışmaları hatırlaması istenir (40).

Sporcunun yarışma öncesi duygu durumunu hatırlaması ve tarif edebilmesi için " kişiselleştirilmiş duygu profili " denilen bir tür teknik kullanılmaktadır. Bu yöntem ile sporcuların en iyi performansı gösterdiği olumlu ve olumsuz duygular ve duyguların yoğunluğu saptanır. Sporcunun en iyi performansını gösterdiği bu duygusal yoğunluk alanına IZOF yani bireysel optimal işlevsel bölge denir. Sporcunun kötü performans gösterdiği durumlar için de olumlu ve olumsuz duygular ile bu duyguların yoğunluğu belirlenir. Buna da bireysel işlevsel (optimal) olmayan bölge denir (86).

Bazı sporcuların geçmişe yönelik duygu durumu hatırlama ile ilgili sıkıntıları olabilir. Duygusal hafızanın başta kişilik olmak üzere pekçok faktör tarafından etkilenebileceğini gösteren bulgular ve kuramsal açıklamalar mevcuttur. Bu bağlamda dışadönük veya gelişime açık bireylerin, olumlu duygu durumuna daha yatkın olmalarından dolayı olumlu duyguları hatırlamada daha başarılı olabilmeleri mümkündür. Öte yandan duygusal tutarsızlığa sahip bireylerin olumsuz duygu durumunu hatırlamaya yatkın olabilecekleri düşünülebilir. Diğer bir metodolojik problem de IZOF araştırmalarının ağırlıkla atletlerin kendi performans raporlarına itibar etmesidir. Bu durum katılımcıların kaygı düzeylerinin onların performans değerlendirmelerini bozabileceği anlamına gelebilir. Buna örnek olarak sporcunun "

Olmayı istediğimden daha kaygılıydım bu da performansıma yansdı. " söylemini verebiliriz. Son olarak birçok IZOF araştırmasında ortaya çıkan bir problem de optimal bölgeyi daha önce tanımlamış olan sonuçların hipotezi desteklemek için daha sonra yeniden kullanılmasıdır. Bu tekrar etme durumu IZOF ile performans arasındaki ilişki ihtimalini sadece yapay olarak arttırır. Sonuç olarak geçmişe yönelik kaygıyı ölçmekten ziyade performansın objektif ölçümlerini içeren daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır (171).

2.4.3. Duygusal Zeka ve Engellilik

İşitme engelli bireyler yüksek sesle bile duyamaz ve karşısındakini anlayamazlar. İşitme engeli, dünyadaki 250 milyondan fazla insanı etkileyen ve topluluklarda en sık görülen duyu eksikliğidir (69). İşitme kaybı, dünya nüfusunun yaklaşık% 15-26'sını etkilemektedir, düşük gelirli ülkelerde ise en yüksek orana ulaşmaktadır (28). İşitme engelli bireyler bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimle ilgili çok fazla heterojen bir nüfusa sahiptir (68). İşitme engeli birey, iletişim yetersizliği, dil ediniminde gecikme, eğitimde dezavantaj, sosyal izolasyon, çekilme, reddetme, depresyon ve kaygı ile karşı karşıyadır. Bu faktörler zihinsel ve genel sağlığın azalmasına neden olur (11). Yetersiz olsa da, farklı ülkeler çeşitli eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sağlamaktadır (67). Bu nedenle, işitme engelli bireylerin zihinsel sağlıklarını artırmak için eğitim programlarının planlanması önemlidir. Zihinsel sağlık, birçok tartışmayı tetikleyebilecek önemli bir konudur (57). Sağlık, sadece hastalık veya özürlülük eksikliği değil aynı zamanda fiziksel ve zihinsel durumları ya da toplumsal refahı da kapsar. Zihinsel sağlık aynı zamanda kişinin yeteneklerini tanıması, sıradan yaşam stresiyle baş edebilmesi, verimli ve üretken çalışabilmesi ve doğadaki rolünü oynaması bakımından sağlanması gereken bir şarttır.

İşitme engellilerin dil becerileri konusunda sınırlamalar olduğu sürece, sosyal ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalırlar. İnsanlarla olan ilişkilerini ve çeşitli durumlarda akranları ile de ilişki kuramazlar. Bu nedenle, işitme engellilerin zihinsel sağlıklarına dikkat etmek onlara yönelik programların ana hedeflerinden biridir (22). Son yıllarda, duygusal zeka eğitimi gibi işitme engelli insanlara rehabilitasyon

hizmetleri sağlamak zihinsel sağlığının geliştirilmesi için önem arz etmeye başlamıştır.

Bilişsel zekanın aksine, duygusal zeka sabit bir yetenek değildir ve özel eğitim yoluyla artırılabilir. Duygusal zeka eğitiminin farklı yaş ve gruptaki çocukların zihinsel sağlıklarına etkisi hakkında çok geniş kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Duygusal zeka ile akademik başarı arasında, davranış sorunlarının azalması arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu bilinmektedir (83). Meta-analizlerin sonuçları, duygusal zeka ve zihinsel sağlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca, daha yüksek duygusal zeka daha iyi zihinsel sağlık sağlar. Birçok çalışmada, duygusal zeka eğitiminin zihinsel sağlık, depresyon, kaygı, somatik belirtiler ve öğrencilerin sosyal işlev bozukluğu üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir (130, 124). Literatür incelemesi, duygusal zekanın hafıza, deneyim algılaması, karar verme ve zihinsel gelişim üzerinde çok etkili olduğu göstermiştir (100). Öte yandan işitme engelliliği, duygusal zekanın bileşenlerini, örneğin benlik bilincini, kişisel yönetimi, sosyal farkındalığı ve ilişki yönetimi gibi unsurları etkileyebilir. Düşük duygusal zeka, zayıf benlik kavramı, tecrit, umutsuzluk, depresyon ve kaygı ile pozitif ilişkilendirir (14). İşitme engellilerin zihinsel sağlığının duygusal zekâdan etkilenebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, az sayıda çalışma, işitme engellilere odaklanmıştır. Bu nedenle, işitme engelli öğrencilerin zihinsel sağlıklarını geliştirmeleri için kapsamlı eğitim ve rehabilitasyon programlarının sağlanması zorunludur. Böylece, günlük yaşantılarında ciddi sorunlarla baş edebilirler. Yani duygusal zekanın gelişimi işitme engelliler bir rehabilitasyon aracı olarak kullanılabilir.

2.5. Duyguları Tanıma

2.5.1. Duyguları Tanımanın Önemi

1872'de Charles Darwin insanlar ve hayvanlarda doğuştan gelen bazı duyguların bulunduğunu ve duyguların yüz ifadeleri şeklinde ortaya çıktığını belirtmiştir (36). Yüz ifade analizi üzerine yapılmış olan bu ilk çalışmadan sonra 1971'de, Ekman ve Friesen 6 temel duygu olduğunu ve her bir duygunun da farklı bir yüz ifadesi taşıdığını ifade etmişlerdir (62). Farklı kültür ve milletler için geçerli

kabul edilmiş olan bu duygular “öfke”, “iğrenme”, “korku”, “mutluluk”, “üzüntü” ve “şaşkılık” olarak gösterilmiştir.

"Bazen sevinciniz gülüşünüzün kaynağıdır, ancak bazen de gülüşünüz sevincinizin kaynağı olabilir" Nhat Hanh'ın bu sözleri, özünde, “zihin” ve “beden” arasındaki karşılıklı ilişki, somutlaştırılmış biliş teorilerine tabidir. Bu teoriler, vücudun duygusal ve sosyal bilginin işlenmesinde ve ayrıca dışsal uyarıların yokluğunda merkezi bir rol oynadığını varsaymaktadır (24, 145). Bilgi işleminde vücudun önemli rolü, en azından duyguların özerklik durumlarının kendiliğinden algılanış biçiminde olduğunu ileri süren William James'e (1890) dayalıdır. Yapılan bu ilk çalışmadan sonra bu alanda yüzlerce çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların esas fikri, bütün bilişsel temsil ve işlemlerin fiziksel bağlamlarına dayandırılmasıdır. Çeşitli çalışmalar, spesifik duygularla (ör: öfke, korku, hüzn, gurur, mutluluk) ilişkili vücut duruşlarının katılımcılar tarafından sergilendiği belirtmişlerdir. (60, 70, 71, 188). Ek olarak, yüz tanımlama üzerine kapsamlı bir araştırma, yüz ifadelerimizin kendine özgü duygu durumuna ve etkilenme durumuna etki edici bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir (2, 92, 116, 126, 137, 178, 202). Doğal olarak ortaya çıkan yüz ifadelerini bastırarak veya abartarak, ilgili duyguların deneyimleri modüle edilir. Dahası, yüz ifadelerinin duygusal deneyimleri diğer duygusal uyaranlar olmadan da başlayabileceğine dair kanıtlar vardır (70, 167, 137).

Başkalarının duygu dışavurumlarını doğru olarak algılayabilme yetisi sözel olmayan iletişim sisteminin önemli bir bileşenidir. Ortama uyum sağlamak ve ortamı düzenlemek için gerekli bir yetidir. Kişilerarası ilişkilerde doğru ve başarılı bağlar kurmak, duygu dışavurumu gibi sözel olmayan ipuçlarının doğru yorumlanmasıyla ilintilidir (39). Yüzde dışa vuran duygular kişilerin içsel duygusal yaşantıları ve eğilimleri ile ilgili bilgi sağlayarak sosyal iletişim için anahtar rol oynar ve çevreye uyumu sağlamaya olanak tanır (96). Duygular çoğunlukla yüz ifadelerine yansıyan süreçlerdir (73).

İnsan yüzünü tanıma, algılama ve işleme kişilerarası ilişkilerin ve sosyal gruptaki işlevselliğin önemli bir parçasıdır. Yüz işleme sürecinde yüzün yapısal özellikleri aracılığıyla ait olduğu kişinin kimliğini tanıma ve yüzün öznitelikleriyle (göz, ağız, kaş) duyguların dışavurumunu sağlayan yüz ifadelerini tanıma gerçekleşir (89). Bu sayede yüz tanıma işleminde sırasında yalnızca yüz tanıma işlevi yerine

getirilmez, ayrıca yüzdeki duygusal ifadeyi tanıma gerçekleştirilir. Yüzün özgül bölgelerine yönelik görsel dikkatin kalitesi duygu tanıma performansını artırmaktadır (20).

Yüz işleme, subkortikal ve kortikal alanların katıldığı nöral ağlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Superior kollikulus, pulvinar ve amigdalanın oluşturduğu subkortikal sistem, yüzleri saptama ve görsel dikkatin yüzlere yönlendirilmesini sağlar. İnferior oksipital girus, fusiform girus ve posterior pariyetal sulkus ile girusu içeren kortikal sistem ise yüzlerin ayrıntılı görsel-algısal analizine katılır. Daha sonra bu iki sistem karşılıklı etkileşime girerek geniş (extended) kortikal-subkortikal sistemi oluşturur (52). Diğer bir deyişle yüze ait görsel bilgiler öncelikle iki nöral yolak boyunca taşınıp işlendikten sonra bilgiler bütünleştirilir.

Fiziksel aktivite esnasında, yüz tanıma etkilerinin araştırıldığı çalışmalar yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Fiziksel aktivasyon koşulları, istirahat halindeki genellikle incelenen koşullardan farklıdır çünkü fiziksel aktivasyona içerdiği hareketler ve bu hareketleri gerçekleştirmek için gerekli enerji talebi nedeniyle bedensel durumların değişmesi eşlik eder. Bir yandan hareketlerden kaynaklanan farklı bedensel duyular, yüz ifadelerinin etkilenme derecelerine etkisini etkileyebilir; Öte yandan yüz ifadelerinin etkileri fiziksel aktivasyona bağlı bedensel duyularla aşılabilir. Çünkü bunlar daha belirgin olacaktır. Dolayısıyla, yüz tanıma etkilerinin fiziksel aktivite bağlamında var olup olmadığını test etmek önemlidir.

2.5.2. Duyguları Tanımlamanın Kullanıldığı Alanlar

Duygu tanıma çalışmaları literatürde oldukça geniş bir yelpazede incelenmektedir. Literatürde en fazla karşılaşılan alanın başında psikoloji ve klinik psikolojisi çalışmaları gelmektedir. Sosyal kaygı düzeyinin derecesini araştıran, sosyal kaygı düzeyinin yüz tanıma üzerine etkilerini araştıran veya kendini güvende hissetmeme sorunu ile karşı karşıya olan bireylerde yüz tanıma çalışmalarının sıklıkla tekrarlandığı anlaşılmaktadır (78, 34, 99, 27, 34). Ayrıca kişilik, özdenetim ve duygusal zeka ile de duygu tanımlama arasındaki ilişkileri inceleyen birçok çalışma mevcuttur (154, 66, 41, 138).

Yüz tanımla tekniklerinin sıkça kullanıldığı diğer bir alan ise Tıp alanıdır. Özellikle şizofreni, parkinson hastalarında hastalığın derecesini belirleme noktasında

önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Öğrenme bozukluğu olan çocuklarda ve otizmlili bireylerde de özellikle kullanılan ve bir teşhis aracı gibi işlev gören bir yapıdadır (198, 196, 50).

Sabit görüntülerin ve görüntü dizilerinin kullanılmasıyla birlikte yüz tanımlama, sadece psikoloji alanında yapılan bir araştırma konusu olmaktan çıkmıştır. Bununla birlikte görüntülerde yüz bulma (face detection), yüz takip etme (face tracking) ve yüz tanıma (face recognition) alanındaki ilerlemeler, yüz ifade analizi üzerine yapılan çalışmaların artmasına sebep olmuştur. Örneğin, mühendislik alanında yüz tanıma sistemi çok ciddi bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (155, 80).

Yüz tanıma son yıllarda fiziksel aktivite ve yoğun antrenmanlardan sonra bireylerin algıladıkları fiziksel yorgunluk derecelerinin puanlanması amacıyla da kullanılmıştır. Her ne kadar psikolojisinin alt dalı olan egzersiz psikolojisinin altında incelenebilecek bir alan olsa da sporcuların performansını anlamaya ve arttırmaya yönelik olarak da yüz tanımla sistemlerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır (32, 162).

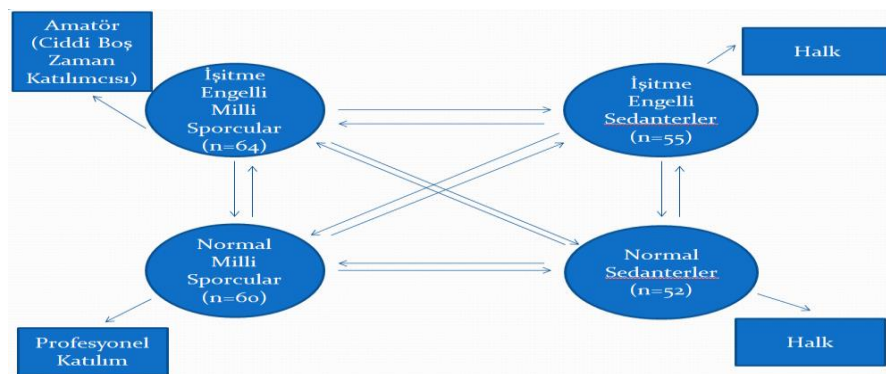
3. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma ciddi serbest zaman katılımcısı olan engelli milli sporcuların kişilik ve duygusal zeka düzeyleri açısından farklı duyguları tanıma becerilerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca bu farklılıkların normal işiten profesyonel sporcularla, normal işiten sedanter bireylerle ve işitme engelli sedanterlerle karşılaştırmaları yapılmıştır. Araştırma; Bulgular, Sonuç ve Kaynakça kısımlarından oluşmaktadır.

3.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Türkiye’de bulunan işitme engelli olan ve dövüş sporlarında milli olan bireyler, işitme engelli sedanter bireyler, normal duyan ve dövüş sporlarında milli olan bireyler ve normal duyan sedanter bireyler oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklem grubunu; 18-24 Temmuz 2016 tarihinde Samsun ilinde düzenlenen İşitme Engelliler Dünya Şampiyonasına katılmış olan ve dövüş sporlarında mücadele eden toplam 64 milli sporcu ($X_{\text{yaş}}=26,15\pm 2,86$), İzmir Karşıyaka İşitme Engelliler Dayanışma Derneğine üye olan 55 sedanter işitme engelli sedanter birey ($X_{\text{yaş}}=28,76\pm 4,23$), normal duyan milli sporcuların örneklem grubunu Kütahya-Afyon-Eskişehir ve İzmir illerinde ikamet eden ve dövüş sporlarında en az 2 yıl milli düzeyde mücadele etmiş 60 milli sporcu ($X_{\text{yaş}}=24,25\pm 1,24$) oluşturmuştur. Son olarak sedanter normal bireylerin örneklem grubunu da son 2 yıldır düzenli olarak spor yapmayan 52 birey oluşturmuştur ($X_{\text{yaş}}=21,36\pm 2,12$). Seçilen tüm örneklem kolayda örnekleme yöntemine göre seçilmiştir.

Şekil 3.1. Örneklem Grupları ve P-A-P sistemi içerisindeki yerleri

3.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı dört bölümden oluşmaktadır.

3.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Birinci bölümde katılımcıların kulaklarının yüzde kaç duyup duymadıkları, işitme engeli ile ilgili herhangi bir eğitim alıp almadıkları, işitme engelinin doğuştan olup olmadığı gibi engellilere yönelik sorular sorulmuştur. Bu soruların engelli olmayan bireyler tarafından doldurulması istenmemiştir. Ayrıca yaş, cinsiyet tüm örneklem grubu için; millilik yaşı ve spor dalı gibi sporlarda milli sporculara yönelik olarak hazırlanan sorulardır.

3.2.2. 5 Faktör Kişilik Envanteri Kısa Form (5FKE-KF)

5 Faktör Kişilik Envanteri, kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Somer, Tatar ve Korkmaz (2001) tarafından geliştirilmiş ve Tatar (2005) tarafından kısa formunun geçerliği ve güvenilirliği gösterilmiştir (177, 192). Envanter kişilik özelliklerini, beş temel kişilik boyutu (beş faktör) ile değerlendirmektedir. Envanterde, “Dışadönüklük” faktörünü sorgulayan 14, “Yumuşak başlılık” faktörünü sorgulayan 16, “Öz Denetim” faktörünü sorgulayan 17, “Duygusal Tutarsızlık” faktörünü sorgulayan 15, “Gelişime Açıklık” faktörünü sorgulayan 14 madde bulunmaktadır. Ayrıca envanter, kişilerin formdaki maddelerini sosyal olarak istenen beğenilen yönde çarpıtmaları ihtimalini ve kişilik değerlendirmesinden daha çok envanteri doldurma eğilimlerini değerlendirmek üzere “sosyal istenirlik” boyutuna ait 6 madde ile kişilerin envanteri gelişi güzel doldurmalarını değerlendirmek üzere de 3 tane kontrol maddesi içermektedir. Bu maddeler, kişinin kendi kendisini değerlendirdiği davranışsal, duygusal ve düşünsel özellikleri ifade eden mümkün olduğunca kısa yapılardır. Envanter maddeleri likert tipinde, Tamamen Uygun (TU), Biraz Uygun (BU), Kararsız (?), Pek Uygun Değil (PUD), Hiç Uygun Değil (HUD) olmak üzere 5 basamaklı 85 maddeden oluşmaktadır (192).

3.2.3. Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği

Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği ilk olarak Schutte ve arkadaşları (1998) tarafından 33 madde ve tek faktörlü yapı olarak geliştirilmiştir (169). Daha sonra ise Austin ve arkadaşları (2004) tarafından yeniden düzenlenmiş olan ölçek 33 maddenin 41 maddeye çıkarılmıştır (17). Ayrıca ölçeğin ilk versiyonundaki bazı maddeleri tersine çevirdikleri gibi yeni maddelerde ölçeğe eklemiştir. Ayrıca ölçeğin faktör yapısının da 3 faktörden meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir (18). Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ise Tatar ve arkadaşları (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir (191). Ölçek, 42 maddelik formunda üç faktörlü bir yapı ile sunulmuştur. Faktörler, iyimserlik / ruh halinin düzenlenmesi (optimism / mood regulation), duyguların kullanımı (utilizations of emotions) ve duyguların değerlendirilmesi (appraisal of emotions) olarak tanımlanmıştır (191). Verilerden elde edilen sonuçlar, ölçeğin üç faktörlü yapısı incelendiğinde hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, Austin ve arkadaşlarının (2004) sunduğu sonuçlar ile tutarlıdır (17, 191). Ölçeğin Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayısını bütünü için 0.82 olarak bulmuşlardır (Tatar). Austin ve arkadaşlarının (2004) elde ettikleri faktör analizi sonuçlarına uygun olarak alınan üç faktörün iç tutarlılık katsayılarını ise sırasıyla şu şekilde bulunmuştur (17): İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi 0,75, Duyguların Kullanımı 0,39 ve Duyguların Değerlendirilmesi 0,76. (119, 120). Ölçeğin bütünü için test-tekrar test güvenilirlik katsayısı bir hafta arayla ($n = 88$) $r = 0.49$, iki hafta arayla ($n = 85$) $r = 0.56$ olarak bulunmuştur (120).

3.2.4. SuberLap 5 ile Dizayn Edilen POFA (Pictures of Facial Affect) testi

Elli yıldan fazla bir süredir, psikologlar yüz ifadesi ve duygular arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Bir yüzü görerek ne gibi duygular değerlendirilir? Bu kararlar ne kadar güvenilir? Yüzlerdeki duyguların kararları ne kadar etkilenmektedir? Çocuklar hangi yaşlarda duyguların yüz ifadelerine hükmedebilir? Farklı kültürlerden insanlar yüz ifadelerini farklı şekilde yorumlar mı?

Bu soruların gözden geçirilmesi Ekman, Friesen ve Ellsworth (1972) 'in yaptığı çalışmada bulunabilir (64). Yakın geçmişte yapılan çalışmalar, duyguların değerlendirilmesinde kişilik farklılıklarının sorgulanmasını ve beyin hemisferinin lateralisinden yüzlerin duygularının değerlendirilmesiyle ilgili sorularını ele almıştır.

Yüzdeki diğer bir ilgi ifadesi, yüz ifadelerinden duyguların doğru şekilde yorumlanmasını öğretmektedir. Ekman ve Ekman Friesen (1975), yüz ifadelerinden gelen duygusal tepkilerin değerlendirilmesine yönelik becerilerini arttırmak isteyenlere yardımcı olmak için tasarlanmış kapsamlı bir metin yayınladı (64).

Tüm bu araştırma ve eğitime en büyük engel, farklı duyguları ifade eden farklı insanların kapsamlı bir fotoğraf kümesinin bulunmamasıydı ve bu da araştırmacılar arasında yüksek teknik kalitedeki resimlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Frois-Wittman (1930) halen kullanılan bir dizi fotoğraf çekti. Ne yazık ki fotoğraflar bir kişiye aittir ve eksiklikleri vardır. Daha yeni olan Lightfoot Serisi aynı kusura sahipti. Her iki seride de başarısız birçok fotoğrafların olduğu birçok çalışmada araştırmacılarca eleştirildi.

POFA'nın içerisinde ki mevcut 110 fotoğraf tablosu daha önceki çabaların sınırlamalarını aşmak için ciddi bir girişim teşkil etmiştir. Işıklandırma ve fotoğrafçılıkta mevcut en iyi teknolojinin yardımıyla altı duygudan birini ifade etmeye çalışırken bir düzineden fazla kişi fotoğraflanmıştır. Yüzlerce fotoğraf, ifade edilen duygu hakkında izleyiciler arasında tutarlı bir fikir birliği sağlanması için birkaç yıllık bir dönem boyunca incelendi. Sonuç, olarak POFA ortaya çıktı.

Fotoğrafların Geliştirilmesi Aşaması

Karakteristik yüz ifadelerini ürettikleri inanılan altı duygu çalışma için seçildi. Bunlar: mutluluk, üzüntü, korku, kızgınlık, tiksinti ve sürprizdi. Denekler çeşitli yüz ifadeleri ile ilişkili farklı yüz kaslarını hafifletmeleri veya rahatlatmaları konusunda eğitildi. Genellikle pozlar belirli kasları harekete geçirmek yerine belirli bir duygu uyandırıldıktan sonra çekildi.

Yüzlerce fotoğraf çekildikten sonra, mevcut küme, çeşitli resimlerin kararlı tutarlılığını ölçen deneysel araştırmalara dayanarak seçildi. Son derece tutarlı yargılara yol açan ve araştırmacıların yüz ifadesi efektif kuramına uyan fotoğraf grafikleri nihayetinde altı duygu için 14 poz veren bir sette yer aldı.

Güvenilirlik Çalışmaları

Yazarların en çok üzerinde durdukları altı duyguyu ifade eden her kişinin resimleri, gözlemci gruplarına gösterildi. Her bir fotoğraf için altı duygu kelimesinden hangisinin en iyi tanımlandığı değerlendirildi. Yargılama usulünde iki farklılığın olduğu ve normların farklı olarak hesaplandığı görülmüştür. İki

prosedürün olmasının nedeni, bu setteki fotoğraflar arasında karşılaştırılabilir normatif veriler sunmak içindir. Her iki prosedür sonucu da birbiriyle örtüşmüştür ve ortaya POFA çıktı. POFA 6 farklı duygu ifadesi içeren 35 mm boyutunda siyah beyaz 110 dijital fotoğrafın olduğu bir resim serisidir.

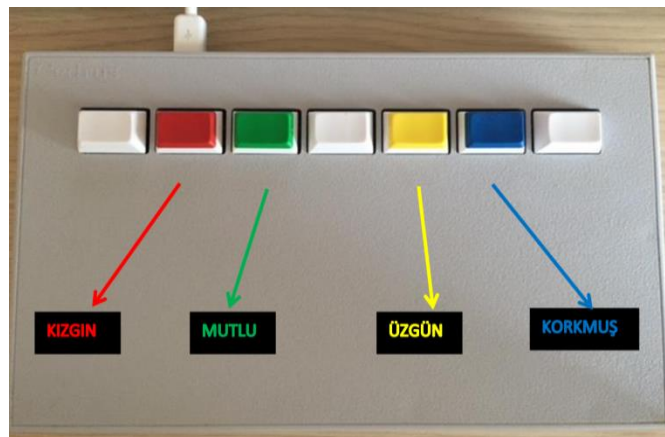
POFA'nın fotoğrafları SuperLab 5 yazılım programı kullanılarak deneysel simülasyon hazırlanmıştır. SuperLab hem Macintosh hem de Windows platformlarında bulunan, katılımcıların bilişsel psikolojideki klasik çalışmaları öğrenmelerini sağlayan bir yazılım paketidir. Bu yazılımın çeşitli potansiyel pedagojik kullanımları vardır. Örneğin, öğrencilerin, deneylere katılım yoluyla, ders kitaplarında tartışılan olguları yaşamalarına izin vermek için Bilişsel Psikoloji derslerinde kullanılabilir. Pakette bir CD-ROM ve CD-ROM'da bulunan deneylerin kısa açıklamalarını içeren bir ders kitabı tarzı el kitabı bulunmaktadır. Yazılımın Windows sürümü, bilişsel psikolojide etkili çalışmaların çoğaltılmasına yönelik 21 adet hazır çalıştırma denemesi içermektedir. Deneyler yapılırken yazılımın kullanımı kolaydır ve diğer Windows uygulamaları gibi çalışır. Dosyalar, her deneme için ayrı klasörlerde bulunur.

Çalışmada ayrıca SuperLab 5 programına uygun olarak çalışan Tepki pedi (Response Pad) kullanılmıştır. Bu çalışma için RB-740 tepki pedi kullanılmıştır; likert ölçeğine uygun en popüler ve genel amaçlı model olan RB-740, evet / hayır ve diğer deney türleri için en uygun olan 7 yan yana dizilmiş anahtar yüzüne sahip bir tepki pedidir. RB Serisi tepki pedi, 2-3 milisaniye tepki süresi çözünürlüğü sunar. Buna karşılık, USB klavyelerin çözünürlüğü yaklaşık 10 ila 12 milisaniyedir ve PS2 klavyelerini kullanan bilgisayarlar 20 ila 35 milisaniye arasında bir çözünürlüğe sahiptir. Yani SuperLab 5 içerisinde sunulan klavye özelliğine göre RB tepki pedleri çok daha hassas ve ulaşılmak istenen amaca hizmet eder. RB bize değiştirilebilir anahtar yüzleri sunmaktadır. 4 adet farklı renkte (kırmızı, mavi, yeşil, sarı) sunulan değiştirilebilir anahtar yüzler RB-740 serisi üzerine istenilen yerlere takılabilmektedir.

3.3. Araştırma Tekniği Ve Protokol

Araştırmaya katılan işitme engelli bireylere anket formalarını net bir şekilde anlamaları bir işaret dili eğitmeninden yardım alınmıştır ve her bir soru mümkün

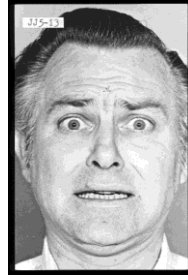
olduğunca işaret dili ile anlatılarak bireyin soruları işaretlemesi sağlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına ulaşmak için yukarıda sayılmış olan veri toplama araçları belirli bir test protokolüne göre dizayn edilmiştir. Buna göre POFA'nın içerisinde yer alan 110 fotoğraftan en belirgin duygular olan 4 duygu (mutluluk, korku, kızgın ve üzgün) kullanılmıştır. Spor ortamında en fazla karşılaşılan 4 duygunun seçilmesine spor bilimleri alanında çalışmakta olan 5 farklı akademisyenin ortak görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Spor ortamında bilindiği üzere en fazla mutluluk, korku, kızgınlık ve üzgün olma durumu vuku bulmaktadır. POFA'nın içerisinde bu duygulara ait toplam 63 fotoğraf bulunmaktadır. Bu 63 fotoğraf SuberLab programının içerisine yüklenerek öncelikle sistemin kendiliğinden random bir şekilde fotoğrafları sıralaması istenmiştir. Yazılımın random olarak belirlemiş olduğu fotoğraf sıralaması bir yere not edilerek; bir sonraki test bataryasında bu fotoğraf sıralaması kullanılmış böylece bütün örneklem grubuna fotoğraflar aynı sıra ile gösterilmiştir. Test bataryası başladığında ilk 12 sunuda katılımcının test boyunca neler yapması gerektiği ile ilgili bilgi verilmiştir. İlk sunuda katılımcıya teşekkür edilmiş ve test boyunca katılımcıya 67 adet farklı fotoğraf gösterileceği ve testin yaklaşık 3 dakika süreceği hatırlatılmıştır. 4 farklı duygu 4 farklı renk yani 4 farklı anahtar yüz ile belirtilmiştir. Katılımcılara kızgın olduğunu düşündüğünüz yüz ifadeleri için "Kırmızı" tuşa, mutlu olduklarını düşündükleri her bir yüz ifadesi için "Yeşil" tuşa, korktuğunu düşündükleri her bir yüz için "Mavi" tuşa, üzgün olduklarını düşündükleri yüzler için ise "Sarı" tuşa basmaları istenmiştir. Duygular ve anahtar yüzler aşağıda şekilde gösterildiği gibidir.

Şekil 3.2. Duygular ve Anahtar Yüzler

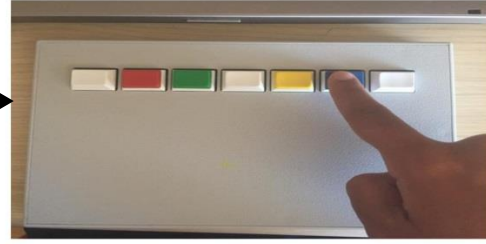
Bu renklerde genel itibari ile insanların renklerle olan ilişkileri göz önüne alınarak karar verilmeye çalışılmıştır. Bilindiği gibi kırmızı renk kızgınlığı temsil eder, yine sarı renkte soluk ve solgunluğu temsil etmektedir.

Katılımcıların bu renklerin hangi duyguya ait olduklarını ezberlemeleri istenmiştir. İlk 12 sunu boyunca katılımcılara herhangi bir zaman baskısı yapılmamıştır. Gerçek test başladığında ise katılımcılardan mümkün olduğunca hızlı bir şekilde yüz ifadeleri tanımlayarak doğru bir şekilde tuşlara basmaları istenmiştir. 12 sunum boyunca katılımcılara 4 farklı yüz ifadesi gösterilmiş ve sunumlardan sonra basmaları gereken tuş bir kez daha hatırlatılarak katılımcılardan renkleri ve duyguları ezberlemeleri istenmiştir.

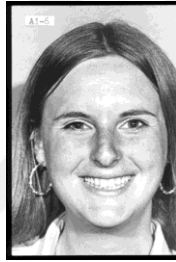

Korku

BİR ÖNCEKİ FOTOĞRAFTAKİ KİŞİNİN YÜZ İFADESİ
KORKUYDU O YÜZDEN **MAVİ** TUŞA BASMANIZ
GEREKİRDİ.

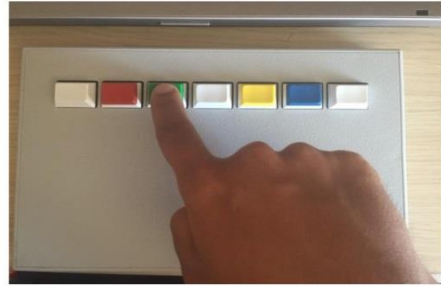

(Deneme 2 için herhangi bir tuşa basınız)

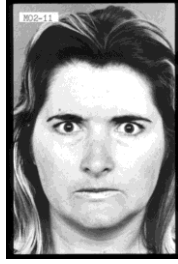

Mutlu

BİR ÖNCEKİ FOTOĞRAFTAKİ KİŞİNİN YÜZ İFADESİ
MUTLUYDU O YÜZDEN **YEŞİL** TUŞA BASMANIZ
GEREKİRDİ.

(Deneme 3 için herhangi bir tuşa basınız)

Kızgın

BİR ÖNCEKİ FOTOĞRAFTAKİ KİŞİNİN YÜZ İFADESİ
KIZGINDI O YÜZDEN **KIRMIZI** TUŞA BASMANIZ
GEREKİRDİ.

(Deneme 4 için herhangi bir tuşa basınız)

Üzgün

BİR ÖNCEKİ FOTOĞRAFTAKİ KİŞİNİN YÜZ İFADESİ
ÜZGÜNDÜ O YÜZDEN **SARI** TUŞA BASMANIZ GEREKİRDİ.

(Denemeyi bitirmek için herhangi bir tuşa basınız)

Yapılmış olan denemelerden sonra katılımcılara son bir sunu gösterilmiştir, denemenin sona ermiş olduğu bundan sonra gerçek test başlayacağı ve mümkün olduğunca hızlı bir şekilde fotoğrafları tanımlayarak karar vermeleri ve doğru tuşa basmaları istenmiştir. SuperLab 5 yazılım programı yukarıda da anlatıldığı gibi her bir katılımcı için farklı bir not defteri formatında sonuç raporu hazırlamıştır. Bu sonuç raporlarının içerisinde adayların fotoğraflara vermiş oldukları yanıtlar ve kaç saniye içerisinde tanımlayarak yanıt verdikleri eğer yanlış cevap vermiş iseler hangi duyguyla karıştırmış oldukları yer almaktadır.

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi Ve Analizi

Analiz sürecinin ilk aşamasında eksik değer (missing value) incelemesi yapılmıştır. Veri matrisinde uygulamada toplam 231 katılımcının 32 tanesinin ölçekteki maddelerin % 10'nundan daha fazlasını yanıtlamadıkları görülmüştür ve bu kişilere ait bilgiler veri setinden çıkartılmıştır. Bu işlemin arkasından veri matrisindeki madde dağılımlarında eksik değer oranı gözden geçirilmiş ve eksik değer oranının %5'in altında kaldığı gözlenmiş, regresyon atamam yöntemi kullanılarak eksik verilere atama yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda 219 katılımcı ile analize devam edilmiştir.

Analiz sürecinin ikinci aşamasında standartlaştırılmış puanı (Z.001) 3,29'dan büyük olan aykırı gözlemler 5FKE-KF ölçeği için 2 duygusal zeka ölçeği için de 3 adet gözlem univariate aykırı gözlem olduklarından veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca mahalonobis uzaklık (distance) değeri her bir alt boyut için ayrı ayrı değerlendirilmiştir 34,5'den büyük 5FKE-KF ölçeği için 10 duygusal zeka ölçeği için de 6 adet 16 aykırı gözlem daha veri setinden çıkartılmıştır.

Analiz sürecinin bir diğer aşamasında maddelerin univariate normal dağılım özelliklerine ne derece sahip oldukları eğiklik ve basıklık katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre 3'ten büyük eğiklik ve 10'dan büyük basıklık değerlerine rastlanmamıştır. Kline (1998) yapısal modellerde tahmin yöntemlerinin kullanıldığı Monte Carlo benzetim (simulation) çalışmalarına dayalı olarak, eğiklik endeksinin 3'ten, basıklık endeksinin ise 10'dan büyük olması durumunda değişkenlerin normal dağılım özelliği belirtmektedir (108). Hem 5FKE-KF için hem de duygusal zeka ölçeği için herhangi bir maddenin bu değerler dışında herhangi bir değer almadığı görülmektedir.

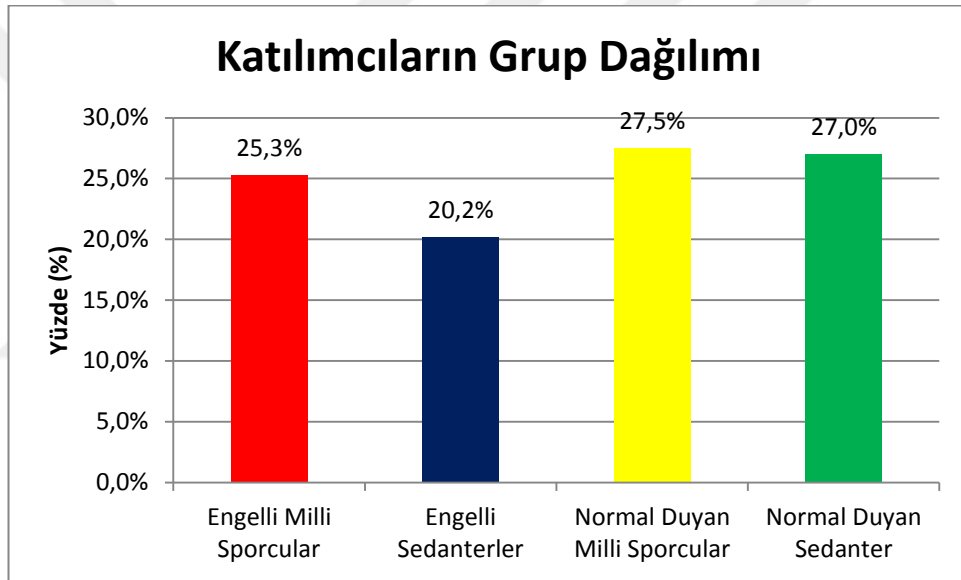
Bu analizlerin ardından hem katılımcıların demografik bilgilerini ortaya koymak amacıyla hem de hipotezleri test etmek için açıklayıcı ve tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerden faydalanılmıştır. Veriler Windows Excel'de düzenlenmiş ve SPSS 22.0 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Veri matrisinde Pearson korelasyon analizinden, Çoklu Regresyon analizinden ve Tek yönlü varyans analizlerinden faydalanılmış, ikinci aşama testi olarak ise Tukey-HSD testinden faydalanılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

4.1.1. Katılımcıların Grup Dağılımları

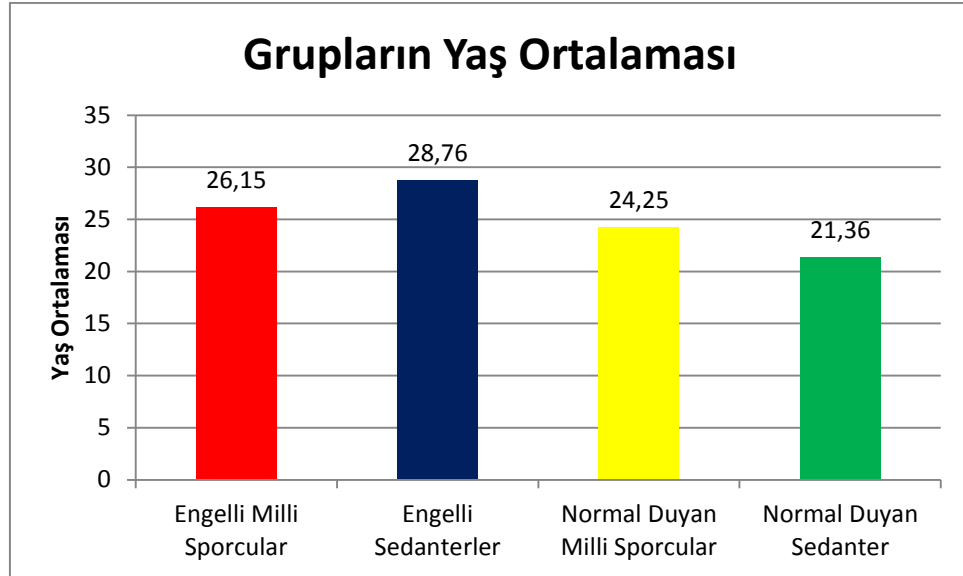
Grafik 4.1. de çalışmada yer alan katılımcıların hangi gruba dahil olduklarına yönelik dağılım yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre çalışmadaki %25,3'ü (N=45) engelli milli sporcu, katılımcıların %20,2'si engelli sedanterler (N=36), katılımcıların %27,5'inin (N=49) normal duyan milli sporcular ve %27,0'sinin (N=48) normal duyan sedanterler olmak üzere toplam 178 kişi olduğu anlaşılmaktadır. (Bak Grafik 4.1).

Grafik 4.1. Katılımcıların Grup Dağılımı

4.1.2. Katılımcıların Yaş Ortalamaları

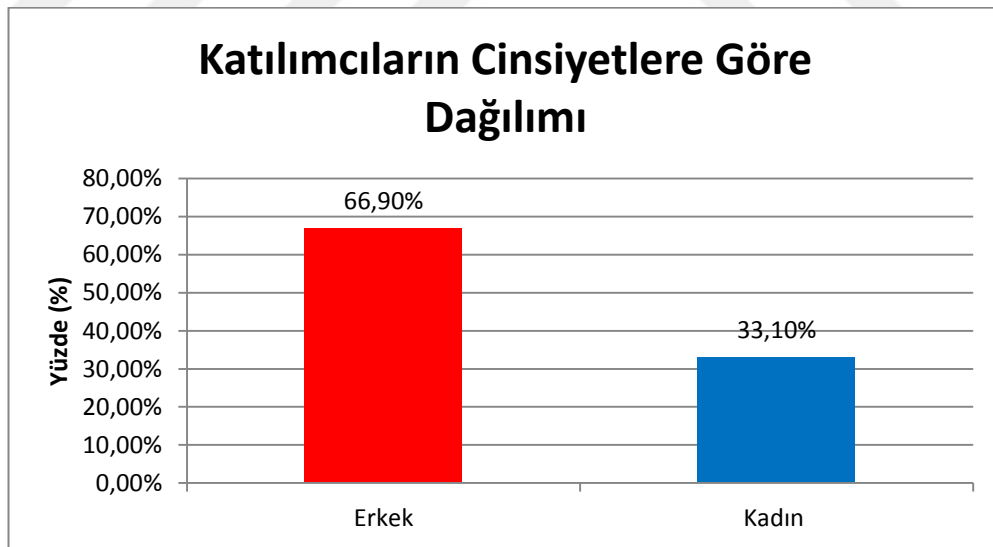
Grafik 4.2. de çalışmada yer alan katılımcıların yaş ortalamalarının dağılımı görülmektedir. Buna göre işitme engelli milli sporcuların yaş ortalaması $X_{yaş}=26,15\pm 2,86$ 'dır; engelli sedanterler de yaş ortalaması $X_{yaş}=28,76\pm 4,23$ iken, işitme engeli olmayan milli sporcuların yaş ortalaması $X_{yaş}=24,25\pm 1,24$ 'dir. Bununla birlikte sedanter normal bireylerin yaş ortalaması ise $X_{yaş}=21,36\pm 2,12$ olarak ortaya çıkmıştır. (Bak Grafik 4.2).

Grafik 4.2. Katılımcıların Cinsiyetlerinin Dağılımı

4.1.3. Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Grafik 4.3. de çalışmada yer alan katılımcıların cinsiyetlerinin dağılımı yer almaktadır. Buna göre katılımcıların %33,10'u (N=59) kadın katılımcı %66,90'ı erkek (N=119) katılımcılardan oluşmaktadır (Bak Grafik 4.3).

Grafik 4.3. Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı

4.2. Hipotez 1: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlamaları Arasındaki Fark

Katılımcıların ait oldukları gruplara göre farklı duyguları tanımlama da herhangi önemli bir farkın olup olmadığını araştırmak için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde Tek-Yönlü Varyans analizi uygulandı ve ikinci aşama Tukey-HSD testi uygulanmıştır.

Tablo 4.1. Katılımcıların Farklı Duyguları Tanımlamaları Arasındaki Fark

	Grup	N	X	Standar S.	F	p	Fark
Toplam Doğru	Engelli Milli	45	52,2667	6,74335	22,901	0,000	1-2 / 1-4 / 2-3 / 2-4
	Engelli Sedanter	36	31,0000	17,83095			
	Normal Milli	49	47,8571	9,97706			
	Normal Sedanter	48	44,1250	12,20329			
Mutlu	Engelli Milli	45	16,8000	,40452	28,128	0,000	1-2 / 1-4 / 2-3 / 2-4
	Engelli Sedanter	36	9,5556	5,59819			
	Normal Milli	49	15,6735	2,98878			
	Normal Sedanter	48	14,4583	4,39515			
Üzgün	Engelli Milli	45	13,0667	2,26033	1,177	0,320	
	Engelli Sedanter	36	11,8889	13,00061			
	Normal Milli	49	11,4082	3,93128			
	Normal Sedanter	48	10,5417	3,85900			
Korkmuş	Engelli Milli	45	11,2667	2,75021	10,375	0,000	1-2 / 2-3 / 2-4
	Engelli Sedanter	36	6,3333	5,17135			
	Normal Milli	49	9,9184	3,45107			
	Normal Sedanter	48	9,1042	4,65508			
Kızgın	Engelli Milli	45	10,2667	2,91859	4,491	0,004	1-2 / 2-3
	Engelli Sedanter	36	7,8889	3,89709			
	Normal Milli	49	10,8571	4,01040			
	Normal Sedanter	48	10,0208	4,15902			

Tablo 4.1’de farklı gruplardaki katılımcıların farklı duyguları tanımadaki farklılıklar ortaya konulmuştur. Buna göre Engelli milli grubundaki katılımcılar

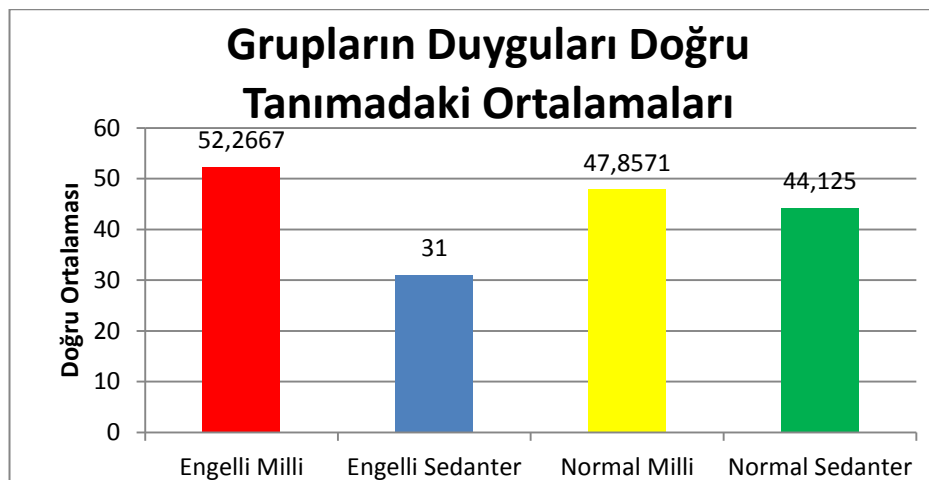
($X=52,2667\pm 6,74335$) duyguların tamamını tanıma noktasında hem engelli sedanterlere ($X=31,00\pm 17,83$) göre hem de normal duyan sedanterlere ($44,125\pm 12,20$) göre anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir ($F_{(3,174)}=22,901;p<0,05$). Ayrıca normal işiten milli sporcular ($X=14,4583\pm 4,39515$) engelli sedanterlere ($X=31,00\pm 17,83$) göre anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir.

Duyguları tek tek incelemek gerekirse; mutlu duygu durumu için tıpkı toplam duygu durumunda olduğu gibi Engelli milli grubundaki katılımcılar ($X=16,8000\pm 4,40452$) duyguların tamamını tanıma noktasında hem engelli sedanterlere ($X=9,5556\pm 5,59819$) göre hem de normal duyan sedanterlere ($14,4583\pm 4,39515$) göre anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir ($F_{(3,174)}=28,128;p<0,05$). Ayrıca normal işiten milli sporcular ($X=15,6735\pm 2,98878$) engelli sedanterlere ($X=9,5556\pm 5,59819$) göre anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir.

Üzgün duygu durumu için ise gruplar arasında herhangi anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($F_{(3,174)}=1,177;p>0,05$).

Korkma duygu durumunda engelli sedanter bireyler diğer bütün gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir. ($F_{(3,174)}=10,375;p<0,05$).

Kızgın duygu durumu için ise Engelli sedanter bireylerin elde etmiş oldukları ortalamalar ($X=7,8889\pm 3,89709$) hem engelli milli sporcuların ortalamalarından ($X=10,2667\pm 2,26033$) hem de normal işiten milli sporcuların ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişleridir ($F_{(3,174)}=4,491;p<0,05$).

Grafik 4.4. Grupların Duyguları Doğru Tanımadaki Ortalamaları

Katılımcıların gruplarına göre duyguların tamamını tanıma noktasındaki ortalamaları sıralandığında bu durumun sırasıyla Engelli Milli, Normal Milli, Normal Sedanter ve Engelli sedanter olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Bak Grafik 4.4).

4.3. Hipotez 2: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlarken Ki Tepki Hızları Arasındaki Fark

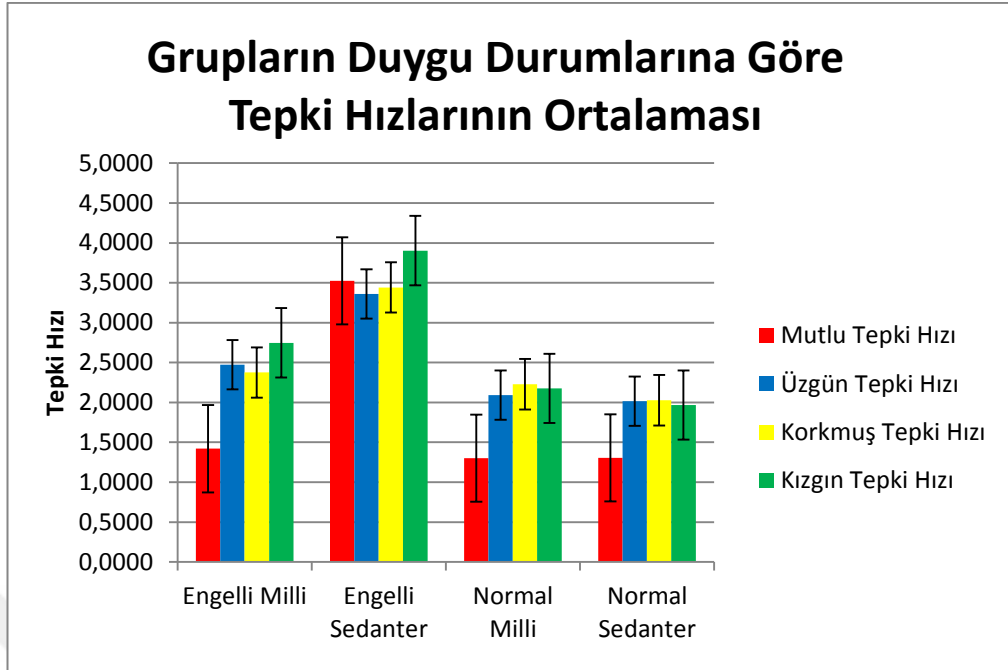
Farklı grupların farklı duyguları tanımlamalarken ki tepki hızları arasında önemli bir fark olup olmadığını araştırmak için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde Tek-Yönlü Varyans analizi uygulandı ve ikinci aşama testi için Tukey HSD uygulandı.

Tablo 4.2. Katılımcıların Farklı Duyguları Tanımadaki Tepki Hızları

	Grup	N	X	Standart S.	F	p	Fark
Mutlu Tepki Hızı	Engelli Milli	45	1,4196	,44775	22,901	0,000	1-2 / 2-3 /2-4
	Engelli Sedanter	36	3,5237	2,14418			
	Normal Milli	49	1,3018	,24890			
	Normal Sedanter	48	1,3045	,36069			
Üzgün Tepki Hızı	Engelli Milli	45	2,4727	,85556	28,128	0,000	1-2 / 2-3 /2-4
	Engelli Sedanter	36	3,3611	1,66311			
	Normal Milli	49	2,0930	,63910			
	Normal Sedanter	48	2,0151	,61277			
Korkmuş Tepki Hızı	Engelli Milli	45	2,3749	,92625	1,177	0,320	1-2 / 2-3 /2-4
	Engelli Sedanter	36	3,4419	1,79032			
	Normal Milli	49	2,2276	,78299			
	Normal Sedanter	48	2,0283	,81786			
Kızgın Tepki Hızı	Engelli Milli	45	2,7477	,80353	10,375	0,000	1-2 / 2-3 /2-4 / 1-4
	Engelli Sedanter	36	3,9035	2,17137			
	Normal Milli	49	2,1763	,75281			
	Normal Sedanter	48	1,9672	,72425			
Toplam Tepki Hızı	Engelli Milli	45	142,5259	39,03398	4,491	0,004	1-2 / 2-3 /2-4
	Engelli Sedanter	36	225,9367	113,80920			
	Normal Milli	49	123,2255	31,29772			
	Normal Sedanter	48	115,7885	32,83712			

Test sonuçlarına göre mutlu duygu durumuna verilen tepki hızı bakımından engelli sedanter bireyler ($X=3,5237\pm 2,14418$) diğer bütün gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir ($F_{(3,174)}=22,901;p<0,05$). Bu durum benzer şekilde üzgün, korkmuş ve toplam tepki hızlarında görülmüştür. Buna ek olarak kızgın duygu durumundaki tepki hızında da engelli milli sporcular ($X=2,7477\pm 0,80353$) sedanter normal işiten ($X=1,9672\pm 0,72425$) bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek ortalamalar elde etmişleridir ($F_{(3,174)}=10,375;p<0,05$).

Grupların hangi duyguyu daha önce tanımlamış oldukları arasındaki farkı tespit etmek için öncelikle Split File özelliğinden faydalanılarak gruplar birbirlerinde ayrılmıştır. Daha sonra tekrarlı ölçümlerde varyans analizi testinden (Repeated Measures) faydalanılmıştır. Tekrarlı ölçüm değişkenlerine 4 duygu durumunun tepki hızları atılmıştır. Yapılmış olan analizler sonucunda her grupta da duyguların tanımlanma hızları arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. (Sırasıyla; Engelli Milli: Wilks Lambda (λ)=,139, $F=86,703$; $p<,01$; Engelli Sedanter Wilks Lambda (λ)=,620, $F=6,752$; $p<,01$; Normal Milli Wilks Lambda (λ)=,279, $F=39,540$; $p<,01$; Normal Sedanter Wilks Lambda (λ)=,366, $F=25,956$; $p<,01$). Hangi duygu durumunun hangi duygu durumuna oranla daha hızlı tanımlandığını test etmek içinde Bağımlı Gruplarda t-testinden faydalanılmıştır. Buna göre engelli milli grubundaki bireyler mutlu duygu durumunu anlamlı bir şekilde diğer duygu durumlarına göre daha hızlı bir şekilde tanımlamışlardır ($p<0,05$). Ayrıca kızgın duygu durumunu da üzgün ve korkmuş duygu durumuna göre de anlamlı düzeyde daha az bir tepki hızıyla tanımlamışlardır ($p<0,05$) Yani kızgın duygu durumunu tanımlamada zorluk çekmişlerdir ($p<0,05$). Engelli sedanter grubundaki bireyler ise kızgın duygu durumunu diğer bütün duygu durumlarına göre daha geç bir şekilde algılamışlardır. Diğer duygu durumları arasında anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Normal milli sporcular mutlu duygu durumunu diğer bütün duygu durumlarına göre anlamlı düzeyde daha anlamlı bir şekilde hızlı tanımlamışlardır ($p<0,05$). Normal sedanter bireylerde tıpkı normal işiten milli sporcular gibi mutlu duygu durumunu anlamlı düzeyde daha yüksek ortalamalar elde ederek diğer duygulara göre daha hızlı tanımlamışlardır ($p<0,05$) (Bak Grafik 4.5).

Grafik 4.5. Grupların Duygu Durumlarına Göre Tepki Hızlarının Ortalaması

4.4. Hipotez 3: Farklı Grupların Kişilik Özellikleri Açısından Farkları

Farklı gruplara ait olan katılımcıların kişilik özellikleri açısından herhangi bir farklılık olup olmadığını görebilmek amacıyla $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde One-Way ANOVA testi uygulandı.

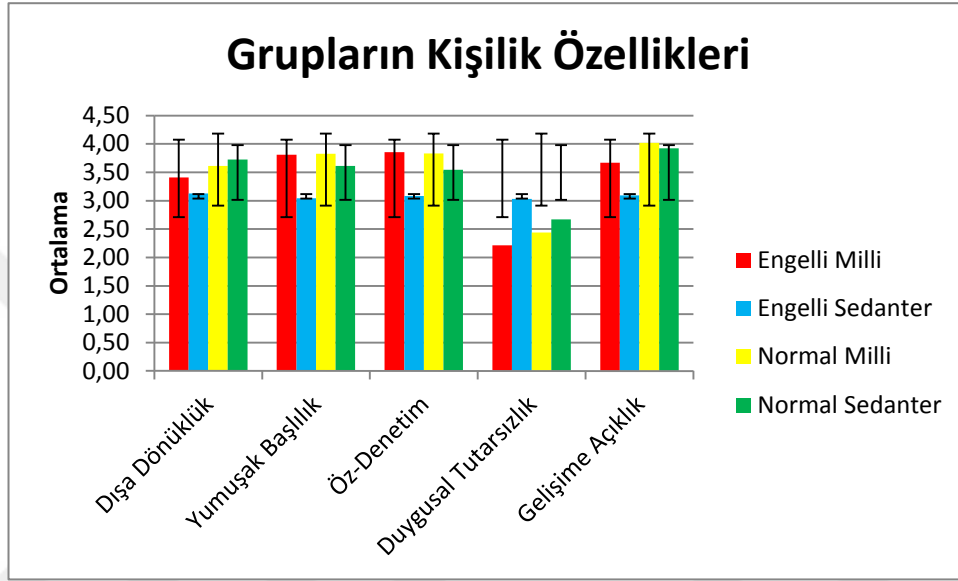
Tablo 4.3. Katılımcıların Kişilik Özellikleri Arasındaki Farklar

	Grup	N	X	Standart S.	F	p	Fark
Dışadönüklük / İçedönüklük	Engelli Milli	45	3,409524	,4617563	11,495	0,000	1-4 / 2-3 / 2-4 /
	Engelli Sedanter	36	3,126984	,5287951			
	Normal Milli	49	3,609944	,4830936			
	Normal Sedanter	48	3,725557	,5058212			
Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik	Engelli Milli	45	3,808333	,5526923	18,618	0,000	1-2 / 2-3 / 2-4 /
	Engelli Sedanter	36	3,041667	,1817573			
	Normal Milli	49	3,824734	,5568858			
	Normal Sedanter	48	3,610264	,6404476			
Öz-Denetim/Sorumluluk	Engelli Milli	45	3,854902	,4045588	24,029	0,000	1-2 / 1-4 / 2-3 / 2-4 / 3-4
	Engelli Sedanter	36	3,084967	,3094953			
	Normal Milli	49	3,834543	,4207709			
	Normal Sedanter	48	3,546408	,6162395			
Duygusal Tutarsızlık	Engelli Milli	45	2,213333	,6666061	10,772	0,000	1-2 / 1-4 / 2-3
	Engelli Sedanter	36	3,029630	,6156570			
	Normal Milli	49	2,439497	,7597574			
	Normal Sedanter	48	2,671127	,6248845			
Gelişime Açıklık	Engelli Milli	45	3,671429	,3981054	41,474	0,000	1-2 / 1-3 / 1-4 / 2-3 / 2-4
	Engelli Sedanter	36	3,095238	,3581618			
	Normal Milli	49	4,016574	,4070452			
	Normal Sedanter	48	3,924901	,4430940			

Yapılan analizler sonucunda dışadönüklük / içedönüklük alt boyutunda normal sedanter bireyler ($X=3,725557\pm,50582$) hem engelli sedanter ($X=3,12698\pm,52879$) bireyler hem de engelli milli sporculara ($X=3,40952\pm,46175$) oranla anlamlı düzeyde daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. (Bak. Tablo 8).

Yumuşak başlılık boyutunda ise engelli sedanter bireyler diğer bütün gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir ($p<0,05$). Yine benzer şekilde öz denetim alt boyutunda da aynı durum söz konusu olmuştur ($p<0,05$).

Ayrıca buna ek olarak; Engelli milli sporcular ($X=3,85490\pm,40455$) normal sedanterlere ($X=3,54640\pm,61623$) oranla anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişler ($F_{(3,174)}=24,029;p<0,05$). Aynı benzer sonuçlar gelişime açıklık alt boyutunda da ortaya çıkmış fakat burada normal milli sporcular ($X=4,01657\pm,40704$) engelli milli sporculara ($X=3,67142\pm,39810$) oranla daha gelişime açık oldukları gözlemlenmiştir ($F_{(3,174)}=41,474;p<0,05$). (Bak Grafik 4.6).

Grafik 4.6. Grupların Kişilik Özellikleri

4.5. Hipotez 4: Farklı Grupların Duygusal Zeka Düzeyleri Açısından Farkları

Farklı gruplara ait olan katılımcıların duygusal zeka düzeyleri açısından herhangi bir farklılık olup olmadığını görebilmek amacıyla $\alpha= 0.05$ anlamlılık düzeyinde One-Way ANOVA testi uygulandı.

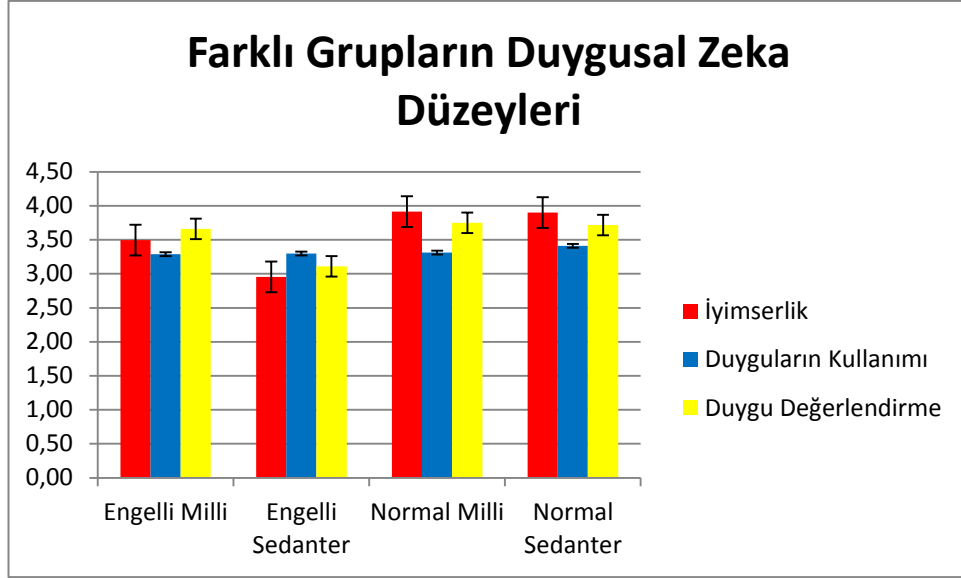
Tablo 4.4. Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki Farklar

	Grup	N	X	Standart S.	F	p	Fark
İyimserlik	Engelli Milli	45	3,494444	,7401286	22,437	0,000	1-2 / 1-3 / 1-4 / 2-3 / 2-4 /
	Engelli Sedanter	36	2,953704	,4348163			
	Normal Milli	49	3,913150	,6453622			
	Normal Sedanter	48	3,900224	,5262734			
Duyguların Kullanımı	Engelli Milli	45	3,288889	,4706003	0,583	0,627	
	Engelli Sedanter	36	3,296296	,3885486			
	Normal Milli	49	3,311150	,5260535			
	Normal Sedanter	48	3,411099	,5919167			
Duygu Değerlendirme	Engelli Milli	45	3,660000	,6110349	10,731	0,000	1-2 / 2-3 / 2-4
	Engelli Sedanter	36	3,111111	,4445079			
	Normal Milli	49	3,748108	,6271030			
	Normal Sedanter	48	3,718319	,5551890			

Tablodaki sonuçlar incelendiğinde: iyimserlik alt boyutunda engelli sedanter bireyler diğer bütün gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir ($p < 0,05$). Ayrıca engelli milli sporcular anlamlı düzeyde hem normal milli sporculara göre hem de normal sedanterlere göre düşük ortalamalar elde etmişlerdir ($p < 0,05$).

Duyguların kullanımı alt boyutunda ise hiçbir grup hiçbir diğer gruba anlamlı bir şekilde fark oluşturmamıştır ($F_{(3,174)} = 0,583; p > 0,05$).

Duygu değerlendirme alt boyutunda ise engelli sedanterler diğer bütün tüm gruplara oranla anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir ($F_{(3,174)} = 10,731; p < 0,05$) (Bak. Grafik 4.7).

Grafik 4.7. Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki Farklar

4.6. Hipotez 5: Katılımcıların Farklı Duyguları Benzer Duygular İle Karıştırıp Karıştırmama Durumları

Katılımcıların farklı duyguları benzer duygularla mı karıştırdıkları, karıştırıyorlarsa hangi duygularla karıştırdıklarını anlamak için öncelikle her duygu durumundaki fotoğraflar gruplandırılmıştır. Ardından her duygu durumunda en fazla yanlış olarak seçilmiş 4 fotoğraf alınarak bu duyguların hangi duygularla karıştırıldığı her bir fotoğraf için ayrı ayrı yapılmış olan Ki-kare testi ile analiz edildi. Aşağıdaki tabloda her duygu durumunda en fazla karıştırılan 4 fotoğraf ve hangi duygu durumu ile karıştırıldığı tablosu bulunmaktadır.

Tablo 4.5. Engelli Milli Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

Foto Numarası	Gerçek Duygu	Karıştırılan Duygu	Kaç Kez Karıştırıldığı / Toplam Katılımcı
101	Mutlu	Kızgın	18/178
29	Mutlu	Kızgın	17/178
66	Mutlu	Kızgın	17/178
57	Mutlu	Korkmuş	17/178
103	Üzgün	Kızgın	64/178
102	Üzgün	Korkmuş	64/178
75	Üzgün	Korkmuş	46/178
8	Üzgün	Korkmuş	45/178
68	Korkmuş	Üzgün	68/178
16	Korkmuş	Üzgün	41/178
78	Korkmuş	Üzgün	41/178
17	Korkmuş	Üzgün	39/178
10	Kızgın	Üzgün	82/178
53	Kızgın	Korkmuş	70/178
38	Kızgın	Korkmuş	64/178
30	Kızgın	Üzgün	46/178

4 mutlu duygu durumuna ait fotoğrafta katılımcılar toplamda 69 kez farklı bir duygu ile karıştırmışlardır. Bunlardan sadece bir tanesi korkmuş duygu durumu ile karıştırılırken diğer üç tanesi kızgın duygu durumu ile karıştırılmıştır. 4 üzgün duygu durumuna ait fotoğraf toplamda 219 kez karıştırılmıştır. Üzgün duygu durumu ise en fazla korkmuş duygu durumu ile karşılaştırılmıştır. Korkmuş duygu durumu ise 4 fotoğrafta toplamda 189 kez karıştırılmıştır ve 4 fotoğrafın tamamında üzgün duygu durumu ile karıştırılmıştır. Kızgın duygu durumu ise 262 karıştırılma ile en zor şekilde tanımlanabilen duygu durumu olmuştur. Kızgın duygu durumuna ait en fazla karıştırılan 4 fotoğraf ise üzgün ve korkmuş duygu durumları ile karıştırılmışlardır. Bu dört duygu durumuna ait olan 4'er fotoğraf karıştırılmış oldukları duygular yönünde diğer 2 duyguya göre anlamlı düzeyde yüksek bir karıştırılma oranına sahiptir ($p<0,05$).

4.7. Hipotez 6: Farklı Grupların Kişilik Özellikleri İle Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

Farklı grupların kişilik özellikleri ile farklı duyguları tanımlamaları arasındaki ilişkiyi araştırmak için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Her bir grup için bu korelasyon analizi ayrı ayrı yapılmıştır.

Tablo 4.6. Engelli Milli Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Kızgın	Toplam
Dışadönüklük / İçedönüklük	,527** p=,000	,235 p=,121	,215 p=,156	,322* p=,031	,180 p=,237
Yumuşak başlılık/ Geçimlilik	,492** p=,000	,246 p=,104	,360* p=,015	,249 p=,099	,516** p=,000
Özdenetim / Sorumluluk	,456** p=,002	,274 p=,069	,385** p=,009	,010 p=,949	,423** p=,004
Duygusal Tutarsızlık	-,226 p=,136	-,595** p=,000	-,361* p=,015	-,238 p=,116	-,348* p=,019
Gelişime Açıklık	,581** p=,000	,366* p=,013	,642** p=,000	,362* p=,015	,685** p=,000

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda engelli milli grubunda mutlu duygu durumunu tanıma ortalaması arttıkça dışadönüklük ($r=,527;p<0,01$), yumuşak başlılık ($r=,492;p<0,01$) ve gelişime açıklık ($r=,581;p<0,01$) kişilik özelliklerinde artışlar söz konusu olmuştur. Üzgün duygu durumunu tanıma arttıkça ise duygusal tutarsızlıkta azalmalar meydana gelmiştir ($r=-,595;p<0,01$) ayrıca gelişime açıklık kişilik özelliğinde artışlar meydana gelmiştir ($r=,366;p<0,05$). Korkmuş duygu durumunda ise duyguyu tanıma yetisi arttıkça yumuşak başlılık kişilik özelliğinde artış ($r=,360;p<0,05$), özdenetim kişilik özelliğinde artış ($r=,385;p<0,01$), duygusal tutarsızlıkta azalış ($r=-,361;p<0,05$) ve gelişime açıklık kişilik özelliğinde artışlar meydana ($r=,642;p<0,01$) gelmiştir. Kızgın duygu durumunu tanıma arttıkça ise dışadönüklük ($r=,322;p<0,05$) ve gelişime açıklık ($r=,362;p<0,05$) artmıştır. Tüm duyguların toplam tanıma noktasında ise duygu durumlarını tanıma yetisi arttıkça yumuşak başlılık ($r=,516;p<0,01$) özdenetim ($r=,423;p<0,01$) ve gelişime açıklık ($r=,685;p<0,01$) artmış fakat duygusal tutarsızlık azalmıştır ($r=-,685;p<0,01$).

Tablo 4.7. Engelli Sedanter Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Kızgın	Toplam
Dışadönüklük / İçedönüklük	,240 p=,150	-,438** p=,007	,414* p=,010	,308 p=,067	,335* p=,004
Yumuşak başlılık/ Geçimlilik	,847** p=,000	,098 p=,566	,882** p=,000	,632** p=,000	,886** p=,000
Özdenetim / Sorumluluk	,368* p=,027	-,140 p=,394	,490** p=,002	,565** p=,000	,502** p=,002
Duygusal Tutarsızlık	,393* p=,017	-,297 p=,080	,492** p=,000	,490** p=,002	,464** p=,004
Gelişime Açıklık	-,800 p=,609	-,452** p=,000	-,092 p=,591	-,090 p=,595	-,110 p=,494

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda engelli sedanter grubunda mutlu duygu durumunu tanıma ortalaması arttıkça yumuşak başlılık ($r=,847;p<0,01$), özdenetim/sorumluluk ($r=,368;p<0,05$) ve duygusal tutarsızlık ($r=,393;p<0,05$) kişilik özelliklerinde artışlar söz konusu olmuştur. Üzgün duygu durumunu tanıma arttıkça ise dışadönüklük kişilik özelliği azalmıştır ($r=-,438;p<0,01$) aynı şekilde gelişime açıklık kişilik özelliğinde de azalmalar meydana gelmiştir ($r=-,452;p<0,01$). Korkmuş duygu durumunda ise duyguyu tanıma yetisi arttıkça dışadönüklük ($r=-,414;p<0,05$), yumuşak başlılık ($r=-,882;p<0,01$), özdenetim ($r=,490;p<0,01$) ve duygusal tutarsızlık ($r=,492;p<0,01$) artmıştır. Kızgın duygu durumu tanıma yetisi arttıkça yumuşak başlılık, özdenetim ve duygusal tutarsızlık alt boyutlarında da artışlar meydana gelmiştir. Tüm duyguların toplam tanıma noktasında ise duygu durumlarını tanıma yetisi arttıkça yumuşak başlılık ($r=,886;p<0,01$) özdenetim ($r=,502;p<0,01$), dışadönüklük ($r=,335;p<0,05$) ve duygusal tutarsızlık kişilik özelliklerinde artışlar meydana gelmiştir.

Tablo 4.8. Normal İşiten Milli Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Kızgın	Toplam
Dışadönüklük / İçedönüklük	-,071 p=,627	,148 p=,309	,000 p=-,998	,120 p=,412	,085 p=,559
Yumuşak başlılık/ Geçimlilik	,095 p=,518	,160 p=,271	-,069 p=,638	,065 p=,658	,094 p=,521
Özdenetim / Sorumluluk	-,159 p=,274	,096 p=,511	-,140 p=,337	-,042 p=,776	-,075 p=,608
Duygusal Tutarsızlık	,111 p=,448	-,147 p=,312	-,013 p=,930	-,157 p=,279	-,093 p=,527
Gelişime Açıklık	,185 p=,203	,507** p=,000	,290* p=,040	,295* p=,039	,474** p=,000

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda normal işiten milli grubundaki katılımcıların gelişime açıklık kişilik özelliği arttıkça mutluluk duygu durumu hariç diğer bütün duygu durumunda ve toplam duygu tanıma yetisinde anlamlı şekilde artışlar meydana gelmiştir (p<0,05).

Tablo 4.9. Normal Sedanter Grubundaki Katılımcıların Kişilik Özelliklerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Kızgın	Toplam
Dışadönüklük / İçedönüklük	-,078 p=,597	-,059 p=,689	,090 p=,543	,151 p=,303	,039 p=,792
Yumuşak başlılık/ Geçimlilik	,102 p=,489	,316* p=,0289	,127 p=,389	-,060 p=,684	,164 p=,263
Özdenetim / Sorumluluk	,001 p=,995	-,070 p=,636	,014 p=,922	,004 p=,976	-,015 p=,920
Duygusal Tutarsızlık	,047 p=,752	-,116 p=,434	,112 p=,449	,166 p=,259	,080 p=,591
Gelişime Açıklık	-,186 p=,205	,084 p=,570	-,019 p=,899	-,115 p=,436	-,087 p=,557

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda normal sedanter bireylerde yumuşak başlılık kişilik özelliği arttıkça üzgün duygu durumunu tanıma yetisi anlamlı bir şekilde artmıştır (r=,316;p<0,05) Bunun ilişki dışında herhangi anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

4.8. Hipotez 7: Farklı Grupların Duygusal Zeka Düzeyleri İle Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişki

Farklı grupların kişilik özellikleri ile farklı duyguları tanımlamaları arasındaki ilişkiyi araştırmak için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Her bir grup için bu korelasyon analizi ayrı ayrı yapılmıştır.

Tablo 4.10. Engelli Milli Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamada Ki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Kızgın	Toplam
İyimserlik	,433** p=,003	,204 p=,179	,461** p=,001	,208 p=,169	,403** p=,006
Duyguların Kullanımı	,191 p=,209	,046 p=,766	-,298* p=,047	-,272 p=,070	-,061 p=,692
Duygu Değerlendirme	,684** p=,000	,313* p=,036	,153 p=,317	,094 p=,539	,494** p=,001

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda engelli milli sporcuların duygusal zeka alt boyutlarından iyimserlik alt boyutuna ait ortalamalar arttıkça mutlu ($r=,433;p<0,01$) ve korkmuş ($r=,461;p<0,01$) duygu durumunu tanımadaki becerileri artmaktadır. Bunun yanında duyguların kullanımı alt boyutu arttıkça korkmuş duygu durumunu tanıma noktasında katılımcılar daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir ($r=-,298;p<0,05$). Duygu değerlendirme alt boyutunun ortalamaları da arttıkça mutlu ($r=,684;p<0,01$) ve üzgün ($r=,313;p<0,05$) duygu durumlarını tanıma beceresi anlamlı düzeyde artmıştır.

Tablo 4.11. Engelli Sedanter Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Kızgın	Toplam
İyimserlik	-,212 p=,214	-,023 p=,895	-,145 p=,397	-,402* p=,015	-,242 p=,155
Duyguların Kullanımı	,097 p=,572	,033 p=,848	-,022 p=,898	,475** p=,003	,126 p=,462
Duygu Değerlendirme	,572** p=,000	,301 p=,075	,386* p=,020	,700** p=,000	,549** p=,001

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda engelli sedanterlerin duygusal zeka alt boyutlarından iyimserlik alt boyutuna ait ortalamalar arttıkça kızgın ($r=-,402;p<0,05$) duygu durumunu tanımada azalmalar meydana gelmiştir. Duyguların kullanımı alt boyutunda ise bu alt boyuta özgü ortalamalar arttıkça kızgın ($r=,475;p<0,05$) duygu durumunu tanımlamada artışlar söz konusu olmuştur. Duygu değerlendirme alt boyutu için ise üzgün duygu durumu haricindeki diğer bütün alt boyutlar ile aralarında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki ortaya konulmuştur

Tablo 4.12. Normal Milli Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Düzgün	Toplam
İyimserlik	,059 p=,688	,213 p=,142	,151 p=,300	,202 p=,164	,235 p=,104
Duyguların Kullanımı	,260 p=,071	,250 p=,083	,139 p=,342	,242 p=,094	,322* p=,024
Duygu Değerlendirme	-,029 p=,841	,171 p=,240	,083 p=,569	,177 p=,223	,159 p=,276

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda normal işiten milli sporcuların sadece toplam duygu tanımlama becerileri arttıkça duyguların kullanımı alt boyutunda anlamlı artışlar söz konusudur ($r=,322;p<0,05$).

Tablo 4.13. Normal Sedanter Grubundaki Katılımcıların Duygusal Zeka Düzeylerinin Farklı Duyguları Tanımlamadaki İlişkisi

	Mutlu	Üzgün	Korkmuş	Düzgün	Toplam
İyimserlik	,361* p=,012	,274 p=,059	,063 p=,669	,096 p=,515	,274 p=,060
Duyguların Kullanımı	,068 p=,646	,294* p=,042	,025 p=,867	,181 p=,219	,189 p=,199
Duygu Değerlendirme	,175 p=,235	,280 p=,054	,052 p=,725	,121 p=,415	,212 p=,147

** p<0,01 *p<0,05

Yapılan analiz sonucunda normal sedanter sporcuların duygusal zeka alt boyutlarından iyimserlik alt boyutuna ait ortalamalar arttıkça mutlu ($r=,361;p<0,01$) duygu durumunu tanımadaki becerileri artmaktadır. Bunun yanında duyguların kullanımı alt boyutu arttıkça üzgün duygu durumunu tanıma noktasında katılımcılar

daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir ($r=,294;p<0,05$).

4.9. Hipotez 8: Farklı Grupların Duyguları Tanıma Noktasında Kişilik Ve Duygusal Zekanın Etkisi.

Katılımcı grupların duyguların tamamını tanıma noktasında kişilik özellikleri ve duygusal zekanın etkisini incelemek amacıyla $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde çoklu regresyon analizi testi uygulandı.

Engelli milli grubu açısından duygusal zeka düzeyleri ve kişilik özelliklerine göre duygu durumlarının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 4.14.'de verilmiştir.

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, İyimserlik alt boyutu ile duyguları tanıma arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu ($r=,403$), ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=-,563$ olarak hesaplandığı görülmektedir. Yani ikili korelasyonda pozitif bir ilişki varken diğer değişkenler kontrol edilerek yapılan kısmi korelasyonda bu ilişki negatif yöne dönmektedir. Bir başka dikkat çeken ilişki ise yumuşak başlılık alt boyutu ile duyguların tanımlanması arasında pozitif ve orta düzeyde olan ilişki ($r=,516$) olduğu , ancak diğer değişkenler kontrol edilerek yapılan korelasyonda bu ilişkinin biraz arttığı görülmektedir ($r=,595$).

Tablo 4.14. Engelli Milli Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	Beta	T	p	İkili r	Kısmi R
(Constant)	45,818	12,482		3,671	,001		
İyimserlik	-7,903	1,933	-,867	-4,088	,000	,403	-,563
Duyguların Kullanımı	-	3,095	-,918	-4,250	,000	-,061	-,578
Duyguların Değerlendirilmesi	6,754	2,735	,612	2,470	,018	,494	,381
Dışadönüklük / İçedönüklük	-3,861	1,745	-,264	-2,213	,033	,180	-,346
Yumuşak başlılık / Geçimlilik	10,966	2,466	,899	4,446	,000	,516	,595
Öz-Denetim/ Sorumluluk	,976	3,217	,059	,303	,763	,423	,051
Duygusal Tutarsızlık	-,958	1,309	-,095	-,732	,469	-,348	-,121
Gelişime Açıklık	6,093	4,017	,360	1,517	,138	,685	,245

R=853, R²=728, F_(8,36)=12,069 p=.000

Kişilik özellikleri ve duygusal zeka alt boyutları birlikte, engelli milli sporcuların duyguları tanımlama ortalamaları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki görülmektedir, R=853, R²=728, p<0,01. Adı geçen 8 alt boyut birlikte, duygu tanımlamanın toplam varyansın %72'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin duygu tanımlama üzerindeki göreceli önem sırası; duyguların kullanımı, yumuşak başlılık, iyimserlik, duyguların değerlendirilmesi ve dışadönüklük olarak sıralanmaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde iyimserlik, duyguların kullanımı, duyguların değerlendirilmesi, dışadönüklük ve yumuşak başlılık alt boyutlarının duyguları tanımlama üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Engelli sedanter grubu açısından duygusal zeka düzeyleri ve kişilik özelliklerine göre duygu durumlarının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 4.15.'de verilmiştir.

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, yumuşak başlılık alt boyutu ile duyguları tanıma arasında pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu ($r=.886$), ancak diğer

değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=,327$ olarak hesaplandığı görülmektedir. Bir başka dikkat çeken ilişki ise duyguların değerlendirilmesi alt boyutu ile duyguların tanımlanması arasında pozitif ve orta düzeyde olan ilişki ($r=,549$) olduğudur, ancak diğer değişkenler kontrol edilerek yapılan korelasyonda bu ilişkinin biraz düştüğü görülmektedir ($r=,327$).

Tablo 4.15. Engelli Sedanter Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	Beta	T	p	İkili r	Kısmi R
(Constant)	-	14,057		-3,437	,001		
İyimserlik	48,317	2,417	,052	,463	,644	-,242	,034
Duyguların Kullanımı	,679	2,386	,024	,284	,777	,126	,021
Duyguların Değerlendirilmesi	7,920	2,571	,330	3,080	,003	,549	,327
Dışadönüklük / İçedönüklük	,819	2,571	,031	,319	,751	,335	,024
Yumuşak başlılık / Geçimlilik	7,243	2,207	,295	3,283	,001	,886	,442
Öz-Denetim/ Sorumluluk	3,281	2,546	,124	1,289	,200	,502	,295
Duygusal Tutarsızlık	5,550	1,851	,265	2,999	,003	,464	,221
Gelişime Açıklık	,193	3,055	,007	,063	,950	-,110	,005

$R=569$, $R^2=324$, $F_{(8,27)}=7,420$ $p=.000$

Kişilik özellikleri ve duygusal zeka alt boyutları birlikte, engelli sedanterlerin duyguları tanımlama ortalamaları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki görülmektedir, $R=569$, $R^2=324$, $p<0,05$. Adı geçen 8 alt boyut birlikte, duygu tanımlamanın toplam varyansının %32'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin duygu tanımlama üzerindeki görece önem sırası; duyguların değerlendirilmesi, yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlıktır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde duyguların değerlendirilmesi, yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlıktır alt boyutlarının duyguları tanımlama üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Normal işiten milli grubu açısından duygusal zeka düzeyleri ve kişilik özelliklerine göre duygu durumlarının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 4.16.'de verilmiştir.

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, özdenetim alt boyutu ile duyguları tanıma arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu ($r=,403$), ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=,342$ olarak hesaplandığı görülmektedir. Bir başka dikkat çeken ilişki ise gelişime açıklık alt boyutu ile duyguların tanımlanması arasında pozitif ve orta düzeyde olan ilişki ($r=,524$) olduğu ,ancak diğer değişkenler kontrol edilerek yapılan korelasyonda bu ilişkinin biraz düştüğü görülmektedir ($r=,478$).

Tablo 4.16. Normal İşiten Milli Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	Beta	T	p	İkili r	Kısmi R
(Constant)	28,669	20,974		1,367	,179		
İyimserlik	3,521	2,831	,228	1,244	,221	,193	,153
Duyguların Kullanımı	4,617	2,798	,243	1,650	,107	,253	,203
Duyguların Değerlendirilmesi	-5,362	3,221	-,337	-1,665	,104	-,255	-,204
Dışadönüklük / İçedönüklük	,387	2,778	,019	,139	,890	,022	,017
Yumuşak başlılık / Geçimlilik	-,641	2,398	-,036	-,267	,791	-,042	-,033
Öz-Denetim/ Sorumluluk	-9,491	3,413	-,400	-2,781	,008	-,403	-,342
Duygusal Tutarsızlık	-3,206	1,970	-,244	-1,628	,111	-,249	-,200
Gelişime Açıklık	13,815	3,550	,564	3,892	,000	,524	,478

$R=630$, $R^2=397$, $F_{(8,40)}=3,288$ $p=.006$

Kişilik özellikleri ve duygusal zeka alt boyutları birlikte, normal işiten milli sporcuların duyguları tanımlama ortalamaları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki görülmektedir, $R=630$, $R^2=397$, $p<0,05$. Adı geçen 8 alt boyut birlikte, duygu tanımlamanın toplam varyansının %40'ını açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin duygu tanımlama üzerindeki görece önem sırası; gelişime açıklık, öz denetim, duyguların tüketimi olarak sıralanmaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde gelişime açıklık ve özdenetim alt boyutlarının duyguları tanımlama üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Normal sedanter grubu açısından duygusal zeka düzeyleri ve kişilik özelliklerine göre duygu durumlarının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 4.17.'de verilmiştir.

Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, duygusal tutarsızlık alt boyutu ile duyguları tanıma arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu ($r=,376$), ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=,354$ olarak hesaplandığı görülmektedir.

Tablo 4.17. Normal Sedanter Grubunda Duygu Durumlarının Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	Beta	T	p	İkili r	Kısmi R
(Constant)	-38,852	33,318		-1,166	,251		
İyimserlik	5,433	5,130	,234	1,059	,296	,167	,148
Duyguların Kullanımı	2,254	3,814	,109	,591	,558	,094	,083
Duyguların Değerlendirilmesi	6,079	4,408	,277	1,379	,176	,216	,193
Dışadönüklük / İçedönüklük	-,088	4,058	-,004	-,022	,983	-,003	-,003
Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik	4,311	3,346	,226	1,289	,205	,202	,180
Öz-Denetim/ Sorumluluk	2,574	3,487	,130	,738	,465	,117	,103
Duygusal Tutarsızlık	10,169	4,017	,521	2,531	,016	,376	,354
Gelişime Açıklık	-5,104	4,782	-,185	-1,067	,292	-,168	-,149

$R=486$, $R^2=236$, $F_{(8,39)}=1,507$ $p=.187$

Kişilik özellikleri ve duygusal zeka alt boyutları birlikte, normal işiten sedanter bireyler duyguları tanımlama ortalamaları ile anlamlı olmayan bir ilişki

görülmektedir, $R=486$, $R^2=236$, $p>0,05$. Adı geçen 8 alt boyut birlikte, duygu tanımlamanın toplam varyansının %24'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin duygu tanımlama üzerindeki görelî önem sırası; duygusal tutarsızlık ve duyguların değerlendirilmesidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde sadece duygusal tutarsızlık alt boyutunun duyguları tanımlama üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular bize serbest zamana ciddi olarak katılan engelli milli sporcuların normal engellilere ve normal işiten sedanterlere oranla duyguları tanıma noktasında daha başarılı olduklarını, engelli milli sporcuların duyguları tanıyarak tepki verme hızlarının engelli sedanterlere göre oldukça yüksek olduğunu, profesyonel sporun duyguları tanıma noktasında önemli bir değişken olduğunu, duyguların tanımlanması noktasında farklı gruplarda bireylerin kişilik ve duygusal zeka boyutlarından etkilendiğini, farklı duyguların farklı gruplarda tanınması noktasında duygusal zekanın ve kişilik özelliklerinin rolünü, ayrıca farklı duyguların benzer duygularla karıştırıldığının göstermiştir. Çıkan sonuçlar bize engellilerin spor ortamındaki yetilerini spor yapan engelliler vasıtasıyla göstermiştir, duyguları tanımlayarak renklerle bu duyguların yerlerini hatırlayarak doğru bir şekilde yanıt vermek engellilerin görsel hafızalarının yüksek olduğunun da bir göstergesidir. Rekreasyon faaliyeti olarak katılmış oldukları sportif faaliyetler engellilerin tıpkı sağlıklı bireylerin sahip olduğu kişilik özelliklerine ve duygusal zeka düzeyine neden olmuştur. Engellilerin sağlıklı sedanter bireylerden bile daha başarılı bir şekilde duyguları tanımlamış olmaları onların bu yetilerini spor ortamında daha geniş çaplı kullanmalarının yolunu açabilir. Engelli bireylerin rehabilitasyonu konusunda rekreatif faaliyetler bize önemli bir yol göstericisidir.

5.1.1. HİPOTEZ 1: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlamaları Arasında Fark Yoktur

Katılımcıların ait oldukları gruplara göre farklı duyguları tanımlama da herhangi önemli bir farkın olup olmadığını araştırmak için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde One-Way ANOVA testi uygulandı.

Yapılan analizler sonucunda farklı grupların duyguları tanımları arasında fark olduğu, engelli milli sporcuların mutlu duygu durumunu hem engelli sedanterlere göre hemde normal sedanterlere göre daha yüksek ortalamalarla tanıdığı anlaşılmıştır. Ayrıca korkmuş duygu durumunda engelli sedanterler tarafından diğer gruplara göre çok daha zor tanımlandığı anlaşılmıştır.

Buna göre Hipotez 1 reddedildi.

Yüz tanımlama becerisinin kullanıldığı çalışmalar göz önüne alındığında; yüz tanımlama yetisinin şizofreni, parkinson ve öğrenme yetisi olan bireylerin tespitinde kullanılması, bu tür hastalıkları olan bireylerde hastalık şiddeti arttıkça yüz tanımlama yetilerinin düşmesi aslında yüz tanımlamanın bir teşhis aracı görmesine yol açmıştır. (198, 196, 50). Bu anlamda düşünüldüğünde engelli milli sporcuların bu konudaki başarısı tamamen serbest zaman etkinliklerine ciddi katılımdan kaynaklanmaktadır yorumuna bizi götürmektedir. Çünkü engelli sedanterlerin başarısı göz önüne alındığında bu durum net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Nitekim işitme kaybı yaşayan bireylerin yüz ifadelerini normal işiten bireylere göre bile daha yüksek ortalamalarla doğru bir şekilde tespit etmeleri işitme engellilerde gelişebilecek yetilerin ancak spor yoluyla ortaya çıktığının göstergesidir. Bolorizadeh ve Tojari'nin (2013)'de yaptığı çalışmada da fiziksel aktivite yapan bireylerin duyguları daha net bir şekilde tanımladıkları ortaya çıkmıştır (32).

5.1.2. HİPOTEZ 2: Farklı Grupların Farklı Duyguları Tanımlarken Ki Tepki Hızları Arasında Fark Yoktur

Farklı grupların farklı duyguları tanımlamalarken ki tepki hızları arasında önemli bir fark olup olmadığını araştırmak için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde One-Way ANOVA testi uygulandı.

Elde edilen bulgular neticesinde farklı gruplar arasında duygu tanımlama tepki hızları arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıktığı görüldü. Buna göre tüm duygu durumlarında engelli sedanter bireyler diğer gruplara oranla duyguları çok daha geç bir şekilde tespit etmişlerdir. Ancak dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta engelli milli sporcuların tıpkı işiten gruplarda olduğu gibi duyguları tanımlayabilme hızlarıdır. İşitme engelli milli sporcuların duyguları tanımlama tepki hızları işiten bireylerin tepki hızları ile benzerlik göstermektedir.

Elde edilen bu sonuca göre Hipotez 2 reddedilmiştir.

Bu sonuç bize hem tepki hızı açısından hem de duyguları tanımlayıp hızlı bir şekilde karar verme açısından serbest zamana ciddi katılan işitme engellilerin avantajını görmemiz konusunda önemli bir sonuç vermektedir. Özellikle dövüş

sporlarıyla ilgilenen işitme engellilerin tepki hızlarının ve duygu tanınmadaki tepki hızlarının branşdan kaynaklandığı söylenebilir. İşitme kaybı olan bireyin bir tehlike anında herhangi bir duruma tepki vermesi, ancak görsel bir uyaran ile mümkün olabilmektedir. Açıklanmış olan bu hipotezle tepki hızının serbest zamana ciddi katılan bireylerde normal işiten bireylerin düzeyine çıkması, duygu tanınmanın önemi göz önüne alındığında da aynı düzey de izliyor olması sanki onların sağlıklı bir bireymiş gibi düşünmemize neden olmaktadır. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta engelli sedanter bireyler dışındaki diğer tüm gruplar “mutlu” duygusunu en hızlı bir şekilde algılayıp tepki verirlerken; engelli sedanterler “üzgün” duygusunu tanımlayıp en hızlı şekilde tepki vermişlerdir. Buda onların psikolojik olarak hangi hal içinde olmuş oldukları ile alakalı bize önemli bir ipucu vermektedir. Bireyler içinde bulunmuş oldukları duyguları diğer duygulara göre çok daha hızlı bir şekilde tanımlamaktadırlar.

5.1.3. HİPOTEZ 3: Farklı Gruplar Arasında Kişilik Özellikleri Açısından Bir Fark Yoktur

Farklı gruplar arasında kişilik özellikleri açısından bir fark olup olmadığını araştırmak için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde One-Way ANOVA testi uygulandı.

Yapılan analizler sonucunda kişilik özelliklerinin 5 faktöründe gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bu sonuca göre hipotez 3 reddedilmiştir.

Dikkat edilmesi gereken önemli noktalar şu şekilde sıralanabilir; Dışadönüklük alt boyutunda, en düşük ortalamalar spor yapmayan engelli bireyler arasında gözükmiştir. Milli engelli bireylerin dışadönüklük ortalamaları anlamlı şekilde sedanter engelli grubundaki katılımcılardan yüksek çıkmıştır. Yani serbest zamana ciddi katılım dışadönüklük puanlarını doğrudan etkilemiştir. Tıpkı dışadönüklük alt boyutunda olduğu gibi yumuşak başlılık alt boyutunda da engelli sedanter bireylerin ortalamaları diğer gruplardaki katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmiştir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta özdenetim alt boyutunda ki farklılıklardır. Bu alt boyuttan hem engelli hem de normal milli sporcular anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. Nitekim en yüksek ortalamaları da engelli milli sporcular elde etmiştir. Buda bize spor yapan

engelli bireyin özdenetiminin ne kadar arttığının göstergesidir. Duygusal tutarsızlık alt boyutunda da yine benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır. Spor yapan engelli bireylerin duygusal tutarsızlıkları diğer gruplara göre oldukça düşük ortalamalar elde etmiştir. Gelişime açıklık alt boyutunda da en düşük ortalamalar spor yapmayan işitme engelli katılımcılarda ortaya çıkmıştır.

İncelenen literatür'de sportif performansın bireylerin kişiliğinden etkilendiği ve Duygusal Tutarsızlığı düşük ve özdenetimi yüksek bireylerin sezon içerisinde diğerlerine oranla çok daha başarılı sonuçlar aldıkları bilinmektedir (203). Ayrıca engelli bireylerinde normal bireylere oranla daha düşük özdenetime, daha az yumuşak başlılığa, daha yüksek duygusal tutarsızlığa ve daha az oranda dışa dönük özelliklere sahip oldukları bilinmektedir (109, 113, 37, 111, 120, 173). Yapılan bu çalışma sonucunda ortaya çıkmış olan sonuçlar hem literatürü destekler nitelikte olup hem de serbest zamanında ciddi şekilde spor yapan işitme engellilerin kişilik açısından normal bireylere yaklaşmış olduğunun kanıtı şeklindedir.

5.1.4. HİPOTEZ 4: Farklı Gruplar Arasında Duygusal Zeka Düzeyleri Açısından Fark Yoktur

Farklı gruplar arasında duygusal zeka düzeyi açısından bir fark olup olmadığını araştırmak için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde One-Way ANOVA testi uygulandı.

Yapılan analizler sonucunda duygusal zeka 2 faktöründe gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bu sonuca göre hipotez 4 reddedilmiştir.

Yapılmış olan analizler sonucunda iyimserlik alt boyutunda engelli sedanter bireyler diğer bütün gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir. Ayrıca engelli milli sporcular anlamlı düzeyde hem normal milli sporculara göre hem de normal sedanterlere göre düşük ortalamalar elde etmişlerdir.

Duyguların kullanımı alt boyutunda ise hiçbir grup hiçbir diğer gruba anlamlı bir şekilde fark oluşturmamış, duygu değerlendirme alt boyutunda ise engelli sedanterler diğer bütün tüm gruplara oranla anlamlı düzeyde daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir.

Duygusal zekanın akademik performans üzerindeki etkisi yapılan çalışmalarla zaten bilinmektedir (197, 159). Ayrıca Lam ve Kirby (2002)'nin yapmış oldukları çalışmada da duygusal zeka ile bilişsel performans arasında bir ilişki tespit edilmiştir (117). Duygusal zekanın sportif performans üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu, duygusal zekasını daha iyi kullanan bireylerin sportif performans açısından daha olumlu geri bildirimlere sahip oldukları yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır (119, 118, 194).

İşitme engelli bireylerin duygusal zekalarını işitme engelli olmayan yaşlılarına göre daha az düzeyde kullandıkları, işitme engelini neden olduğu bazı faktörlerden dolayı duygusal zekanın gelişmediği yapılan bazı çalışmalarla ortaya konulmuştur (164, 17).

Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar mevcut literatürü destekler niteliktedir. Nitekim normal milli sporcular normal sedanter bireylere göre daha yüksek duygusal zeka ortalamalarına sahip iken; engelli milli sporcular da engelli sedanterlere göre daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta mevcut literatür işitme engellileri ayrı, sportif performansı ayrı olarak incelemiştir. Ancak yapılan bu çalışma serbest zamana sportif anlamda ciddi katılan işitme engellilerin duygusal zekaları üzerindeki değişimi net bir şekilde ortaya koymuştur. Duygusal zekanın işitme engellileri rehabilite etme noktasındaki önemi düşünüldüğünde aslında bu önemin spordan kaynaklandığı; işitme engelli milli sporcuların duygusal zeka anlamında işitme engelli sedanterler gibi değil daha çok normal işiten bireyler gibi davranış gösterdikleri yorumu yapılabilir. Bununla temel sebebi sporun işitme engelliler üzerindeki etkisi olabilir.

5.1.5. HİPOTEZ 5: Katılımcıların Farklı Duyguları Benzer Duygular ile Karıştırmaları Arasında Fark Yoktur

Katılımcıların farklı duyguları benzer duygularla mı karıştırdıkları, karıştırıyorlarsa hangi duygularla karıştırdıklarını anlamak için öncelikle her duygu durumundaki fotoğraflar gruplandırılmıştır. Ardından her duygu durumunda en fazla yanlış olarak seçilmiş 4 fotoğraf alınarak bu duyguların hangi duygularla karıştırıldığı her bir fotoğraf için ayrı ayrı yapılmış olan Ki-kare testi ile analiz edildi. Yapılan analizler sonucunda “Mutlu” duygusu “Kızgın” duygusuyla, “Üzgün”

duygusu “Korkmuş” duygusuyla, “Korkmuş” duygusu “Üzgün” duygusuyla, “Kızgın” duygusa da “Korkmuş” ve “Üzgün” duygularıyla karıştırılmıştır.

Elde edilen bu sonuca göre hipotez 5 reddedilmiştir.

En rahat ve kolay bir şekilde tanımlanabilen duygu Mutlu duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutluluk genel itibari ile gün içerisinde sürekli olarak karşılaşılan hem engelli bireyler için hem de engelli olmayanlar için temel bir duygudur. Bireylerin mutlu oldukları rahat bir şekilde anlaşılmaktadır çünkü insanlar mutlu olduklarını insanlardan gizlemezler; ancak olumsuz duygu durumlarını bireyler diğer insanlardan saklamaya çalışırlar. Özellikle korktuklarını ve üzgün olduklarını karşı bireyden saklayarak karşısındaki bireyin onlar hakkında zayıf yada yetersiz olduklarını düşünmelerinin önüne geçmeye çalışırlar. Kızgınlık duygusu da tıpkı korku ve üzüntü gibidir, birey çoğu zaman kızgınlığını belli etmemeye kızgınlığının karşısındaki birey tarafından algılanmasını beklemektedir veya kızgın olduğunu belli etmeyerek ortaya çıkacak olan bir tartışmanın önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu bakımdan da mutluluk dışındaki diğer duyguların tanımlanmasındaki zorluklar bu yüzden kaynaklanıyor olabilir.

5.1.6. HİPOTEZ 6: Farklı Grupların Kişilik Özellikleri ile Farklı Duyguları Tanımları Arasında İlişki Yoktur

Farklı grupların kişilik özellikleri ile farklı duyguları tanımlamaları arasındaki ilişkiyi araştırmak için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Her bir grup için bu korelasyon analizi ayrı ayrı yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, engelli milli grubundaki katılımcılar arasında dışa dönüklük arttıkça mutlu ve kızgın duygu durumunu tanıma becerisi, yumuşak başlılık arttıkça mutlu ve korkmuş, özdenetim arttıkça mutlu ve korkmuş, gelişime açıklık arttıkça ise tüm duygu durumlarında artışlar görülmüştür. Duygusal tutarsızlık arttıkça ise bütün duygu durumlarını tanıma noktasında azalmalar meydana gelmiştir.

Engelli sedanter bireylerde ise bu durum şu şekilde ortaya çıkmıştır; dışadönüklük arttıkça korkmuş duygu durumunu tanıma artarken; üzgün duygu durumunu tanıma azalmıştır, yumuşak başlılık arttıkça mutlu, korkmuş ve kızgın duygu durumlarını tanıma artmıştır; özdenetim arttıkça mutlu, korkmuş ve kızgın duygu durumlarını tanıma artmış, duygusal tutarsızlık arttıkça ise korku ve kızgınlık

duygu durumunu tanıma artmıştır ve son olarak gelişime açıklık arttıkça üzgün duygu durumunu tanıma azalmıştır.

Normal işiten milli sporcularda gelişime açıklık alt boyutu arttıkça ise üzgün, korkmuş ve kızgın duygu durumlarında artışlar meydana gelmiştir. Normal sedanter bireylerde ise sadece yumuşak başlılık ile üzgün duygu durumları arasında pozitif yönde ve doğrusal bir ilişki mevcuttur.

Elde edilen bu sonuca göre hipotez 6 reddedilmiştir.

Literatür incelendiğinde kişilik ile duygu tanıma arasında bir ilişkinin olduğu görülmüştür (158, 170, 41, 46). Genel itibari ile olumlu duygu durumları arttıkça bireylerin duygu tanımlama becerileri artmıştır. Bunun yanında duygusal tutarsızlık arttıkçada bireylerin duygu tanımlamalarında azalmalar meydana gelmiştir. Yapılan bu çalışmada engelli grubundaki katılımcıların genel itibari ile yapılmış olan çalışmalarla benzer sonuçlar elde etmiş oldukları ortaya çıkmıştır, engelli olmayan gruplarda ise çok fazla ilişki söz konusu değildir. Bu durum çalışmanın en başında işitme engelli bireylerin duyguları işitme engeli olmayan bireylere göre daha iyi bir şekilde tanımlamaları gerekir hipotezinide destekler niteliktedir. İşitme engelliler arasında kişiliğin duygu tanımlama üzerinde daha net bir farklılık yarattığı da bu bulgular doğrultusunda söylenebilir. Özellikle serbest zamana ciddi şekilde katılmakta olan işitme engelli milli sporcular arasında duygu tanımlamanın yüksek olmasıda hem işitme engelinin hemde sporun ortak etkisi olarak düşünülebilir.

5.1.7. HİPOTEZ 7: Farklı Grupların Duygusal Zeka Düzeyleri İle Farklı Duyguları Tanımları Arasında İlişki Yoktur

Farklı grupların duygusal zeka düzeyleri ile farklı duyguları tanımlamaları arasındaki ilişkiyi araştırmak için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Her bir grup için bu korelasyon analizi ayrı ayrı yapılmıştır.

Yapılan analizlere göre engelli milli grubundaki katılımcılarda iyimserlik alt boyutu arttıkça mutlu ve korkmuş duygu durumlarını tanımlama artmıştır, duyguların kullanım alt boyutu ile korkmuş duygu durumlarını tanıma noktasında ise negatif yönde bir ilişki mevcuttur. Ayrıca duygu değerlendirmesi alt boyutu arttıkça da mutlu ve üzgün duygu durumlarını tanıma ortalamaları artmıştır.

Engelli sedanter grubundaki katılımcılarda ise iyimserlik alt boyutu arttıkça kızgın duygu durumunda, duyguların kullanımı alt boyutu arttıkça kızgın alt boyutunda, duygu değerlendirme alt boyutu arttıkçada mutlu, korkmuş ve kızgın duygu durumlarını tanıma becerileri artmıştır.

Normal milli sporcularda sadece duyguların kullanımı arttıkça toplam duygu durumlarını tanıma artmış, normal sedanterlerde ise iyimserlik arttıkça mutlu; duyguların kullanımı arttıkça da üzgün duygu durumlarını tanıma becerilerinde artışlar söz konusu olmuştur.

Elde edilen bu sonuca göre hipotez 7 reddedilmiştir.

Duyguları tanımlama ile duygusal zeka arasında çok kuvvetli bir ilişkinin olduğu şimdiye kadar yapılmış olan çalışmalarla ortaya konulmuştur (30, 179, 90, 42, 165). Yapılan bu çalışmalarda ortaya çıkan genel yargı duygusal zekanın duyguları tanıma noktasında önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Engelliler arasında bu ilişkilerin daha net bir şekilde ortaya çıkması engellilerin duyguları daha fazla bir şekilde kullanmalarından dolayı kaynaklanıyor olabilir. İşitme engelliler duymadıkları için insanlarla anlaşmaları yüz ifadeleri yoluyla ve geliştirilmiş olan işaret dili ile mümkün olabilmektedir. İşaret dilinin yaygın olarak bilinmemesinden dolayı diğer insanlarla iletişimlerini sadece yüz ifadelerini kullanarak gerçekleştirmek durumundadırlar. Özellikle serbest zamanlarını ciddi olarak sporla değerlendiren bireyler duygusal zekaları çerçevesinde duyguları daha net bir şekilde algılamakta ve yorumlamaktadırlar. Buna ek olarak; korku ve kızgınlık gibi bazı duyguları tanımlama becerileri duygusal zekaları ile negatif ilişki göstermiştir. Bunun nedeni ise duyguların olumsuzluğundan kaynaklanıyor olabilir. Duygusal zeka geliştikçe olumsuz duyguları tanıma becerisinde azalmalar meydana gelmiştir ancak bu durum farklı gruplarda ve farklı alt boyutlarda farklı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Duygu değerlendirme alt boyutu ile duygu tanımlama arasında ki pozitif ilişkiler görülmek istenen sonuca bizi götürmüştür. Başka bir ifade ile işitme engelli bireylerin duygusal zeka alt boyutlarından olan duygu değerlendirme becerisi duyguları tanımlama noktasında önemli bir değişkendir. Duygusal zeka anlamında gruplar arasındaki duygu tanımlama farkları duygusal zekanın ve duygu tanımları arasında gruplar arasındaki farktan kaynaklanıyor olabilir. Sedanter işitme engelli

bireylerin hem duygu tanıma hem de duygusal zeka düzeyleri diğer gruplara göre düşük ortalamalar elde ettiğinden dolayı bu sonuçlar ortaya çıkmış olabilir.

5.1.8. HİPOTEZ 8: Farklı Grupların Duyguları Tanıma Noktasında Kişilik Ve Duygusal Zekanın Ortak Bir Etkisi Yoktur

Katılımcı grupların duyguların tamamını tanıma noktasında kişilik özellikleri ve duygusal zekanın etkisini incelemek amacıyla $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Çoklu Regresyon analizi testi uygulandı.

Yapılan analizler sonucunda; engelli milli grubundaki katılımcılar için duygusal zeka ölçeğindeki alt boyutların tamamı ve kişilik ölçeğindeki dışadönklük ile yumuşak başlılık alt boyutları duyguları tanımlamanın önemli bir yordayıcısıdır. Engelli sedanter bireyler için ise; duyguların değerlendirilmesi, yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlık önemli birer yordayıcı iken; normal işiten milli sporcular için sadece özdenetim ve gelişime açıklık alt boyutları duyguları tanımlamanın önemli birer yordayıcısıdır. Normal sedanter bireylerde ise sadece duygusal tutarsızlık bir yordayıcı olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu sonuca göre hipotez 8 reddedilmiştir.

Duygusal zekanın ve kişiliğin birlikte duyguları tanıma noktasında önemli birer yordayıcı olduğu yapılan analizler sonucunda ortaya çıkmıştır. Özellikle de bu durumun engelli milli sporcular arasında çok daha belirgin bir şekilde ortaya çıkması, bize duygu tanımlamanın engellilikten, serbest zamana ciddi olarak sporla katılımdan, duygusal zekadan ve kişilikten doğrudan etkilendiği sonucunu vermektedir. Nitekim işitme engelli milli sporcuların grubunda açıklanan varyansın %72'sinin duygusal zeka ve kişilik ile açıklanması bu durumda kanıttır. Kişiliğin ve duygusal zekanın duygu tanımlama üzerindeki etkileri yukarıdaki çalışmalarda sıralanmıştır, ancak işitme engelinin duyguları tanıma noktasındaki çalışmalara literatürde çok fazla rastlanmamış; ulaşılan çalışmalarda da işitme engelliler direkt olarak kullanılmamıştır (198, 196, 50, 154, 66, 41, 138). Duygu tanımlamanın kullanıldığı alan düşünüldüğünde işitme engellilerin bu tür çalışmalara nasıl yanıtlar vereceği önemli bir çalışma alanı olup özellikle de spor yapan işitme engellilerde ki bu değişimi izlemek onların rehabilitasyonu noktasında bizlere önemli bir yol göstericisi olmaktadır.

5.2. Sonuç

Bu çalışmanın amacı; serbest zamana ciddi olarak katılan işitme engelli milli sporcuların (amatör); spor yapmayan engelli bireyler (halk), profesyonel engelsiz bireyler (profesyonel) ve spor yapmayan engelsiz bireyler (halk) ile kişilik ve duygusal zeka boyutları açısından duygu tanımlamaları üzerinde bir farkın olup olmadığını ortaya koymaktır. Profesyonel-amatör-halk (P-A-P: Professional-Amateur-Public) sistemi içerisindeki yerimiz katılmış olduğumuz serbest zaman aktivitesine katılım şeklimize bağlı olarak değişmektedir. Profesyonel ve amatörleri birbirinden ayıran en önemli özellik profesyonellerin yaptıkları aktiviteden para kazanıyor olmaları ve yaptıkları aktivitede en iyi olmalarından dolayıdır. Bu çalışma bahsedilen bu sistem içerisinde amatör olarak nitelendirilebileceğimiz ve serbest zamana ciddi olarak katılan işitme engelli milli sporcuların sözel olmayan iletişimin temelini oluşturan, sözel olmayan ipuçlarının doğru yorumlanmasıyla ilişkili duygu dışavurumlarını doğru algılamakla ilgili olan duygu tanımlama yetilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu yetileri tanımlarken engelliler ve normal bireylerin arasındaki farkları ortaya koymak için normal işiten bireyler de çalışmaya dahil edilmiş ayrıca sporun bu yetiler üzerindeki etkilerini ortaya koymak için de spora ciddi olarak katılmayan sedanter işitme engelli bireylerde çalışmanın örneklem grubuna eklenmiştir. Duyguları tanımlamanın literatürde en fazla karşılatıldığı iki konu olan duygusal zeka düzeyi ve kişilik özellikleride teze entegre edilerek tezin amacına yönelik olarak analizler yapılmıştır.

Sonuç olarak; işitme engelli milli sporcular duygu tanımlama açısından çalışmanın diğer örneklem gruplarına göre daha yüksek yetilere sahiptirler. Bu durum işitme engellilerin en çok ihtiyaç duydukları sözel olmayan iletişimin gelişmesinde serbest zamana ciddi katılımın ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Profesyonel spor ortamında sporcunun karşısındaki rakibin duygularını algılaması hayati bir önem taşımaktadır. Birey karşısındaki sporcunun duygularını sözel olmayan iletişim yolu ile algılayarak belirli stratejiler geliştirebilir. Bu anlamda işitme engelliler daha çocukluk yaşlarından itibaren düzenli bir spor aktivitesi içerisine girerlerse ileride profesyoneller kadar gelişmiş yetilere sahip olabilirler. Bu çalışma bize aslında işitme engellinin duyguları tanıma noktasında bir avantaj

sağlayabileceğini göstermektedir. İşitme engelli olup milli düzeyde sportif aktiviteye katılan bireylerin spor yapmayan bireylere göre çok daha fazla avantajlı bir şekilde duyguları tanıması, onların sportif ortamda ciddi olarak bulunmasından kaynaklanmaktadır. Spor bireylerin duyguları tanıma noktasında önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Duygulara tepki verme hızı açısından engelli sedanterler hariç diğer gruplar “mutlu” duygusunu daha hızlı tanımlamış; engelli sedanterler ise “üzgün” duygusunu çok daha hızlı bir şekilde tanımlamışlardır. Bireyler içinde bulunmuş oldukları ve sürekli karşılaştıkları duygu durumlarını daha hızlı bir şekilde tanımlamaktadırlar, bu sonuçta bize işitme engelli sedanter bireylerin ruh halini göstermektedir. Nitekim bu durum kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık puanlarında işitme engellilerin almış oldukları yüksek ortalamalarla da net bir şekilde ortaya konulmuştur. Özdenetim puanının engelli millilerde en yüksek olması ciddi serbest zamana katılımın işitme engelliler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi özdenetimli bireyler disiplinli, gayretli, düzenli, programlı, azimli, hırslı, çalışkan, dikkatli, kontrollü, tedbirli, iradeli, prensip sahibi gibi özelliklerle anılırlar ciddi serbest zamana sporla katılımın bu tür özellikleri arttırdığı, özellikle engelliliğin bunu tetiklediği söylenebilir. Duyguları tanımlamanın duygusal zekadan ve kişilik özelliklerinden etkilendiği yapılan regresyon analizleriyle net bir şekilde ortaya konulmuş ve bu durumun yine serbest zamana ciddi katılan engelli milli sporcular arasında çok daha belirgin bir şekilde olduğu ortaya çıkmıştır.

Tezin sonuçları özetlenmesi gerekirse; işitme engelli milli sporcular duyguları tanımlama noktasında diğer gruplara oranla daha yüksek yetilere sahiptir, işitme engelli milli sporcular duygulara tepki verme hızı açısından normal bireyler kadar başarılıdır, işitme engelli bireyler özdenetim kişilik özelliği açısından diğer gruplara oranla daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir, engelli sedanter bireyler duygusal zeka açısından en düşük ortalamalara sahiptir ve kişilik ve duygusal zeka duyguları tanımlama noktasında önemli birer yordayıcıdır.

Tabii ki her tezin olduğu gibi bu tezin sınırlılıkları mevcuttur; çalışmada mümkün olduğunca işitme engeli ile ilgili eğitim seviyesi benzer olan örneklem grupları alınmış olsada eğitim farklılıkları kişilerin bu görevi algılamaları ile ilgili

olan farklılıklarında ortaya çıkartmıştır. Ayrıca işitme engelinin seviyesi açısından da her bireyde farklılıklar mevcut olup; çalışmada Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonunun belirlemiş olduğu her iki kulağının en az 55 desibel işitme kaybı olan sporcular çalışmaya dahil edilmiştir. Yapılacak bundan sonraki çalışmalarda işitme kaybının derecesinde kontrol altına alınırca daha belirgin sonuçlar ortaya çıkabilir.

5.3. Öneriler

1. Engellilerin topluma kazandırılmasında ve normal bir yaşam sürdürmelerinde spor bir rehabilitasyon aracı olarak kullanılabilir.
2. Ciddi bir şekilde serbest zamana katılım sadece engelliler için değil normal sedanter bireyler içinde önem arz ettiğın bireylerin birer serbest zaman aktivitelerinin olması ve buna ciddi olarak katılmaları önerilmektedir.
3. Federasyonlar geliştireceği projelerle, işitme engelli bireyleri profesyonel sporcularla birlikte belirli zamanlarda aynı kamp ortamında bulunmalarını sağlayarak işitme engellilerin yetilerini daha iyi görmelerini sağlamalıdır.
4. Küçük yaşlardan itibaren işitme engelli bireylere verilen spor eğitimi sayesinde onların normal birer birey gibi davranmaları sağlanabilir.
5. İşitme engelliler okulunda Beden Eğitimi dersleri daha fazla ön planda tutulmalıdır.
6. Sözel olmayan iletişim kaynaklarının gelişmesi açısından duygu tanımlama programları işitme engellilerde bir rehabilitasyon aracı olarak kullanılabilir.
7. Dışavuran duyguları tanımanın spor ortamındaki önemi dikkate alındığında, antrenörlerin ve spor psikologlarının sporcuların bu yetilerini dikkate alarak strateji geliştirmeleri önerilmektedir.
8. Duygusal zekanın ve kişilik özelliklerinin performansa etkisinden dolayı spor psikologları sporcuların bu özelliklerini kontrol etmelidirler.
9. İşitme engellilerin duygusal zeka düzeyleri ve kişilik özelliklerinin perofromansa etkisi düşünüldüğünde bu alanda çalışan rehabilitasyon uzmanları işitme engellilerin bu özelliklerini dikkate almalıdırlar.
10. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının geliştireceği ortak projelerle engelli bireylerin topluma kazandırılmaları hızlanabilir.

11. Engellilere yönelik yeni rekreasyon alanları kurularak onların bilişsel yetilerinin gelişmesi sağlanabilir.
12. Her işitme engelli bireyin zorunlu olarak spor yapması devlet tarafından teşvik edilmelidir.
13. Yapılan bu çalışmaya ek olarak işitme engellilerin engellilik düzeyi, millilik düzeyi, eğitim düzeyi kontrol altına alarak yeni çalışmaların yapılmasında fayda vardır.
14. Yeni örneklem grupları eklenerek duygu tanımlar üzerindeki farklılıklar daha net bir şekilde görülebilir.

KAYNAKLAR

1. Acar, F. (2001) *Duygusal Zekâ Yeteneklerinin Göreve Yönelik ve İnsana Yönelik Liderlik Davranışları İle İlişkisi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
2. Adelman, P. K., & Zajonc, R. (1989). Facial efference and the experience of emotion. *Annual Review of Psychology*, 40, 249-280.
3. Aitchison, C. (2003). From leisure and disability to disabilit leisure: Developing data, definitions and discourses. *Disability and Society* 18:955-69.
4. Aka, E., (2010). *Elit Futbolcuların Kişilik Özelliklerinin İçer Dışa Dönük Davranışlara Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
5. Akçamete, G. (2003). *İşitme Yetersizliği Olan Çocuklar”, Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara
6. Akyıldız, M. (2013). *Ciddi ve Kayıtsız Katılımcıların Kişilik Özellikleri ile Boş Zaman Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
7. Albertini, J. A., Kelly, R. R., Matchett, M. K. (2011). Personal factors that influence deaf college students' academic success. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 17(1), 85 101.
8. Aliyev, P. (2010). *Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri ve Cinsiyet Rollerinin Üniversite Alan Seçimi ile İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
9. Alyanak, B. (2007). *Özürlü çocuk ve aile. Özürlüler'07 Kongre ve Sosyal Etkinlikleri Kongre Bildirileri Kitabı*. 06-09 Aralık 2007, İstanbul, 88-90.
10. Archer J. (2006). Testosterone and human aggression: An evaluation of the challenge hypothesis. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 30, 319–345.
11. Arlinger S (2003). Negative consequences of uncorrected hearing loss, a review. *Int J Audiol*, 42(2): 17-20.
12. Arslan, Y., Şahin, H.M., Gülnar, U., Şahbudak, M. (2015). Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-14.

13. Arslantekin, B.A. (2015). The Evaluation of Visually Impaired Students' Mobility Skills. *Education and Science*, 40(180), 37-49.
14. Ashori M, Jalil-Abkenar SS, Hasanzadeh S, Pourmohamadreza-Tajrishi M (2013). Effectiveness of life skill instruction on the mental health of hearing loss students. *Journal of Rehabilitation*, 13(4): 48-57.
15. Ateş, F. (2009). *Dans Sporuyla Uğraşan Bireylerle Diğer Spor Branşlarıyla (Atletizm, Basketbol, Voleybol, Tenis Vb.) Uğraşan Sporcuların Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı, İzmir.
16. Atkinson, R.C., Atkinson, R.L., Hilgard, R.E. (1995) *Psikolojiye Giriş 2*, Çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz, İstanbul, Sosyal Yayınlar.
17. Austin EJ, Farrelly D, Black K, Moore H (2007). Emotional intelligence, machiavellianism, and emotional manipulation. *Journal of Personality and Individual Differences*, 43: 173-79.
18. Austin EJ, Saklofske DH, Huang SHS, McKenney D. Measurement of trait emotional intelligence: Testing and crossvalidating a modified version of Schutte et al.'s (1998) measure. *Pers Individ Dif*. 2004;36(3):555–62.
19. Babic, V., Ciliga, D., Gracin, F., Bobic, T.T. (2011). Sport for People with Disabilities in Croatia, Selçuk University *Journal of Physical Education And Sport Science*, 13(special issue), 1-4.
20. Bal E, Harden E, Lamb D, Van Hecke V, Denver JW, Porges SW et al. (2010) *Emotion recognition in children with autism spectrum disorders: relations to eye gaze and autonomic state*. *J Autism Dev Disord*; 40:358–370.
21. Barbieri, C. and Sotomayor, S. (2013). Surf travel behavior and destination preferences: An application of the serious leisure inventory and measure. *Tourism Management*, 35:111-121.
22. Bar-on R (2006). *The Bar-on model of emotional-social intelligence (ESI)*. *J Psychother*, 18: 13-25.
23. Bar-On R, Tranel D, Denburg NL, Bechara A. (2003) *Exploring the neurological substrate of emotional and social intelligence*. *Brain*; 126(8), 1790-800.

24. Barsalou, L. W., Niedenthal, P. M., Barbey, A. K., & Ruppert, J. A. (2003). Social embodiment. In B. H. Ross (Ed.), *The psychology of learning and motivation*. Vol. 43 (pp. 43- 92). San Diego, CA: Academic Press.
25. Bayrakdar, U., Çuhadar, C. (2015). İşitme Engelliler Okullarında Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Öğretim Amaçlı Kullanımının İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 172-191.
26. Bekci, B. (2012). Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En Uygun Ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 14(özel sayı), 26-36.
27. Bell, C., Bourke, C., Colhoun, H., Carter, F., Frampton, C., & Porter, R. (2011). The misclassification of facial expressions in generalized social phobia. *Journal of Anxiety Disorders*, 25, 278e283.
28. Beria JU, Raymann BC, Gigante LP (2007). Hearing impairment and socioeconomic factors: a population-based survey of an urban locality in southern Brazil. *Review Panama Salud Publication*, 21: 381-87.
29. Bernstein DP, Iscan C, Maser J. (2007) *Opinions of personality disorder experts regarding the DSM IV personality disorders classification system*. J Pers Disord; 21:536—51.
30. Bharat, P.S. (2015) *Analysis Of Emotional Intelligence, Aggression, Burnout And Stress Vulnerability Of Cricket Players At Intervarsity Level*. PhD Scholar, JJT University, Rajasthan, Physical Education Thesis.
31. Block, J. (1995). Going beyond the five factors given: Rejoinder to Costa and McCrae (1995) and Goldberg and Saucier (1995). *Psychological Bulletin*, 117. 221-225.
32. Bolorizadeh, P. & Tojari, F. (2013) Facial expression recognition: Age, gender and exposure duration impact. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 7/9; 1369-1375.
33. Burger, J.M. (2006) *Kişilik*, T.D.E. Sarioğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
34. Button, K., Lewis, G., Penton-Voak, I., & Munaf_o, M. (2013). Social anxiety is associated with general but not specific biases in emotion recognition. *Psychiatry Research*, 210, 199 207.

35. Button, K., Lewis, G., Penton-Voak, I., & Munaf_o, M. (2013). Social anxiety is associated with general but not specific biases in emotion recognition. *Psychiatry Research*, 210, 199-207.
36. C. Darwin (1965) *The Expression of Emotions in Man and Animals*, John Murray, reprinted by Univ. of Chicago Press, 1872.
37. Calderon, R., Greenberg, M. (2003). *Social and emotional development of deaf children*. In M. Marschark and P. E. Spencer (Eds.). Oxford handbook of deaf studies, language, and education, New York: Oxford University Press, 177–189.
38. Cangür, Ş., Civan, G., Çoban, S., Koç, M., Karakoç, H., Budak, S., İpekçi, E., Ankaralı, H. (2013). Düzce İlinde Bedensel ve/veya Zihinsel Engelli Bireylere Sahip Ailelerin Toplumsal Yaşama Katılımlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 1-9.
39. Carton JS, Kessler EA, Pape CL. (1999) *Nonverbal decoding skills and relationship well-being in adults*. *J Nonverb Behav*;23:91-100.
40. Cashmore E. (2008) *Sport and exercise psychology: the key concepts*. New York: Routledge.
41. Chai, H., W.Z. Chen, J. Zhu, Y. Xu, L. Lou, T. Yang, W. He, W. Wang (2012) Processing of facial expressions of emotions in healthy volunteers: An exploration with event-related potentials and personality traits. *Neurophysiologie Clinique/Clinical Neurophysiology*, 42, 369—375 Disponible en ligne sur www.sciencedirect.com.
42. Chronaki, G., Hadwin, J. A., Garner, M., Maurage, P., & Sonuga-Barke, E. J. S. (2015). The development of emotion recognition from facial expressions and non-linguistic vocalizations during childhood. *British Journal of Developmental Psychology*, 33, 218–236. <http://dx.doi.org/10.1111/bjdp.12075>
43. Cooper, K.R. ve Sawaf, A. 2000. *Liderlikte Duygusal Zekâ: Yönetim ve Organizasyonlarda Duygusal Zekâ*. (Çev. Bedriye Ayman Zelal ve Banu Sancar), Sistem Yayıncılık ve Mat. San Tic. A.Ş., İstanbul.
44. Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1998). Six approaches to the explication of facet-level traits: Examples from conscientiousness. *European Journal of Personality*, 12, 117–134.

45. Costa, P. T., Jr. and McCrae, R. R. (1992). "Four ways five factors are not basic": Reply. *Personality & Individual Differences*, 13. 861-865
46. Courneya, K. S., & Hellsten, L. M. (1998). Personality correlates of exercise behavior, motives, barriers and preferences: An application of the five-factor model. *Personality and Individual Differences*, 24, 625–633.
47. Cumurcu, B.E., Karlıdağ, R., Almış, B.H. (2012). Fiziksel Engellilerde Cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 84-98.
48. Çağlayan, N. (2014). Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitiminde Görsel Sanatlar Dersinin Yeri ve Önemi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 91-101.
49. Çakar, U., Arbak, Y. (2004). Modern yaklaşımlar ışığında değişen duygu- zekâ ilişkisi ve duygusal zekâ, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 3,s.35- 42.
50. Çetin, N., Demiralp, M., Oflaz, F., Özşahin, A. (2013) Şizofreni hastalarının günlük yaşam aktivite düzeyi ile aile üyelerinin bakım yükü ve dışa vuran duygu durumu ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2013; 14:19-26
51. Çon, M. (2011). *Takım ve Ferdi Sporcuların Kişilik Özellikleri ile Sportif Performansları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Samsun.
52. De Haan M. (2008) *Neurocognitive mechanisms for the development of face processing*. In *Handbook of Developmental Cognitive Neuroscience* (Eds CA Nelson, M Luciana):509-520. London, MIT Press.
53. de Waal F. (1998). *Chimpanzee politics: Power and sex among apes*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press
54. Demirbilek, M. (2013). Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine And Primary Care*, 7(3), 58-64.
55. Derksen J, Kramer I, Katzko M. (2002) *Does a self-report measure for emotional intelligence assess something different than general intelligence?* *Pers Individ Dif.*;32:37–48.
56. Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the Five-Factor Model. *Annual Review of Psychology*, 41. 417-440.

57. Ding W, Lehrer SF, Rosenquist JN, Audrain-McGovern J (2009). The impact of poor health on academic performance: New evidence using genetic markers. *Journal of Health Economics*, 28(3), 578-97.
58. Doğan, E. (2016) *Izof Modelinde Uyarılmışlık-Performans İlişkisinde Yeni Bir Yaklaşım: Kişilik Özellikleri Vedyugusal Zekânın Rolü*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psiko-Sosyal Alanlar, Doktora Tezi.
59. Doğan, S., Şahin, F. (2007). Duygusal zekâ: tarihsel gelişimi ve örgütler için önemine kavramsal bir bakış, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 235, 240.
60. Dueros, S. E., Laird, J. D., Schneider, E., Sexter, M., Stem, L., & Van Lighten, O. (1989). Emotion-specific effects of facial expressions and postures on emotional experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 100-108.
61. Egloff, B., & Gruhn, A. J. (1996). Personality and endurance sports. *Personality and Individual Differences*, 21, 223–229.
62. Ekman P, Friesen W (1975) *Pictures of facial affect*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
63. Ekman, P. (1972). Universals and cultural differences in facial expression of emotion. In J. R. Cole (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol.19*(pp. 207–283). Lincoln:University of Nebraska Press.
64. Ekman, P., Friesen, W.V., & Ellsworth, P. (1972) *Emotion in the Human Face*. Elmsford, N.Y.: Pergamon Publishing Co.
65. Erturan-Öğüt, E.E., Yenel İ.F., Kocamaz, S. (2013). Spor Federasyonlarındaki Gönüllülerin Katılım Nedenleri ve Kazımları-Ciddi Boş Zaman Teorisine Göre Bir Değerlendirme. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4:1 (48-76).
66. Fasel B, Luetin J. (2003) Automatic facial expression analysis: a survey. *Pattern Recognition*; 36:259-275.
67. Feldman DM, Gum A (2007). *Multigenerational perceptions of mental health services among deaf adults in Florida*. *Am Ann Deaf*, 152: 391- 97.
68. Fellingner J, Holzinger D, Pollard R (2012). *Mental health of deaf people*. *The Lancet*, 379 (9820): 1037-44.

69. Fellingner J, Holzinger D, Sattel H, Laucht M, Goldberg D (2009). Correlates of mental health disorders among children with hearing impairments. *Journal of Development Medical Children Neural*, 5: 635-41.
70. Flack, W. F. (2006). *Peripheral feedback effects of facial expressions, bodily postures, and vocal expressions on emotional feelings*. *Cognition and Emotion*, 20, 177-195. doi: 10.1080/02699930500359617
71. Flack, W. F. (2006). *Peripheral feedback effects of facial expressions, bodily postures, and vocal expressions on emotional feelings*. *Cognition and Emotion*, 20, 177-195. doi: 10.1080/02699930500359617
72. Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: the theory in practice Basic Books*, NY.
73. Geraldine Hipp, Nico J. Diederich, Vannina Pieria, Michel Vaillant. (2014). Primary vision and facial emotion recognition in early Parkinson's disease. *Journal of the Neurological Sciences*;338:178-182.
74. Girgin, B. (2007). *Beş Faktör Kişilik Modelinin İşyerinde Duygusal Tacize (Mobbing) Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.
75. Goldberg, L.R. (1990). An Alternative "Description of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
76. Goleman, D. (2005). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Neden Önemlidir?* Varlık Yayınları. 14, 62, 175,195s.
77. Gould, J., Moore, D., McGuire, F., Stebbins, R. A., (2008) *Development of the serious*
78. Gutierrez-García, A., & Calvo, M. G. (2014). Social anxiety and interpretation of nongenuine smiles. *Anxiety, Stress, and Coping*, 27, 74-89.
79. Güler, E.K. (2005). *Tıbbi Ortamların ve İlişkilerin Engelli Kişilere Uygunluğunun Etik Yönden Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Adana.
80. Güneş, T. & Polat, E. (2009) Yüz İfade Analizinde Öznitelik Seçimi Ve Çoklu Svm Sınıflandırıcılarına Etkisi, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Der. J. Fac. Eng. Arch. Gazi Univ. Cilt 24, No 1, 7-14*.

81. Gürbüz, S., Yüksel, M. (2008). Çalışma ortamında duygusal zekâ: iş performansı, iş tatmini, örgütsel vatandaşlık davranışı ve bazı demografik özelliklerle ilişkisi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 174-190.
82. Gürün, O. A. (1991). *Psikoloji Sözlüğü*, İnkilap Kitapevi, İstanbul.
83. Hanafi M, Yasin M, Bari S, Salubin R (2012). *Emotional intelligence among deaf and hard hearing children*. J Soc Sci, 7: 679-82.
84. Hanin YL. (2000) editor. *Emotions in sport*. Champaign, Illinois: Human Kinetics.
85. Hanin YL. (1997) Emotions and athletic performance: Individual zones of optimal functioning model. *European Yearbook of Sport Psychol*;1:29-72.
86. Hanin YL. (2007). Emotions in sport: Current issues and perspectives. In: Tenenbaum G, Eklund RC, editors. *Handbook of Sport Psychology*. New York: Wiley, p. 31-58.
87. Hardy L. (1990) A catastrophe model of performance in sport. In: Jones G, Hardy L, editors. *Stress and Performance in Sport*. Chichester, England: Wiley, p. 81-106.
88. Hartel, J. (2013).Erişim Tarihi: Mart 2017, www.seriousleisure.net.
89. Hernandez N, Metzger A, Magné R, Bonnet-Brilhault F, Roux S, Barthelemy C. (2009). Exploration of core features of a human face by healthy and autistic adults analyzed by visual scanning. *Neuropsychologia*, 47:1004-1012.
90. Hildebrandt, A., Sommer, W., Schacht, A., Wilhelm, O. (2015) Perceiving and remembering emotional facial expressions—A basic facet of emotional intelligence. *Intelligence*. 50, 52-67.
91. Hintermair, M. (2006). Parental resources, parental stress, and socioemotional development of deaf and hard of hearing children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11(4), 493-513.
92. Izard, C. E. (1990). Facial expressions and the regulation of emotions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 487-498.
93. İlhan, E.L., Esentürk, O.K. (2014). Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği (ZEBSEYFÖ) Geliştirme Çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-36.

94. İlhan, L. (2008). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi Ve Sporun Sosyalleşme Düzeyine Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 315-324.
95. James, W. (1890). *The principles of psychology*. New York: Holt.
96. Johnston PJ, McCabe K, Schall U. Differential susceptibility to performance degradation across categories of facial emotion: A model confirmation. *Biol Psychol* 2003;63:45-58.
97. Jokela M, Hanin YL. (1999) *Does the individual zones of optimal functioning model discriminate between successful and less successful athletes? A meta-analysis*. *J Sports Sci*;17(11):873–87.
98. Jones, M. V., & Uphill, M. A. (2004). Emotion in sport: Antecedents and performance consequences. In D. Lavellee, J. Thatcher, M. V. Jones (Eds.), *Coping and emotion in sport* (pp. 9-28). New York: Nova Science Publishers.
99. Jusyte, A., & Sch€onenberg, M. (2014). Threat processing in generalized social phobia: an investigation of interpretation biases in ambiguous facial affect. *Psychiatry Research*, 27, 100-106
100. Kaschub M (2002). Defining emotional intelligence in music education. *Arts Education Policy Review*, 103(5): 9-15.
101. Kaya, U. (2015). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Çocukların Tanılanmasında Tanı Ölçütlerinin Tarihsel Gelişim ve Değişimi. (1907 Yılı Tanı Ölçütleri İle 2013 Yılı DSM-5 Tanı Ölçütlerinin Karşılaştırılması). *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(2), 175-191.
102. Kayrak, R. (2014). *Zihinsel Engelli Çocukların Eğitimi*. T.C. Efeler Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayını. Yayın No: 2.
103. Kent, B. A. (2003). Identity issues for hard-of-hearing adolescents aged 11, 13, and 15 in main stream settings. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 8, 315–324. doi:10.1093/ deafed/eng017
104. Kılıç, N. (2015). *Engelsiz Beyinler Engelsiz Bedenler. II. Uluslararası Spor Bilimleri turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı*, 28-30 Mayıs 2015, Afyon, 40.
105. Kızar, O., Dalkılıç, M., Uçan, İ., Mamak, H., Yiğit, Ş. (2015). *The importance of sports for disabled children*. *Merit Res. J. Art, Soc. Sci. Humanit*, 3(5), 58-61.

106. Kim, J., Dattilo, J., Heo, J. (2011). Taekwondo participation as serious leisure for life satisfaction and Health, *Journal of Leisure Research*, 43, (4).
107. Kitiş, A., Bükür, N., Eren, K.E., Aydın, H. (2015). *İşitme Engelli Kişilerde Statik Dengeyi Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. J Kartal TR, 26(1), 25-30.
108. Kline RB. (1998) *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, New York: The Guilford press.
109. Kluwin, T. N., Stinson, M. S., Colarossi, G. M. (2002). Social processes and outcomes of in school contact between Deaf and Hearing peers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7(3), 200–213.
110. Kluwin, T. N., Stinson, M. S., Colarossi, G. M. (2002). Social processes and outcomes of in school contact between Deaf and Hearing peers *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7(3), 200–213.
111. Košir, S. (1999). *Sluh: naglušnost in gluhost: kaj moramo vedeti, ko se prvič srečamo s problemi sluha [Hearing: hearing impairment and deafness: what we have to know when we first encounter hearing problems]*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
112. Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan Mutluluğa Kisilik* (17. Basım), Akdeniz Yayınları, İstanbul.
113. Kuhar, D. (1997). *Integrirani, a osamljeni?* Cogito: strokovno-informativni bilten, 3, 19–27.
114. Kuhar, D. (1997). *Integrirani, a osamljeni?* Cogito: strokovno-informativni bilten, 3, 19–27.
115. Kuru E., Baştuğ G. (2008). Bayan ve Erkek Futbolcuların Kisilik Özellikleri ve Bedenlerini Algılama Düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*.
116. Laird, J. D. (1984). The real role of facial response in the experience of emotion: A reply to ourangeau and Ellsworth, and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 909–917.
117. Lam LT, Kirby SL. (2002) *Is emotional intelligence an advantage? An exploration of the impact of emotional and general intelligence on individual performance*. J Soc Psychol. 142(1):133–43.

- 118.Lane A, Thelwell R, Lowther J, Devonport T. (2010). *Emotional intelligence and psychological skills use among athletes*. 37(2):195–202. Available from: <http://dx.doi.org/doi:10.2224/sbp.2009.37.2.195>
- 119.Lane AM, Wilson M. (2011). Emotions and trait emotional intelligence among ultra-endurance runners. *J Sci Med Sport [Internet]. Sports Medicine Australia*; 14(4):358–62. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jsams.2011.03.001>
- 120.Li, H., Prevatt, F. (2010). Deaf and hard of hearing children and adolescents in China: their fears and anxieties. *American Annals of the Deaf*, 155(4), 458–466.
- 121.Lin, F. R., Niparko, J. K., Ferrucci, L. (2011). Hearing loss prevalence in the United States. *Archives of Internal Medicine*, 171(20), 1851-1853.
- 122.Livesley WJ, Jackson DN (2009). (DAPP) *Manual for the dimensional assessment of personality pathology—basic questionnaires*.Port Huron, MI: Sigma Press.
- 123.Lopes PN, Cote S, Salovey P. (2005). *An ability model of emotional intelligence: Implications, for assessment and training*. In: Sala F, editor. *Linking Emotional Intelligence and Performance at Work: Current Research Evidence with Individuals and Groups*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- 124.Ma'asoomeh Esmaeeli, Hassan Ahadi, Ali Delavar, Abdollah Sahfei-abadi (2007). Effects of Emotional Intelligence Factors Training on Enhancing Mental Health. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 13(2): 158-165.
- 125.Makaraoğlu, B. (2012). İşitme engelli yetişkinlerin Türkçe biçim bilimi farkındalığı. *Dil Ve Edebiyat Eğitim Dergisi*, 1(3), 53-63.
- 126.Manstead, A. S. R. (1988). The role of facial movement in emotion. In H. L. Wagner (Ed.), *Social psychophysiology: Theory and clinical applications* (pp. 105-129). New York: Wiley.
- 127.Marschark, M., Richardson, J. T. E, Sapere, P., Sarchet, T. (2010). Approaches to teaching in mainstream and separate postsecondary classrooms. *American Annals of the Deaf*, 155(4), 481–487.
- 128.Martens R, Burton D, Vealey RS, Bump LA, Smith DE. (1982) Competitive State Anxiety Inventory-2. *Symposium conducted at the Annual Conference for*

- the North American Society for Sport and Physical Activity (NASPSPA)*. College Park, MD.
129. Mayer JD, Salovey P, Caruso D. (1971) The Mayer-Salovey-Caruso emotional intelligence test (MSCEIT), version 2.0 Multi-Health Systems. 2002. Oldfield RC. The Assessment And Analysis Of Handedness: The Edinburgh Inventory. *Neuropsychologia*. 9:97–113. PMID: 5146491
130. Mayer JD, Salovey P, Caruso DR (2004). A further consideration of issues of emotional intelligence. *Journal of Psychological Inquiry*, 15(3): 249-55.
131. Mayer JD, Salovey P. (1993) The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 17:433–42.
132. Mayer, J. D. and Salovey, P (1997). *What is Emotional Intelligence? Implications for educators*. In Salovey, P and Sluyter, D (Eds) *Emotional Development, Emotional Literacy and Emotional Intelligence*. New York: Basic Books.
133. Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27, 267–298. [http://dx.doi.org/10.1016/S0160-2896\(99\)00016-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0160-2896(99)00016-1)
134. Mazur A., Booth A. (1998). Testosterone and dominance in men. *Behavioral & Brain Sciences*, 21, 353–397.
135. McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1991). Adding love and work: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227-232.
136. McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (2003). *Personality in adulthood: Five-Factor Theory perspective* (2nd. ed.). New York: Guilford Press
137. McIntosh, D. N. (1996). Facial feedback hypotheses: Evidence, implications, and directions. *Motivation and Emotion*, 2, 121-147.
138. Meares R, Melkonian D, Gordon E, Williams L. (2005) *Distinct pattern of P3a event-related potential in borderline personality disorder*. *Neuroreport*. 16:289—93.
139. MEB. (2007). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Özel Eğitim*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ankara.

- 140.MEB. (2008). *Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı*. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. Ankara.
- 141.Mehta P.H., Josephs R.A. (2010). *Dual-hormone regulation of dominance*. Manuscript in preparation.
- 142.Morris, C. T., (2002). *Psikolojiyi Anlamak*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 23, Ankara.
- 143.Mumcu, H.E. (2011). *Açık Ve Kapalı Beceri Gerektiren Sporları İcra Eden Sporcuların Kişilik Tiplerinin Güdülenmeleri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara
- 144.Mumcuoğlu, Ö. (2002). *Bar-On Duygusal Zekâ Testi'nin Türkçe Dilsel Eşdeğerlik, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- 145.Niedenthal, P. M., Barsalou, L. W., Winkielman, P., Krauth-Gruber, S., & Ric, F. (2005). Embodiment in attitudes, social perception, and emotion. *Personality and Social Psychology Review*, 9, 184-211.
- 146.Norman, M. L. (1975). *Psikoloji İnsan İntibakının Esasları*, I, II, Çev. Nahid Tander, İstanbul.
- 147.Otacıoğlu, G. (2009). Duygusal zekâ (EI) üzerine farklı eleştiri ve değerlendirmeler, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, s. 334 - 336.
- 148.Ödemiş, S.N. (2011). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Üretkenlik Karşıtı Davranışlar Üzerine Etkileri: Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 149.Özgür, İ. (2011). *İlköğretimde Kaynaştırma*. Karahan Kitabevi. Adana.
- 150.Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (2002). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar: Özel Eğitime Giriş*. On birinci baskı. Kartepe yayınları. Ankara.
- 151.Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de Engelli Gerçeği*. İstanbul: MÜSİAD cep kitapları.
- 152.Öztürk, O. (1997). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- 153.P. Ekman, W.V. Friesen, (1971). Constant across cultures in face and emotions, *J. Personal. Soc. Psychol.* 17 (2); 124–129

- 154.Pantic, M. ve Rothkrantz, L.J.M. (2000). "Automatic Analysis of Facial Expressions: The State of Art", IEEE Trans. on PAMI, Cilt 22, No 12, 1424-1445.
- 155.Parlak, C. & Diri, B. (2014) Farklı Veri Setleri Arasında Duygu Tanıma Çalışması. *Deü Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 16 Sayı 45 sy:21-29
- 156.Patterson, I. (2000). Developing a meaningful identity for people with disabilities through serious leisure activities. *World Leisure Journal* 42, no. 2: 41-51.
- 157.Patterson, I. (2001). Serious leisure as a positive contributor to social inclusion for people with intellectual disabilities. *World Leisure Journals*, no. 3:16-24.
- 158.Perlman S.B., James P. Morris, Brent C. Vander Wyk, Steven R. Green, Jaime L. Doyle, Kevin A. Pelphrey (2009) *Individual Differences in Personality Predict How People Look at Faces*, Plos One, Volume 4, Issue 6.
- 159.Petrides KV, Frederickson N, Furnham A. (2004) *The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school*. *Pers Individ Dif*. 36(2):277–93.
- 160.Petrides KV, Furnham A. (2000) *On the dimensional structure of emotional intelligence*. *Pers Individ Dif* [Internet]. 29(2):313–20. Available from: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0191886999001956>
- 161.Pfifer, A. (2010). Razvoj jezika in mišljenja pri gluhih otrocih: gluhi otroci gluhih in gluhi otroci slišočih staršev [Language and cognitive development in deaf children: deaf children with deaf and deaf children with hearing parents]. *Horizonts of Psychology*, 19(4), 81–93.
- 162.Philippen, P., Frank C. Bakken, Raoul R. D. Oudejans & Rouwen Canal-Bruland The Effects of Smiling and Frowning on Perceived Affect and Exertion While Physically Active *Journal of Sport Behavior*, Vol. 35, No.
- 163.Piedmont, R. L., Hill, D. C., & Blanco, S. (1999). Predicting athletic performance using the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 27, 769–777.

164. Pourmohamadreza-Tajrishi M., Ashori M, Jalil-Abkenar SS, Hasanzadeh S. (2013). Effectiveness of life skill instruction on the mental health of hearing loss students. *Journal of Rehabilitation*, 13(4): 48-57.
165. Reddy, S. & Srinivas, T. (2016) Improving the Classification Accuracy of Emotion Recognition using Facial Expressions, *International Journal of Applied Engineering Research* ISSN 0973-4562 Volume 11, Number 1.
166. Robazza C, Bortoli L, Hanin Y. (2006) *Perceived effects of emotion intensity on athletic performance: a contingency-based individualized approach*. *Res Q Exerc Sport*. 77(3):372–85.
167. Schnall, S., & Laird, J. D. (2003). Keep smiling: Enduring effects of facial expressions and postures on emotional experience and memory. *Cognition and Emotion*, 17, 787-791. doi: 10.1080/02699930244000183
168. Schulte MJ, Ree MJ, Carretta TR. (2004) Emotional intelligence: Not much more than g and personality. *Pers Individ Dif*. 37(5):1059–68.
169. Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25, 167–177.
170. Scott, N.J., Kramer, R.S.S., Jones, A.L., Ward, R. (2013) Facial cues to depressive symptoms and their associated personality attributions. *Psychiatry Research* 208, 47–53.
171. Shaw DF, Gorely T, Corban RM. (2005) *Instant Notes Sport and exercise psychology [e-book]*. New York: Garland Science .
172. Shen, X.S., Yarnal, C. (2010). *Blowing open the serious leisure-casual leisure dichotomy: What's in there?*, *Leisure Sciences*, (32) 162-179.
173. Silvestre, N., Ramspott, A., Pareto, I. (2007). Conversational skills in a semistructured interview and self-concept in deaf students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12(1), 38–54.
174. Silvestre, N., Ramspott, A., Pareto, I. (2007). Conversational skills in a semistructured interview and self-concept in deaf students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12(1), 38–54.
175. Somer, O. (1998). Türkçe’de Kişilik Özelliği Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Beş Faktör Modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13 (42), 17-32.

- 176.Somer, O., & Goldberg, L. R. (1999). The Structure of Turkish Trait Descriptive Adjectives, *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (3), 431-450.
- 177.Somer, O., Tatar, A. Korkmaz, M. (2001). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri (5FKE)*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 128, İzmir.
- 178.Soussignan, R. (2002). *Duchenne smile, emotional experience, and automatic reactivity: A test of the facial feedback hypothesis*. *Emotion*, 2, 52-74. doi:10.1037//1528-3542.2.1.52
- 179.Spangler, G., Maier, U., Geserick, B., von Wahlert, A. (2010). The influence of attachment representation on parental perception and interpretation of infant emotions: A multilevel approach. *Dev Psychobiol.* Jul;52(5):411-23. doi: 10.1002/dev.20441.
- 180.Stebbins, R. (2000). *Serious leisure for people with disabilities*. In A. Sivan & H. Ruskin (Eds.), *Leisure education, community development and populations with special needs*.
- 181.Stebbins, R. A. (1993). Social world, life-style, and serious leisure: Toward a mesostructural analysis. *World Leisure and Recreation*, 35(Spring), 23-26.
- 182.Stebbins, R. A. (2001). *Serious Leisure,Society*, 38(4), 53-57.
- 183.Stebbins, R. A. (2005). *Choice and Experiential Definitions of Leisure*. *Leisure Sciences*, 27(4), 349-352.
- 184.Stebbins, R. A. (2012a). *Comment on Scott: Recreation Specialization and the CL-SL Continuum*. *Leisure Sciences*, 34(4), 372-374.
- 185.Stebbins, R.A., (1980). “Amateur” and “Hobbyist” as concepts for the study of leisure problems, *Social Problems*, 27(4), 413-417
- 186.Stebbins, R.A., (1997). *Casual leisure: A conceptual statement*, *Leisure Studies*, 16, 17-25
- 187.Stebbins, R.A., (2012b).*Unpaid Work of Love: Defining the Work-Leisure Axis of Volunteering*, *Leisure Studies*, 1-7.
- 188.Stepper, S., & Strack, F. (1993). Proprioceptive determinants of emotions and nonemotional feelings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 211-220.

- 189.Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri'nin "Engellilik Farkındalığı" Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi dünyası*, 9(2), 399-430.
- 190.Şimşek, T.T., Taşçı, M., Karabulut, D. (2015). Kronik Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Başka Çocuk Yapma İsteği ve Anne-Baba Birlikteliğine Etkisi. *Türk Pediatri Arşivi*, 50, 163-169.
- 191.Tatar A, Tok S, Saltukoğlu G. (2011) *Gözden geçirilmiş Schutte Duygusal Zekâ Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi*. Klin Psikofarmakol Bul. 21(4):325–38.
- 192.Tatar, A. (2005). *Çok Boyutlu Kişilik Envanteri'nin Madde-Cevap Kuramına Göre Kısa Formunun Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi, s.88-89.
- 193.Thorndike EL. (1920) *Intelligence and its uses*. Harper's Mag.140:227–35.
- 194.Tok S, Binboğa E, Guven S, Çatikkas F, Dane S. (2013) *Trait emotional intelligence, the Big Five personality traits and isometric maximal voluntary contraction level under stress in athletes*. Neurol Psychiatry Brain Res. 19(3):133–8.
- 195.Tortop, H. S., Kandemir, B., Kaya, Ö. E., Demir, F. (2014). Öğretmen adaylarının zihin engelli birey kavramına yönelik algıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 307-322.
- 196.Ulusoy, E.K., Ayar, E., Bayındırlı, D. (2015) *İdiopatik Parkinson Hastalığında Yüzde Duygu Tanıma ve Ayırt Etme Bozukluğu*, DOI: 10.4274/tnd.44227
- 197.Van der Zee K, Thijs M, Schakel L. (2002). *The relationship of emotional intelligence with academic intelligence and the big five*. Eur J Pers. 16(2):103–25.
- 198.Wagenbreth, J. Rieger, H.J. Heinze, T. Zaehle (2014) Seeing emotions in theeyes—inverse priming effects induced by eyes expressing mental states,*Front. Psychol.* 17, 1039.
- 199.Watson, D., & Clark, L. A. (1984). Negative Affectivity: The disposition to experience aversive emotional states. *Psychological Bulletin*, 96, 465-490.

200. Wauters, L. N., & Knoors, H. (2007). Social integration of deaf children in inclusive settings. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 13, 21–36. doi:10.1093/deafed/enm028
201. WHO. (2011). *Dünya engellilik raporu. Dünya Sağlık Örgütü. <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/4556871328710754698/YoneticiOzeti.pdf>* Erişim tarihi: 12.09.2015
202. Winton, W. M. (1986). The role of facial response in self-reports of emotion: A critique of Laird. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 808-812.
203. Woodman, T., Zourbanos, N., Hardy, L., Beattie, S., & McQuillan, A. (2010). Do performance strategies moderate the relationship between personality and training behaviors? An exploratory study. *Journal of Applied Sport Psychology*, 22, 183–197. doi: 10.1080/10413201003664673
204. Yan, İ. (2008). *Duygusal Zeka İlişkisi ve Duygusal Zekanın Yöneticiler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Araştırma*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon.
205. Yaylacı, G.Ö. (2006). *Kariyer Yaşamında Duygusal Zekâ ve İletişim Yeteneği*. Hayat Yayınları. İstanbul, 45, 46, 51, 53, 202s.
206. Yetim, A.A. (2014). Engelliler sporuna sosyolojik yaklaşım. *II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi Bildiri Özetleri kitabı*, 2-4 Mayıs 2014, Batman, 3-9.
207. Yıkılmış, A., Özak, H., Acar, Ç., Karabulut, A. (2014). Öğretmen adaylarının zihin engelliler sınıf öğretmenleri ve uygulama sınıflarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 297-306.
208. Yıldız, M. (2008). *Farklı Liglerde Yer Alan Futbolcuların Kişilik Tipleri ile Sürekli Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara
209. Yüksel, M. (2006). *Duygusal Zekâ ve Performans İlişkisi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.
210. Demirel, M., Ekinci, N.E., Üstün, Ü.D., Isik, U., Gümüşgöl, O. (2016). *Serbest Zaman Fikri: Temel İlkeler*, Bağırhan Yayın Evi, Ankara. Robert Stebbins.
211. Karakuş, S. (2005). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Okuyan Öğrencilerin Fiziksel Sağlıkları ile Serbest Zaman ve Sigara Kullanımı Arasındaki*

İlişkinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6),2,1-13.

- 212.Mcrae, R.R., Costa, P.T. (1989). Reinterpreting the Myers-Briggs type indicator from the perspective of the five-factor model of personality. *Journal of Personality*, 57, 17-40.
- 213.Mcrae, R.R., Costa, P.T. (1991). Adding liebe and arbeit: The full five-factor model and well-being, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227–232.

EKLER

Bu çalışma işitme engellilerin duyguları algılamalarına yönelik olarak dizayn edilmiş spor bilimlerine yönelik olarak geri bildirimlerde bulunulması amacı ile tasarlanmıştır. Lütfen aşağıdaki sorulara içtenlikle cevap veriniz. Bu çalışma Dumlupınar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu tarafından onaylanmış bir bilimsel çalışmadır.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Arş. Grv. Utku IŞIK

Adınız ve Soyadınız:

Doğum Tarihiniz:

Milli Düzeyde yaptığınız bir spor dalı var mı? () Evet () Hayır

Varsa Spor Dalınız:

Kaç yıldır bu sporla ilgiliniyorsunuz:

Kaç yıldır milli takım içerisinde yer alıyorsunuz:

İşitme Engeliniz doğuştan mı: () Evet () Hayır

İşitme Engelinize yönelik bir eğitim aldınız mı? () Evet () Hayır

Ne kadar sıklıkta ve ne düzeyde bir eğitim aldınız?.....

Kulağın yüzde kaç duyuyor?.....

Deney Numarası..... (BURAYI BOŞ BIRAKINIZ)

Kişilik Ölçeği

Aşağıda insanların bazı özelliklerini tanımlayan cümleler verilmiştir. Lütfen dikkatlice okuyarak her ifadenin sizi tanımlamakta ne derece uygun olduğunu belirten seçeneklerden bir tanesini işaretleyiniz.

Eğer cümle sizi tanımlamakta;

Tamamen Uygunsa	baş harfleri olan	"TU" yu	☒ TU	☐ BU	☐ ?	☐ PUD	☐ HUD
Biraz Uygunsa	baş harfleri olan	"BU" yu	☐ TU	☒ BU	☐ ?	☐ PUD	☐ HUD
Pek Uygun Değilse	baş harfleri olan	"PUD" yi	☐ TU	☐ BU	☐ ?	☒ PUD	☐ HUD
Hiç Uygun Değilse	baş harfleri olan	"HUD" yi	☐ TU	☐ BU	☐ ?	☐ PUD	☒ HUD

daire içine alın. Eğer hiç bir seçenek size uymuyorsa veya kararsızsanız " ? " ni daire içine alınız. Lütfen karar vermekte çok zorlanmadığınız sürece soru işaretini (?) kullanmayınız.

Bu anketteki hiç bir sorunun doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Bizim için önemli olan sizin samimi görüşünüzü almaktır. Lütfen cevaplarınızı **genel halinize göre, çoğunlukla nasıl olduğunuzu** düşünerek veriniz. Ayrıca olmak istediğinize göre değil, şu anda kendinizi nasıl görüyorsanız ona göre cevaplayınız.

Tamamen Uygun TU	Biraz Uygun BU	Kararsız ?	Pek Uygun Değil PUD	Hiç Uygun Değil HUD
1. Çekingen bir insanım.	TU BU ? PUD HUD			14. Emirlerle uyarım.
2. Her şeyi son dakikada yaparım.	TU BU ? PUD HUD			15. Başkalarının göremediği güzellikler fark ederim.
3. Etrafımdaki insanların eğlendiririm.	TU BU ? PUD HUD			16. Her şeyi sorun haline getiririm.
4. Farklı düşünen insanların aklımla.	TU BU ? PUD HUD			17. Yabancı ortamlarda rahatım.
5. Otoriteye saygı duyarım.	TU BU ? PUD HUD			18. Zamanımı boşa harcarım.
6. Düşüncelerimi hayata geçiremem.	TU BU ? PUD HUD			19. Bilgisayırı unutmaya çalışırım.
7. Coşkulu bir grupta olmaktan hoşlanırım.	TU BU ? PUD HUD			20. Hayatımın bir yönü olmadığını hissediyorum.
8. Başyapılmı babıslam ktin güçlük çekerim.	TU BU ? PUD HUD			21. Çılgın hayallere dalmaktan hoşlanırım.
9. İnsanlara acı konuşurum.	TU BU ? PUD HUD			22. Kolayca kızmam.
10. Değişiklik fikrimden hoşlanmam.	TU BU ? PUD HUD			23. Kendimi olduğundan daha sayıda görürüm.
11. Çalışırken sıklıkla canım sıkılır.	TU BU ? PUD HUD			24. Şiddetli arzularımı kontrol edebilirim.
12. Derin umarsızlıklara kapılırım.	TU BU ? PUD HUD			25. Benden beklenenden hızlı iş yaparım.
13. Her şeye endişelenirim.	TU BU ? PUD HUD			26. Hiç okula gitmedim.

Tamamen Uygun TU	Biraz Uygun BU	Kararsız ?	Pek Uygun Değil PUD	Hiç Uygun Değil HUD
27. Yalnız olmaktan hoşlanırım.	TU BU ? PUD HUD			
28. Başkalarına tepeden bakarım.	TU BU ? PUD HUD			
29. Geçmiş hatalarımı düşünerek zaman harcarım.	TU BU ? PUD HUD			
30. Disiplinli bir insanım.	TU BU ? PUD HUD			
31. Rekabetten çok iştihaya önem veririm.	TU BU ? PUD HUD			
32. Hayal kırıklıklarımın acısını başkalarından çıkarırım.	TU BU ? PUD HUD			
33. Macera ararım.	TU BU ? PUD HUD			
34. Yapacağım işlerin listesini çıkarırım.	TU BU ? PUD HUD			
35. Hirsattan buldum mu peşimden yaparım.	TU BU ? PUD HUD			
36. Az konuşurum.	TU BU ? PUD HUD			
37. Duygusal davranışlar insanları anlayamam.	TU BU ? PUD HUD			
38. Düşünmeye iten filmleri severim.	TU BU ? PUD HUD			
39. İhtilalden hoşlanmam.	TU BU ? PUD HUD			
40. Başkalarını memnun etmek isterim.	TU BU ? PUD HUD			
41. Her zaman görüldüğüm birideyimdir.	TU BU ? PUD HUD			
42. Hazır cevap biriymişimdir.	TU BU ? PUD HUD			
43. Ozanları kolayca kabul ederim.	TU BU ? PUD HUD			
44. Arkadaşlarımı güldürürüm.	TU BU ? PUD HUD			
45. Başkalarına çok fazla önem vermem.	TU BU ? PUD HUD			
46. Hiç baş ağrısı yaşamadım.	TU BU ? PUD HUD			
47. Olaylara yalnız tek bir açıdan bakarım.	TU BU ? PUD HUD			
48. Kendimi bir şeye veremem.	TU BU ? PUD HUD			
49. Kendimi analize çalışırım.	TU BU ? PUD HUD			
50. İnsanları kolayca bağışlayabilirim.	TU BU ? PUD HUD			
51. İşleri planlayarak yaparım.	TU BU ? PUD HUD			
52. Yakalanmayacağımı bilsem dahi vergi kaçırım.	TU BU ? PUD HUD			
53. Sanatçı buldumam.	TU BU ? PUD HUD			
54. Sürekli aynı şeyleri yapmaktan hoşlanmam.	TU BU ? PUD HUD			
55. Kolayca kararsız olurum.	TU BU ? PUD HUD			
56. Düzensizlikten rahatsız olmam.	TU BU ? PUD HUD			
57. Kim bilir.	TU BU ? PUD HUD			
58. Kurallara sıkı sıkıya bağlıyım.	TU BU ? PUD HUD			
59. Olayları analiz etmeye çalışırım.	TU BU ? PUD HUD			
60. Ruh halim çok sık değişir.	TU BU ? PUD HUD			
61. Kendi fiklerimi değiştirmek isterim.	TU BU ? PUD HUD			
62. Aynı anda birçok şeyi idare edebilirim.	TU BU ? PUD HUD			
63. Kankalarla gürlerim.	TU BU ? PUD HUD			
64. Eleştirileri kızmadan kabul edebilirim.	TU BU ? PUD HUD			
65. Duygularım altında ezilirim.	TU BU ? PUD HUD			
66. Sivri dilliyim.	TU BU ? PUD HUD			
67. Yüceltiğiğim yazdıklarımdan altında kalırım.	TU BU ? PUD HUD			
68. Göze girmek için insanlara yararırım.	TU BU ? PUD HUD			
69. Her zaman taşlıdır.	TU BU ? PUD HUD			
70. Amaçlarıma ulaşmak için sıkı çalışırım.	TU BU ? PUD HUD			
71. Her zaman böyleyimdir.	TU BU ? PUD HUD			
72. Yeni hiçbir şey söylemem.	TU BU ? PUD HUD			
73. Kolayca esir altında kalırım.	TU BU ? PUD HUD			
74. Harekete bayılırım.	TU BU ? PUD HUD			
75. Genellikle eşyaları yerine koymayı unuturum.	TU BU ? PUD HUD			
76. Okumaktan hoşlanırım.	TU BU ? PUD HUD			
77. Kolayca kendimi baskı altında hissedem.	TU BU ? PUD HUD			
78. Duygularımı yoğun yaşarım.	TU BU ? PUD HUD			
79. Tehlikeli şeyler yaparım.	TU BU ? PUD HUD			
80. Bazen yalan söylemek zorunda kalırım.	TU BU ? PUD HUD			
81. Hissizim çoktanlır.	TU BU ? PUD HUD			
82. Sonradan pişman olacağım şeyler yaparım.	TU BU ? PUD HUD			
83. Korusken bir insanım.	TU BU ? PUD HUD			
84. Başkaları için uğraşmaktan hoşlanmam.	TU BU ? PUD HUD			
85. İnsanlara güvenirim.	TU BU ? PUD HUD			

Duygusal Zeka Ölçeği

Aşağıda çeşitli durumlara ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Lütfen ifadeyi okuduktan sonra sizin için uygun olma derecesini ("Kesinlikle Katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Fikrim yok (3)", "Katılıyorum (4)", "Kesinlikle Katılıyorum (5)") sağ taraftaki kutucuklardan birini işaretleyerek (x) belirtiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Kişisel sorunlarımı başkaları ile ne zaman paylaşacağımı bilirim.	1	2	3	4	5
2. Bir sorunla karşılaştığım zaman benzer durumları hatırlar ve üstesinden gelebilirim.	1	2	3	4	5
3. Genellikle yeni bir şey denerken başarısız olacağımı düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Bir sorunu çözmeye çalışırken ruh halimden etkilenmem.	1	2	3	4	5
5. Diğer insanlar bana kolaylıkla güvenirlere.	1	2	3	4	5
6. Diğer insanların beden dili, yüz ifadesi gibi sözel olmayan mesajlarını anlamakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
7. Yaşamımdaki bazı önemli olaylar neyin önemli neyin önemsiz olduğunu yeniden değerlendirmeme yol açtı.	1	2	3	4	5
8. Bazen konuştuğum kimsenin ciddi mi olduğunu yoksa şaka mı yaptığını anlayamam.	1	2	3	4	5
9. Ruh halim değiştiğinde yeni olasılıkları görürüm.	1	2	3	4	5
10. Duygularımın yaşam kalitem üzerinde etkisi yoktur.	1	2	3	4	5
11. Hissettiğim duyguların farkında olurum.	1	2	3	4	5
12. Genellikle iyi şeyler olmasını beledemem.	1	2	3	4	5
13. Bir sorunu çözmeye çalışırken mümkün olduğunca duygusallıktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
14. Duygularımı gizli tutmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
15. Güzel duygular hissettiğimde bunu nasıl sürdüreceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
16. Başkalarının hoşlanabileceği etkinlikler düzenleyebilirim.	1	2	3	4	5
17. Sosyal yaşamda neler olup bittiğini sıklıkla yanlış anlarım.	1	2	3	4	5
18. Beni mutlu edecek uğraşlar bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
19. Başkalarına gönderdiğim beden dili, yüz ifadesi gibi sözsüz mesajları farkındayım.	1	2	3	4	5
20. Başkaları üzerinde bıraktığım etkiyle pek ilgilenmem.	1	2	3	4	5
21. Ruh halim iyiyken sorunların üstesinden gelmek benim için daha kolaydır.	1	2	3	4	5
22. İnsanların yüz ifadelerini bazen doğru anlayamam.	1	2	3	4	5

23. Yeni fikirler üretmem gerektiğinde duygularım işimi kolaylaşdırmaz.	1	2	3	4	5
24. Genellikle duygularımın niçin değiştiğini bilmem.	1	2	3	4	5
25. Ruh halimin iyi olması yeni fikirler üretmeme yardımcı olmaz.	1	2	3	4	5
26. Genellikle duygularımı kontrol etmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
27. Hissettiğim duyguların farkındayım.	1	2	3	4	5
28. İnsanlar bana, benimle konuşmanın zor olduğunu söylerler.	1	2	3	4	5
29. Üstlendiğim görevlerden iyi sonuçlar alacağımı hayal ederek kendimi güdülerim.	1	2	3	4	5
30. İyi bir şeyler yaptıktan sonra insanlara iltifat ederim.	1	2	3	4	5
31. Diğer insanların gönderdiği sözel olmayan mesajların farkına varırım.	1	2	3	4	5
32. Bir kişi bana hayatındaki önemli bir olaydan bahsettiğinde ben de aynısını yaşamış gibi olurum.	1	2	3	4	5
33. Duygularımda ne zaman bir değişiklik olsa aklıma yeni fikirler gelir.	1	2	3	4	5
34. Sorunları çözüm biçimim üzerinde duygularımın etkisi yoktur.	1	2	3	4	5
35. Bir zorlukla karşılaştığım zaman umutsuzluğa kapılırım çünkü başarısız olacağıma inanırım.	1	2	3	4	5
36. Diğer insanların kendilerini nasıl hissettiklerini sadece onlara bakarak anlayabilirim.	1	2	3	4	5
37. İnsanlar üzgünken onlara yardım ederek daha iyi hissetmelerini sağlarım.	1	2	3	4	5
38. İyimser olmak sorunlar ile baş etmeye devam edebilmem için bana yardımcı oluyor.	1	2	3	4	5
39. Kişinin ses tonundan kendini nasıl hissettiğini anlamakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
40. İnsanların kendilerini neden iyi ya da kötü hissettiklerini anlamak benim için zordur.	1	2	3	4	5
41. Yakın arkadaşlıklar kurmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5